

The Project Gutenberg EBook of Matkustus Suomessa, by Zacharias Topelius

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org/license

Title: Matkustus Suomessa

Author: Zacharias Topelius

Release Date: September 29, 2017 [EBook #55649]

Language: Finnish

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK MATKUSTUS SUOMESSA

Produced by Tapio Riikonen

MATKUSTUS SUOMESSA

Kirj.

Z. Topelius

Helsingissä, F. Tilgmann, 1873.

Suomalaisen Kirjallisuuden-seuran kirjapainossa Helsingissä.

SISÄLLYS:

Maa.

Kansa.

Matkustuksia Suomessa.

Maan ja kansan kuvia.

1. Maisema Savossa.
2. Talonpoikais-väkeä Vaasan seuduilta.
3. Helsingin satama.
4. Kalastajan mökki Tammisaaren kaupungin saaristossa.
5. Tyynen aikana Ahvenan laivassa.
6. Turun linna ja Auran suu.
- 7- Imatra.
8. Talvi-ilta Somerossa.
9. Porvoon kaupunki.
10. Maisema Pirkkalassa.
11. Jääsken kirkkotiellä.
12. Viipurin kaupunki.
13. Kaskimaa Iisalmessa.
14. Pentti Lyytinen lukee runojansa Savossa.
15. Tammisaaren kaupunki.
16. Metsäseutu Hauhossa.
17. Paja Turun lähistössä.
18. Hämeen linna.
19. Maantie Tampereen seudulla.
20. Iltahetki Aurajoella.
21. Maantali.
22. Yksi Roineen selkä.
23. Salainen viinanpoltto-kota Loviisan saaristossa.
24. Tampereen kaupunki.
25. Imatran alku.
26. Juustilan sulku.
27. Savon linna ynnä osa Savonlinnan kaupunkia.
28. Varkauden koski.
29. Lohipato Vuoksessa.
30. Loviisan kaupunki.
31. Silakanpyynti Uudenmaan saaristossa.
32. Silakan suolaus.
33. Kuopion kaupunki.
34. Laatokka.
35. Kotiin-tulo linnunpyynniltä.
36. Mikkelin kaupunki.

Loppusanat.

Maa.

Valtameren vallitsija kerta istui koralli-istuimellansa, jaellen myötäjäisiä tyttärilleen. Aasia-tyttärellensä hän soi vallan valtikan, Afrikalle auringon kultakruunun, Amerikalle hempeyden ja hedelmällisyyden, Australialle Ahtolan aarteet. Mutta kun tuli Euroopan, pesän kuopuksen, vuoro, ei ollutkaan isällä enää mitään eri-lahjaa annettavana. Ottipa hän siis kourallisen kaikkein toisten tytärtensä lahjoista ja levitti sen Euroopan syliin, tällä tavoin suoden nuorimman tyttärensä osaksi lahjain moninaisuuden.

Kaikki tyttäret sitten joutuivat naimiseen vuorikuningasten kanssa, ja heistä sukeutui monta monituista maata sekä kansaa, joille jokaiselle on tullut omaksi joku osa perimänsä perinnöstä.

Mutta Pohjolan Hiisi oli kosinut kolme valtameren vallitsijan tyttäristä ja saanut rukkaset. Siitä vihastuksissaan vaati hän heitä valtoihinsa toisella tavalla, sanoen että he muka olivat hänen perintö-orjiaan. Johonkin määrään saikin hän tämän vaatimuksensa täytetyksi kahden tyttären suhteen: hän kiinnitti kahleihinsa kolmannen osan Aasia-kuningattaresta ynnä myös Amerika-kuningattaren hartiot. Mutta kun hän samalla tavoin myös pyysi Eurooppaa valtoihinsa, ojensi Valtameri molemmat väkevät käsivartensa, syleillen ja suojellen niillä tytärtään. Ja oli hänen oikea käsivartensa, Välimeri, niin väkevä ettei siihen Pohjolan kahle pystynyt; vasempaan käsivarteen, Itämereen, kahle kietoutuu joka vuosi aina vähäksi aikaa, vaan katkean sitten jälleen, koska käsivarren suonet vihasta ovat paisuneet.

Eurooppa-kuningattarella oli monta lasta, ja muutamana päivänä kokoutti hän heidät

kaikki ympärillensä, jakaakseen isänsä lahjat heidän kesken. Pyysipä silloin Espanja itselleen tulisen Xeres-viinin, Franska vaahtoilevan sampanjan, Italia hyvänhajuiset apelsiini-puut, Kreikka laakerin, Saksa renskan-viinin, Venäjä nisut, Englanti meren helmet, Tanska pyökkipuun, Norja silli-kalan, Ruotsi raudan, ja niin kukin mitä paraaksi katsoi. Mutta ta'impana joukossa seisojia vielä yksi tytär, joka ei ollut pyytänyt eikä saanut mitään. Ja puhui Eurooppa-kuningatar hänelle nämät sanat:

“Miksis seisot sinä, Suomi-tyttäreni, syrjässä, etkä pyydä mitään äitiltäs?”

“Jalo kuningatar”, vastasi kaino impi Pohjan rajoilta, “mitä mielimmin haluaisin, sen olet jo lahjoittanut siskoilleni Etelässä. Minunkin olisi tehnyt mieli saada päivä pitkän yöni valaisemiseksi.” — —

“Päivän lämmintä en voi antaa sinulle”, lausui kuningatar, “sillä sen olen jo kaikkityyni pannut viinimarjaan, laakeriin, apelsiiniin ja nisuun. Mutta annanpa sinun kuitenkin nauttia päivän valoa pitkät yöttömät kuukaudet. Sinä saat nähdä päivän kuvastelevan muotoansa tuhannen tuhansiin järvihisi, joilla ei ole vertaa maailmassa, ja minä ompelen pukimesi täyteen kirkkahimpia timantteja. Sinä olet viimeinen lapseni, köyhin, syrjimmäinen lapseni, vaan oletpa kuitenkin minun lapseni. Vanno ettet luovu äitisi nimestä, ja minä laitan sinulle asunosi meren rannalle, jotta aina voit käydä sisään ja ulos talossani ja saada suojaa Pohjolan vihaista viimaa vastaan.”

“Kiitos sinulle, jalo kuningatar”, vastasi impi Pohjolan rajoilta. “Minä tahdon kaikessa halpuudessani aina pitää muistossa että olen sinun tyttäresi, ja tahdon olla sinun rajavartijanasi ikuisen lumen rynnäköitä vastaan.” — —

* * * * *

Tästä Euroopan viimeisestä, köyhimmästä, syrjimmäisestä tyttärestä tulee nyt puhe näissä lehdissä. Viimeinen on hän: sillä viimeiseksi kaikista Euroopan tyttäristä on se kohonnut merestä, ja kohoaa kohoamistaan yhä vielä. Köyhin on hän: sillä hän ei ole koskaan jaksanut kokonaan temmata itseänsä irti Pohjolan Hiiden käsistä, joka taistelee hänestä Euroopan, ihmiskunnan kanssa. Syrjimmäinen on hän: sillä vasta nyt on hän alkanut astua esille synkstä hongikosta, jonka kätöksessä hän vietti yksinäisen lapsuuden-aikansa, puoleksi taistellen, puoleksi mietiskellen.

* * * * *

Pohjoisempi Valtameren käsivarsista, jotka Eurooppaa suojelevat, kajoo Suomi-tyttäreeseen. Eteläisempi käsivarsi, ihanainen, lämpöinen Välimeri, lainehtivi viljavain maiden, rikasten kansain välillä; sen rannikoille on vetäyneet meidän maan-osamme komeimmat vallat, kirkkain kunnia. Pohjoisempi käsivarsi, kylmä, myrskyinen Itämeri, hietasärkkineen, kallio-äyräineen, ja merenkultineen, jää-lohkareineen, se on puolestaan koonnut ympärilleen maineen ja muiston Pohjan kansain sankaritöistä. Kumpikin ovat he tuhatvuotisia kulkuväyliä kansain rauhan-askareille ja sota-retkille. Mutta Välimeren kylki lepää Afrikan paahteista hietikkaa vasten ja tuntee sen kuumen hengähdyksen, Samumin; Itämeri sitä vastaan ulottuu Pohjolan rajoille asti ja saapi sen tuimia lumituiskuja kokea.

Jalo höyry-orit ajaa hyrskien Juutinrauman kautta. Hänen taakseen jääpi Pohjois-meri ja Kattegat; hänen eteensä leviääpi Itämeren sini-selkä, kantaen satoja purjehia, jotka kaikki pyrkivät sisään tai ulos samasta ahtaasta portista. Kuinka erilainen on luonne laineella

kummin puolin tuosta ahtaasta portista! Pohjoismeren laine on raskas ja suolainen; se kohoaa luoteen voimalla; se vyöryy jyristen rannan hietasärkkiä vastaan ja vierii hitaasti, majesteetillisesti takaisin; sen paino rutistaa, musertaa vahvimmatkin laivankaaret. Itämeren laine sitä vastaan näyttää kevykäiselle niinkuin sateen vihma; se herkähtää liikkeelle pienimmästäkin tuulen puuskauksesta; se melkein vaan liekahtain läikkyy kallioita vastaan ja pakenee yhtä kiireesti takaisin, rikkomatta kala-venehenkään heikkoa kuvetta. Itämeren laine onkin puolekseen jokivettä, 20 %, vähemmän suolainen kuin Pohjoismeren. Se ei enää tunne eikä tiedä mitään luoteesta ja vuoksesta; se nousee ja pakenee aina tuulia myöten. Sen pinta on 8 jalkaa korkeampi kuin Pohjoismeren. Pohjoisempänä on eroitus vielä suurempi, sillä Pohjoismeren kapea kurkku ei kerkiä niellä yhtä paljon vettä kuin mitä Itämereen yhä karttuu kaikista sen jo'ista. Merenvirta vaihtelee, vaan käypi kuitenkin lakkaamatta ulospäin. Juutinraumassa ja molemmissa Bält-salmassa käypi aina kaksi virtaa vastakkain; väkevämpi, keveämpi viepi Itämeren vesiä pois pintaa myöten; heikompi, raskaampi tuopi Pohjoismeren vesiä pohjaa myöten.

Höyry-orit kulkee hyrskien eteenpäin. Valtameren kasvikuunta ja monenlaatuiset elävät ovat kadonneet; Itämeressä asuu pienemmät merikasvit, vähäisemmät elävät. Ei täällä enää merisika ruiskuta vesisuihkuansa ilmoihin; hylje vaan kohottelee harmaata päätään läikkävän laineen harjalle. Kalat ovat toisellaiset, pienemmät. Ei näy enää hummeria eikä osteria; niiden sijaan on tulleet pikku meri-rapunen ja pienet simpukat. Veden syvyyskin on vähempi: Itämeri on matala mereksi; sen syvyys muutamain paikoin keskiselällä ylettyy 160:een sylvään, mutta tavallisesti se ainoasti vaihtelee 40:n ja 60:n välillä.

Mihinkä höyry-oriiin matka pitää? Köpenhaminaanko vai Tukholmaan, Pietariin, Riikahanko vai Danzigiin, Helsinkiin vai Ouluhun? Kapteeni levittää merikartan. Siinä näet pitkänläntäisen sisämeren, jonka pääsuunta antaa etelästä pohjoseen. Sen muoto kartassa on ikään kuin merineitosen näköinen, jonka kasvot on itää kohden. Hänen päänsä, kumarruksissaan eteenpäin, Lapin lumet kiireellensä, katselee Suomenmaata. Hänen kaulassaan on koristeena saariston vihriäinen helmivyö. Hänen selkänsä, raskaasta taakastansa koukuissaan, kantaa Skandinaviaa. Hänen käsivartensa on ojennettu Venäjää kohti, tarkoittaneeko se uhkausta vai lieneekö hyväilemistä? Viro, Liivinmaa ja yhdistyneen Saksan pohjois-ranta, ne ovat hänen hameensa liepehenä. Mutta alapäässään merenneitosen pitkä vartalo kääntyy mutkaiseksi kalanpurstoksi, Tanskan saariston ja Juutinmaan välitse, ja vajouu näkymättömiin Pohjoismeren aaltoihin.

Maatiede on leikillään niin laittanut, että tämä meren-neito halailee Suomennientä ja että hänen sydämensä lyö Suomen rintaa vasten. Kaikki muut Itämeren rantamaat katsovat myös toiseen suuntaan, Suomi vaan katselee yksistään Itämerta kohti. Siitä se on kohonnut; sinnepäin sen ranta viettää; sinne se lähettää kaikkein lukemattomain järviensä vedet. Itämeri on Suomen kasvattaja, Suomen imettäjä, Suomen kätkyt; sen syliin on Eurooppa pannut nuorimman tyttärensä, hoidettavaksi vuosisatoja tuntemattomia varten, siksi kun neiti olisi täys-ikäiseksi varttunut. Itämeren laineet yhä laulelevat sille kätkytlauluja ja lahjoittelevat sille yhä uusia rantoja leluiksi, samoin kuin kevätaurinkokin joka vuosi lahjoittaa sille uuden vihriäisen hamehen.

Suomi-tytär osoittaa kiitollisuuttaan tätä kasvattajaansa kohtaan sillä että vartioitsee Itämeren pohjoisia lahtia. Suomen asunto on siinä kulmauksessa, jossa on merenneidon vyötaisten, käsivarsien ja rinnan liitospaikka. Suomi vartioitsee sitä kohtaa, jossa Ahvenan

saarivyö ympäröipi merenneidon vyötäiset; senpätähden ovatkin kaikki Itämeren kosijat ensiksi aina suostutelleet Suomea. Saksalainen, Tanskalainen, Ruotsalainen, Puolalainen, Venäläinen ovat kukin vuorostansa pyytäneet omakseen meidän pohjoisen neidon kättä — sydämestä on vähemmin lukua pidetty — ja Suomen hallitsija on aina myös samassa ollut Itämeren vallitsijana. Kylläpä Suomi kallioinensa, myrskyinensä ja jäinensä, aina on ollut oakas ruusu poimittavaksi; eikä ole hän myös ollut kovin kärkeä suomaan kättänsä ensiksi tulleelle. Vasten tahtoansa on hän ottanut osaa mahtavain pitkälliseen taisteluun vallasta Itämeren yli; virtana ovat hänen verensä vuotaneet, punaten meren aallot, punaten manteren lumikinokset aamuruskon karvaisiksi. — — —

Suomi on, samoin kuin muinoin Afrodite, kohonnut meren sylistä. Oli aika semmoinen, jolloin Itämeri sujuttelihe Pohjois-jäämeren lahtena, jolloin jäiset aallot, kantaen jäisiä kallioita, läikkyivät kaiken manteren ylitse tällä Euroopan kulmalla. Mursu täällä piehtaroi, ojennellen ruumis-vantturataan; luvuttomat laumat Pohjanperän lintuja liitelivät, laatelivat sumussa näiden kolkkojen vesien yli. Aution ulapan pinnasta ei kohonnut mikään muu, paitsi Skandinavian vuoriharjun kukkulat, jotka pitkänä kaarena itäänpäin myös kiertävät Suomen pohjoispuolen, ja haaroineen, jatkoineen ovat meidän maamme selkärankana. Tämän harjukaaren eteläpuolella oli meri täynnä lukemattomia salakareja, pohjasta ylöspistävien harju-haarojen huippuja. Näistä kareista oli vähitellen maatuva Suomen mantere.

Mutta syvällä meren pohjan alla ponnisteli maanalan tuli. Se on täällä vahvan, lujan kannen alla piilossa; ei ole täällä mitään Hekla-tulivuorta, mitään Geysir-suihkulähdettä, ei edes mitään tavallistakaan kuumen veden hetettä; harvoin vaan liikahtaa maa pienestä, heikosta täristyksestä. Maan-alan tuli tekee työtänsä salaa syvyydessä ja kohottelee hitaasti, lakkaamatta, jättiläis-voimalla sitä harmaa-kivistä kallioperustusta, jolla Suomi sekä Pohjois-Skandinavia lepäävät. Pohjanlahden molemmilla rannikoilla on jo pitkät ajat ihmeellä huomattu, että meri vähitellen pakenemistaan pakenee. Missä muinoin suuret laivat kulki, siellä on nyt tuskin venosenkaan varalle vettä; missä kalastajaukko nuorena poikana laski verkkojansa, siellä nyt lehmät syövät heinää vihriällä luhtaniityllä. Luotoja ja salakareja ilmauu, joista ei ennen aikaan tietänyt kukaan; ne kasvavat saariksi; saaret maatuvat kiinni toisihinsa ja mantereeseen, satamat mataloituvat, rannikot laajenevat, aura kyntää ja viikate niittää muinaista meren-pohjaa. Uusi maa joka ihmispolven kuluessa kohoaa merestä, ja joka vuosisata lahjoittaa Suomelle koko ruhtinaskunnan lisään.

Kaikki tää on hehkuvan tulen työtä, joka ponnistelee syvällä meidän jalkojemme alla maan sydämessä. Turhaan pyytää se halkaista paksua kuorta, joka siltä ilmiin-pääsön sulkee ja kasvaa kasvamistaan yhä Pohjolan pakkasten voimalla. Se ei saa toimeen enempää kuin muutaman kurtun manteren pintaan; tään kohdan se kohottaa, tuon paikan se vajottaa. Koko Itämeren pohjanotkelma näkyy laineen tavalla liikkuvan; pohjosessa se kohoaa, etelässä se alenee. Mutta se on laine, jonka kohoamista ja alenemista ei käy tavallisilla mitoilla mittaaminen; se on ikilaine, joka majesteetillisena vieree vuosituhannesta vuosituhanteen.

Ei ole vielä saatu täysi selvä tästä vahvan mannerpinnan lainehtimisesta meidän Pohjanmailla. Vanhoista, rantakallioihin hakatuista merkeistä on vaan arveltu voitavan päättää että Pohjois-Ruotsi sekä Pohjois-Suomi kohoavat noin 4 jalkaa vuosisadassa, vaan Etelä-Suomi sekä Keski-Ruotsi ainoasti 2 jalkaa samalla ajalla. Ruotsin rannikolla

kohoaminen lakkaa muutamien peninkulmien päässä eteläpuolella Tukholmaa; ja Skoonen sekä Pommerin rantoja myöten on arveltu maan vähitellen vajoovan.

Suomenmaa kohoaa; se on luomisen lakkaamatonta jatkoa. Vuosituhansia on meidän maamme tällä lailla, tuuma tuumalta, kohottanut ja yhä vielä kohottelee honka-seppeleisiä vuoriansa, vihertäviä laaksojansa ja avaria kanervikko-kankaitansa merestä, joka ennen muinoin koko sen pinnan peitti. Tämä pinta on sangen epätasainen. Manteren kohotessa ja meren paetessa on siis yksi osa meren vesistä jäänyt notkelmiin; se on Suomen epälukuisten järvein synty. Alussa meidän suuret järvet olivat meren-lahtia, ja lahtien suut vähitellen maatuivat yhä kapeammiksi salmiksi. Mutta koska, maan yhä vielä kohotessa, viete merelle päin tuli jyrkemmäksi, niin salmet muuttuivat jo'iksi, jotka kuljettavat järvien liikavedet mereen. Nämät joet olivat ensi-alussa syvät, aluksin kuljettavat; mutta vietteen kohotessa jyrkemmäksi ne tulivat matalammiksi, virtavammiksi. Jäät, keväällä lähtiessään, tempasivat kiviä rannoilta. Kivet vajosivat pohjaan joen ahtaisin paikkoihin, se oli koskien synty, jotka nyt niin monessa paikassa estävät venekulkua Suomen jo'issa, ja jotka yhä vieläkin, jäiden lähtiessä, muuttavat sijaansa tai suurenevat. Mutta järvien vesi, kun ei se ollut enää välittömässä yhteydessä meren kanssa, muuttui, sateen ja lähdesuonien vaikuttaessa, suolaisesta suolattomaksi. Ne elävät ja kasvit, jotka vaan suolaisessa vedessä tulevat toimeen, kuolivat pois, ja suolattoman veden asukkaita sikisi heidän sijallansa. Ovatpa sentään useimmat kalalajit, jotka nyt umpijärvissäkin, umpilammissakin vilskuvat, alkuansa kotoisin merestä, ja maan kohotessa jääneet salpauksiin nykyisiin ahtaisin kammioihinsa.

Meri ei siis ole nytkään vielä jättänyt kasvattiansa. Se syleilee häntä molemmilla käsivarsillaan, Suomen ja Pohjan lahdella, ja hänen rintahansa se on jättänyt lukemattomia ihania vesisuonia. Nämät kaksi merta ovat näkyvissä: ulkonainen ja sisällinen. Mutta onpa vielä kolmaskin meri, joka tuntuu, vaan ei näy: ne on maan-alaiset vedet. Sillä osaksi on tuo muinainen meri vajonnut Suomessa maanpinnan alle ja synnyttänyt äärettömiä soita, tuhannen tuhansia lähteen silmiä. Nämät vedet venyvät liikkumatta umpilaaksoissa, taikka vuotavat nekin näkymättöminä vietettä myöten, kartuttaen jokien sekä purojen voimaa. Ei ole Suomenmaalla vertaistansa maailmassa vesirikkauden puolesta: sillä on vettä ympärillään, vettä sisässään, vettä allansa.

Suomen järvet eivät ole niinkuin muut järvet, sen joet eivät ole niinkuin muut joet, sen suot eivät ole niinkuin muut suot. Täällä vaikuttaa suuri voima ääneti, pauhaamatta, aina pyrkien määrättyä tietänsä. Muualla maailmassa on joki-vesistöjä, täällä järvistöjä. Suomenmaa viettää etelään ja lounaasen päin; näihin molempiin suuntiin pyrkivät järvet levähtämättä, pyrkivät emänsä Itämeren syliin. Ei ole yksikään järvi liikkumatta, pyrkimättä; jos ei sillä ole näkyväistä lasku-suuta, niin siristelee se vesiänsä pois salaa maan sisässä. Mutta useimmat, avarimmat järvet ovat liittyneet yhteen suuriksi yhtenäisiksi vesistöiksi, jotka vallitsevat äärettömiä alustoja. He laskevat toinen toisellensa, välin kohisevan kosken, välin hiljaa virtaavan salmen kautta; he leviävät välistä suuriksi seljiksi, välistä haarautuvat moneksi lahdelmaksi, noudattaen kaikkia maan vietteen mutkia, siksi kun löytävät kapean joki-kuurnan, joka viepi yhdistyneet vedet merehen. Joki Suomenmaassa ei ole muuta kuin järven viimeinen harppaus. Joki täällä ei synny korkeassa vuoristossa, sitä ei imetä Alppien sulava lumi. Hän syntyy usein kenenkään huomaamatta syrjäisestä suosta tahi nimettömästä lammesta. Eikä aikaakaan, niin hän katoaa järvi-jaksoon, joiden vedet hän ottaa saatellakseen alas rantamaille. Kun

hän sitten jälleen ilmauu joeksi ja on olevinansa itsenäinen, eikä hän olekaan kuitenkaan muuta kuin järvien käskyläinen ja kuormankantaja, — verovouti, joka viepi merelle manteren veron — ja hän harppaa vesitaakkoineen, jäälohkareineen, pölkkylauttoineen koskelta koskelle äkkipäätänsä mereen.

Tällä lailla merestä kasvanut Suomi on niemimaa, joka länteen ja itään leviää 38° 35' ja 50° 2' F. välillä, täyttäen 83 1/2 maatieteellistä peninkulmaa; pituutensa pohjoseen ja etelään — 59° 48' ja 70° 6' pohjoista leveyttä — on 154 1/2 maatieteellistä peninkulmaa. Pinnan avaruus on luettu 6,844 maatieteelliseksi peninkulmaksi.

Siihen aikaan kun Preussi ei vielä ollut tulvannut 1815 vuoden rajojen yli, kävi yksi meidän maanmiehemme Berlinissä, ja sattuipa kerta, hänen ollessaan seurassa oppineitten miesten kanssa, Suomenmaa puheen aineeksi. — “Suomi?” virkkoi yksi läsnä-olijoista. “Sehän taitaa olla pikkuinen maa tuolla Pohjan perällä; kuinka suuri se voinee olla?” — “Kyllä niin”, vastasi siihen meidän maanmiehemme, “onhan se pieni, aivan mitätön maa: ainoasti senkokoinen kuin Preussi, Baijeri ja Würtembergi yhteensä.” — Suomi onkin todella semmoinen maa, jonka jokainen maakunta kooltansa vetää vertaa kuningaskunnalle. Mutta onpa sentään jotakin enempää tarvis paitsi pituutta ja leveyttä, jos tahtoo maan mahtavien verroille vetäitä, ja vielä päälliseksi on Suomi Venäjän rinnalla niinkuin puolukkamarja meloni-hedelmän vieressä.

Pohjanmaiden selkäranka, se jylhä tunturi-sarja, joka perimmäisessä pohjosessa ympäröipi Suomen kiireen, sitoo meidän maamme yhteen Skandinavian niemimaan kanssa. Se merenrauma on kuivunut, joka muinoin yhdisti Jäämeren Itämereen ja Suomenmaasta ynnä Skandinaviasta teki erinäisen saaren tai saari-ryhmän; sen kuivumisen perästä on Suomenmaa idässä kasvanut kiinni Venäjänmaahan, jonka kautta sen ainoa maatie Euroopan mannermaalle käy. Tuon muinaisen merenrauman sijassa on nyt erittäin vesiperäinen vyöhyke, täynnä järviä ja soita, korpia ja erämaita. Tähän ovat valtiomiehet ja rauhanpäättökset, hamasta 1323 vuodesta asti, piirtäneet valtiollisen rajan Suomen ja Venäjän välille; mutta kansatieteellinen ja luonnontieteellinen raja käypi paljon idempänä. Kolmelta tahkolta: etelässä, lännessä ja pohjosessa, on Suomenmaalla vahvat, luonnolliset rajansa; mutta luoteinen raja Ruotsin puolella ja koko itäraja Venäjätä kohti on vaan tekemällä tehty. Näissä seikoissa ynnä myös maan asemassa Itämeren molempien lahtien välillä on selitys Suomen valtiolliseen kohtaloon. Pohjoisessa ilmanlaadussa, kallioperustuksessa ja syntymisessä merestä, niissä on selitys Suomen sivistyshistoriaan.

Suomenmaa on siltana Pohjois-Euroopan Länsi- ja Itämaan välillä. Luonto ja kansa, sivistys ja historia, kaikki todistaa tätä Suomen välitysvirkkaa niiden maiden välillä, joissa nykyisen Euroopan mahtavimmat kansakunnat, Germanilaiset ja Slavilaiset, asuvat. Täällä nähdään paljon Skandinavian luonteen mukaista, paljon Venäjän luonteen tapaista, ja kuitenkin Suomen luonne kumpaisistakin erii, Skandinavian vuoret, ennen kuin katoovat Venäjän hieta-aroihin tahi viljaviin savimaihin, ensiksi leviävät koko Suomen yli matalina harjuina ja litteinä kallioina. Ei ole täällä korkeita kukkuloita, ei ole täällä avaria alankoja, Suomen koko pinta kohoaa ja alenee vienoilla viettehillä laineitten tavalla; kovaa harmaata-kiveä, pehmeätä vedenjättämää maata, alin-omaista viljamaan ja korven vaihtelemista. Skandinavialle omituiset järvet ja Venäjällä laajalta vallitsevaiset hietakankaat kumpaisetkin vasta Suomessa osoittavat koko majesteetillisen ihanuutensa ja täyden jylhän jaloutensa. Kasvikunta ja eläinkunta täällä samaten ovat välitysnivelinä

Skandinavian ja Venäjän eri luontoisten lajien välillä; niissä yhdistyy jotain toisen kuin toisenkin omituisuudesta: Länsi-Suomessa vähän enemmän skandinavilaista, Itä-Suomessa vähän enemmän venäjän-tapaista. Niinpä kansakin, vaikka muuten niin omituisesti eriaa sekä Skandinavian että Venäjän kansan luonteesta, on lännessä omistanut jotain edellisestä, idässä jälkimmäisestä, ja on kuitenkin vento vieras kummallenkkin. Suomalaista pidetään Ruotsissa puolena Aasialaisena, Venäjällä puolena Ruotsalaisena. Maanviljelys, kaskineen, riihineen, on yhtä omituinen; samaten hengenviljelys, joka länsimaisella perustuksella rehoittaa, vaan kuitenkin on saanut omituisen luonteensa omituisesta kansan hengestä. Suomen koko historia on välikädessä länsimaan ja itämaan taistelevain valtain välillä; se on suvantona kahden vastakkain vyöryvän myrskylaineen kohtaamiskohdassa, joista välistä toinen tai toinen voittaa, välistä kumpainenkkin voimattomina vaipuvat.

Nerokas Ruotsalainen Israel Hvasser on kaikesta tästä päättäen ennustanut, että Suomesta aikanansa tulee se silta, josta Länsi-Euroopan sivistys on kulkeva avaraan Venäjään sisään ja sieltä sitten leviävä kaikille Aasian barhari-kansoille. Epäilijä, realista, nähdessään tämän köyhän, vähälukuisen kansan, joka itsekin vielä on niin suuresti valistuksen tarpeessa ja säilymisestänsä taistellen melkein mitättömäksi katoa Idän jättiläisen sylissä — epäilijä, realista on kovinkin naurava sitä ennustusta. Mutta tämä nerokkaan Ruotsalaisen unelma, jolla onkin hiukka tukea historian kokemuksessa, tuopi esiin niin tärkeän, niin jalon tehtävän Suomelle ja ihmiskunnalle, että se kyllä ansaitsee muistoonpanemista tulevaisten polvikuntain varalle.

Suomenniemi on Itämeren notkelman koillispuolinen rinne. Itämereen siis laskeuvat kaikki sen vedet, paitsi muutamat harvat Pohjan perällä, jotka juoksevat Jäämereen. Vedenjakajana Itämeren ja Jäämeren välillä on tuo tunturi-jakso, joka, lähtien Skandinavian harjanteesta, haaroineen, mutkineen seisoo Suomenmaan vahvana, harmaakivisenä alku-ytimenä. Tälle meidän pää-selänteelle, jonka mutkat itään ja etelään syleilevät Suomea, pannaan erittäin nimeksi *Maanselkä*.

Maanselästä sitten lähtee Suomen muut harjanteet haaroineen, eri-nimillä ja eri-pituudella, eri-korkeudella. Sisimmät ja tärkeimmät niistä ovat *Suomenselkä*, joka Maanselän koilliskulmasta lähtien käypi halki koko maan Pohjanlahden rannikon keskipalkoille, ja *Salpausselkä*, joka Maanselän eteläisimmästä päästä kaaritteleikse länteen päin Etelä-Suomen kautta, rantavallina Suomenlahtea vastaan. Näiden molempien vallien sisäpuolella leviävät suuret järvi-ylängöt; niiden ulkopuolella viettävät matalat, viljavat rantalaaksot vähitellen, jatkautuen meren pinnan alitse.

Vuoria ja vesiä — kas siinä on Suomenmaa! Kova harmaakivi on koko maan perustuksena. Hänessä on syvä, salainen voima; mutta se ei ihmeytä, sillä korkeus puuttuu. Harmaakivi on peitossa maanpinnan alla, taikka sujutteleikse pitkinä, matalina laineharjuina halki maan. Ainoasti Maanselkä Pohjan perällä tekee syvän vaikutuksen tunturiensa kolkon majesteetillisuuden kautta. Siellä ikivuoret ovat latouneet päällekkäin korkeiksi röykkiöiksi taikka töröttävät yksinäisinä, jylhinä kukkuloina, kohoten 2-3,000 jalan korkeuteen meren pinnan yli. Haarautuessaan ja ikäänkuin vietettä alaspäin virratessaan, tämä emäharju yhä enemmän menettää omituista tunturi-jylhyyttänsä. Korkeus vähenee, harjanne alenee 1,200:aan, jopa 800:aan jalkaan, ja lähempänä rannikoita kohoavat kukkulat harvoin 4-500 jalkaa korkeammalle meren pinnan yli.

Harjanteet maan sisemmissä ja eteläisemmissä osissa usein katkeavat, jättäen väliin loiroja tai laaksoja, Toisinaan haarautuvat ne pitkiksi hietasärkiksi, jotka ovat muinaisten meren-aaltoin kokoon-ajamia; toisinaan hajoovat yksinäisiksi kukkuloiksi, joilla on padantapaiset laaksot välillään. Usein ovat vuoret maanjäristyksistä, jäästä ja vedestä aivan pirstoutuneet, ja irtonaiset kalliolohkareet ladotut päällekkäin jättiläisröykkiöiksi, taikkapa myös piroitetut yltympärille lukemattomiksi erikokoisiksi ja eriskummallisen muotoisiksi vieru-kiviksi. Mutta kaikilla näillä röykkiöillä sekä erinäisillä kivillä on se yhteinen omituisuus, että kulmat ja särvät ovat kuluneet tasaisiksi noiden muinaisten mylläysten voimalla, jotka ne ovat mättäneet päällekkäin. Itse vuorten pinta on pohjoispuoleltaan sileäksi hivottu taikka täynnä rinnakkain käyviä viiruja, johon on ollut syynä, muutamain mielestä jäätikköin kulku, toisen arvelun mukaan hirmuinen, koillisesta tullut merentulva.

Ylämaan laaksot ovat kaikki järvinotkelmia: jokaisen pohjassa aina on järvi. Järviä on siis yhtä äärettömän paljon kuin laaksonpohjiakin. Suomea sanotaan tuhattien järvein maaksi, mutta tämä luku ei tule vielä totta likellekään. On joskus kohtalaisesti suurten maa-talojen alustalla aina 60:een järvehen. On niitä joskus pienenlaisessakin pitäjässä melkein 200. Koko lukua ei tiedä kukaan, mutta 1/8 Suomen sydänmaasta on veden vallassa. Maan yhä kohotessa ja sen vietteen kallistuessa jyrkemmäksi vähenee kuitenkin näiden äärettömien vesien ala vähenemistään. Pienemmissä, matalammissa järvissä on tämä seikka selvään nähtävä; suurissa, syvissä on vaan välittäistä nousemista ja alenemista huomattu.

Onpa myös jo aivan tyhjiksi kuivuneita järviä, joiden pohjassa kuusia seisoo, ylettyen latvoillansa ympäröivien vuorten harjun tasalle.

Rannikko-laaksot ovat alangoita, joiden kautta monilukuisia virtoja, jokia sekä puroja juoksee — meren imutorvia, joilla se juopi itseensä järvien liiat vedet. Näiden rannikko-laaksojen viljava mutamulta tekee maanviljelyksen loistavaksi. Näillä seuduin asuu kansa tiheimmässä; näille seuduin ovat vanhimmat kaupungit syntyneet; näillä seuduin on teollisuuden, tieteitten, taiteitten, sivistyksen pesäpaikka Suomessa. Tänne on myös hallitus perustanut keskuspaikkansa, tänne historia asettanut taistelu-tanterensa. Meidän maata voisi verrata mahdottoman suureen lumipalloon, joka ulkopiiristään ensiksi on alkanut sulaa.

Vanhinna viljelysmaana on lounainen rannikkolaakso: *Varsinais-Suomen* maakunta, johon myös kuuluu *Ahvenan* avara saaristo ja maan entinen pää-kaupunki *Turku*. Sitä lähinnä raivattiin viljelykselle eteläinen rannikkolaakso: *Uudenmaan* maakunta, joka sisältää uuden pää-kaupungin *Helsingin*. Sitten kaakkoinen rantalaakso: *Karjalan* maakunta, leveä kannas Suomenlahden sekä Laatokan vesien välillä, ja paitsi sitä myös leviten avaroina, harvassa asuttuina saloina pitkät matkat pohjoiseen. Pohjanlahtea myöten käyvät myöhemmän-aikuiset viljelysmaat: Kokemäenjoen notkelma pistäikse *Satakunnan* maakuntana kauas itään päin ja tuo pitkä luoteinen rannikko käsittää *Pohjanmaan*.

Vesirikas ylänkö, jonka pohjois-osat vielä 16:n vuosisadan alkupuolella olivat Lappalaisten kulkupaikkoina, jakautuu kolmeen suureen järvi-notkelmaan: äärimmäisenä idässä, Saimaan notkelmassa *Savon* maakunta; sitä lähinnä, Päijänteen notkelmassa *Hämeen* maakunta, ja läntisimpänä Näsijärven notkelma, jonka enimmäkseen osat on luettu *Satakuntaan*. Ylänkömaahan kuuluu paitsi näitä vielä idässä Pielisjärven notkelma eli Pohjois-Karjala, ynnä Kainuun notkelma Oulunjärven ympärillä, joka kuuluu Pohjanmaahan. Samaan maakuntaan luetaan myös Koillis-Suomen järvilaaksot,

korkeimmat meidän maassa. Maanselän tunturein molemmin puolin leviävät perimmäisessä pohjiosessa Lapin erämaat, joista pohjoisimmat laskevat vetensä Inarijärven notkelmasta Jäämereen.

Suurten järvienkin rantamaat, samoin kuin meren, ovat viljavat, tiheämmässä asutut; niillä on viljelys saanut vakavan jalansijan ja historian tapaukset tanteren. Niiden takana piilee syrjäisessä, rauhallisessa varjossansa ihana, maailmalle tuntematon maa.

Laatokka on kyllä lähettänyt punaista porfyrikiveänsä Napoleon'in hautakummulle, Ruskeala marmorapatsaitansa Iisakin kirkkoon Pietariin. Mutta harmaakivi, josta Aleksanteri I:n jättiläis-patsas on tehty, on niin yksinvaltainen meidän maassa, että se vaan aika harvoin suopi sijaa muille kivikunnan lajeille. Runsaasti on tosin Suomessa kalkkia, mutta valitettavasti ei mitään toivoakaan kivihiilistä. Kaikkia metalleja on suku Suomen vuorissa; vaan kateelliset Manalaiset vartioivat tarkasti niitä aarteitansa. Niin niukasti suovat he niistä osaa, että luulisi Suomen vuorten olevan köyhimmät koko maailmassa, ja kuitenkin on nyt viimein vihdoinkin ruvettu ryöstämään kultaa meidän Lapista. Rauta ja vaski ovat muuten ainoat metallit, joita tähän asti on löydetty runsaammalta. Raudasta ovat Itä-Suomen järvet sekä suot erittäin rikkaat; se peittää niiden pohjan tummanruskeana lattiana, joka kasvaa uudelleen 30:n vuoden kuluessa, jos sitä on pois kuorittu. Kaikki multa ja sora Suomessa on raudansekaista; samoin myös lukemattomat lähteet. Luojan mielestä ei tämä maa vielä ollut tarpeeksi kova: hän varusti sentähden vielä kalliotkin rauta-silauksella.

Hiekka ja savi vaihtelevat täällä muinaismeren jättämän mudan kanssa. Se on kovaa maa-perää, joka vaatii vahvoja käsiä. Vaan kuitenkin olisi Suomi hyvinkin viljava maa, kunhan vaan meillä olisi lämpimämpi aurinko.

Mutta päivän säteet täällä 60:n ja 70:n pohjoisen leveyspiirin välillä käyvät vinoon maata kohti. Pohjan perän Hiisi jäisillä käsivarsillaan yhä tavoittelee vastahakoista morsianta. Suomi joutuisi hänen saaliikseen, jos ei suopeammat luonnonvoimat olisi estelemässä hänen voitolle-pääsöänsä. Maamme viettää etelään ja lounaasen päin, se kääntää kasvonsa puolipäivän ja iltapäivän lämpimän auringon puoleen. Sen suojana pohjosta vastaan ovat Maanselän tunturit. Sen pinta ei ole kovin korkealla; sillä on syvät vedet sisustassaan ja ympärillään. Sille on suotu hiukka osaa golf-virran lauhduttavasta lämpimästä. Kaikesta tästä tulee että Suomella kaikista maista maan päällä, Skandinavia pois luettuna, on lauhkein ilman-ala näin kaukaisella Pohjan perällä. Sillä on 66:n leveyspiirin kohdalla yhtä paljon lämmintä kuin Pohjois-Aasiassa 54:n ja Eteläis-Labrador'illa Amerikassa 48:n paikoilla.

Onpa sentään Pohjan kolkkouttakin tarpeeksi. Vuotuinen keskilämpö on eteläisessä Espanjassa +18 pykälää, Franskassa +12, Englannissa ja Pohjois-Saksassa +8, Ruotsissa ja Norjassa +3-4, vaan Suomessa 2 1/2 Cels. Venäjällä ei keskilämpö niin pohjoisissa paikoissa kuin Suomi ylety täyteen yhteenkään pykälään. Suomenmaan suuri pituus tietysti tekee että lämpö on sängen epätasaisesti jaettu. Turussa se on keskimäärältään +4,61, vaan Enontekiäisissä Lapin rajalla -2,68. Samalla aikaa kun kirsikkapuut ovat täydessä kukassa Turun seudulla, Lappalainen ajaa ahkiossaan, iloiten hyvästä Juhannuskelistä. Mutta jos vaan Heinäkuun vertaamme, niin on Lapissa kuuma Etelä-Suomeen verraten. Kosteaa rannikko-ilma on lauhkeampi ja tasaisempi kuin kuivempi ilma

sydänmaalla; Länsi-Suomi on lämpimämpi Itä-Suomea.

Meidän ilman-alasta on sanottu: Suomessa on yhdeksän kuukautta talvea ja kolme kuukautta kesätöntä aikaa. Leikki aina omiaan lisää; onpa kyllin siinäkin että talven valta kestää koko toisen puolen vuotta. Marras- ja Joulukuu: syystalvi; Tammi- ja Helmikuu: sydäntalvi; Maalis- ja Huhtikuu: kevät-talvi; Touko- ja Kesäkuu: kevät; Heinä- ja Elokuu: kesä; Syys- ja Lokakuu: syksy. Kukat on kerkeät kulumaan, hanget hitaiset. Muutamat lyhyet viikot vaan kestää elävän luonnon vuotuinen elin-aika. Suuri osa kuluu Huhtikuuta Etelä-Suomessa, suuri osa Toukokuuta Pohjois-Suomessa ennenkuin lumet on sulaneet. Mutta silloin jäät lähtee, meri ja järvet alkavat sinertää jälleen, joet katkaisevat kahlehensa, muuttolinnut palaavat. Sitten on maa vielä jonkun aikaa kuloheinän vallassa ja ilmat kolkot, tuuliset; sen perästä tulee lämmintä ja sateita, ja parin viikon, jopa monesti parin päivän kuluessa kesä saapi täyden voiton. Sanoin ei voi selittää, kielen ei kertoa mitä tunteita tuo uudesti heränneen elinvoiman näkö nostaa, ja siihen vielä tulee lisäksi pimenemättömän valon vaikutus. Koko kolme kuukautta kestää sitten Pohjois-Suomessa yhtä päivää. Yökin paistaa, ilta- ja aamu-rusko suutelevat toisiansa. Tässä lakkaamattomassa valossa hyötyy kasvikunta ihmeellisellä nopeudella. Oraan, korren, kukan ja hedelmän välillä on vaan yksi ainoa pitkä päivä, ja kun se päivä on lopussa, kun ensimmäinen hämärä levittää peittonsa maan yli, ja ensimmäinen tähti taas alkaa pilkoittaa iltataivahalla, silloin on ikäänkuin iltakelloin sointi-aika nurmille ja pelloille, käsky luonnolle jälleen käydä pitkälliselle levolleen. Yhtä kerkeästi kuin se tuli, katoaakin myös kesän ihanuus; yksi halla-yö, yksi pohjosen puhallus, ja syksy seisoo surullisesti koreassa, karisevassa lehtipuvussa. Syksy täällä tuopi viljan leikkuun, vaan ei yhtään viinimarjaa, harvat hedelmät. Talvi tullessaan ei tuo niinkuin Keski-Euroopassa sumuja ja kolkkoja sateita, se tulee selkeänä, pirteänä, virkistävänä, ei vihollisena, pikemmin hyvänä liittolaisena. Se salvoo siltoja, se tasaa teitä, se lyhentää välit, se aukaisee pääsemättömät korvotkin ihmisten kuljettaviksi. Niin rakas on meille talvi ynnä sen komeat pohjosen-palot, sen valkoiset hanget, sen kilisevät kulkuset, sen liukkaat sukset ja sen hauska koto-elämä, että jokainen Pohjan lapsi Etelässä mielellään vaihtaisi tuon ijankaikkisen kesän yhteisen kouralliseen lunta.

Muutamit luonnon tutkijat arvelevat huomanneensa että Suomen ilman-ala viime vuosisadan kuluessa muka on tullut epävakaisemmaksi, kesät kylmemmiksi, talvet lauhkeammiksi, ja väli-ajat, syksy sekä kevät pitemmiksi. Jos niin todella on laita, sitten on syy siihen maan viljelemisessä ja korpien kaatamisessa, ehkä myös ilmavirroissa, joiden synnystä ei ole tietoa. Talvella tuulet enimmäiten käyvät Etelästä, kesällä Länneestä. Kuivin on pohjoistuuli, sateisin itä. Valtameren huurut kohoavat yli-ilmoihin, sakenevat avaran mannermaan yli Idässä ja laskeuvat sieltä sateina maahan. Vakinainen kesä ja vakinainen talvi aina alkavat itätuulella.

* * * * *

Ihmeittäväinen ja opettavainen on elävän luonnon taistelu Pohjanperän voimaa vastaan. Jos matkustat eteläisestä Suomesta pohjoiseen ja niin edespäin Lapin autioille tuntureille, niin on sinusta aina, jokaisen peninkulma-kymmenen päähän päästyäs, tuntuva ikään kuin kulkisit elämästä kuolemaa kohti. Ja päinvastoin kullankaivaja ja luonnontutkija, Pohjan periltä palatessaan etelämaille, mielestään aivan kuin kulkee kuolemasta elämään. Toden todella ei ole kuitenkaan elämä missään aivan kuollut: ikilumienkin rajalla se vielä aina

taistelee.

Suomen maan asema on Pohjoispiirin molemmin puolin, kylmän ja lauhkean ilma-
vyöhykkeen rajalla; se käsittää siis kumpaistenkin kasvi- ja eläinkunnan. Kasvit ja elävät
saavat täällä kaiken sen puutteen ja taistelun, voiton ja kadotuksen kokea, jonka alainen
elämä on näillä Pohjan perillä. Pohjois-piirin tuolla puolen nähdään kasvi- ja eläinkunnan
alhaisempia luokkia paljon runsaammalta kuin korkeampia. Ei ole sitä paikkaa 70:n
leveys-asteen seuduilla, jossa ei maa-perä ja kalliotkin viljalta kasvaisi sammalia tai
jäkäliä; vaan ainoat puut, jotka tunturi-lakeiden yksitoikkoisuuteen tuovat
vaihtelevaisuutta, ovat vaivais-koivu, katajapehko, paju sekä maanpintaa myöten
mateleva kuusi. Toiselta puolen ilma on täynnä tuhannen tuhansia itikoita, lukemattomat
vesilintu-parvet vilisevät kaikilla rannoilla, ja vedet ovat upi-rikkaat kaloista.

Ensimmäinen maanviljelyksen alku nähdään 68:n ja 69:n leveys-asteen vaiheilla
Inarijärven eteläpäässä. Se ilmautuu ohrapellon muodossa: se on rohkea vaatimus
taisteluun Pohjan perän haltijalle, ja useammin täällä korjaakin ohrat halla kuin kylväjä;
mutta ne ilahuttavat kuitenkin vaeltajan silmää. Samalta rajalta alkaa vaivainen mänty,
ensimmäinen leppä, haapa, tuomi, raita, viimeinpä myös pihlaja ja koivu, kaikki arasti
pysytellen itsiänsä vuorten päivärinteillä. Päivän-paisteisilla mättäillä nyt jo myös nähdään
Pohjan perän marjoja: ensiksi suo-muuramia, sitten puoloja, mustikoita, juovukoita,
karpaloita. Vaaraimet, mansikat, orjantappuran marjat sekä maa-muuraimet eli mesimarjat
alkavat vasta Maanselän eteläpuolelta.

Päästyämme 67:n leveysasteen paikoille, onpi kasvikuunta tunturein suojassa jo suuresti
vaurastunut. Ensimmäiset metsät alkavat Kemin joki-notkelmassa; jalo, korkea honka
kohottaikse pilviä kohti. Se tarvitsee 180 vuotta joutuakseen täyteen pituuteensa, sen ikä
on neljättä sataa vuotta; mutta se onkin sitten enemmän kuin 60 jalkaa korkeudeltaan,
neljättä jalkaa läpimitaten. Tästä 67:stä aina 63:een leveys-asteeseen kasvikuunta yhä
varttuu, voimistuu. Pohjan perän omituinen kasvisto katoaa ja jättää sijaa Pohjois-
Euroopan yleisille ruohoille sekä puille. Eteläisemmistä puista halava ulottuu
pohjaisimmalle. Sitä lähinnä lehmus ja vaahtera, sitten jalava, pähkinäpuu sekä ora-
pihlaja; vaan tammi, saarni ja ulkomaalta tuotettu saksan-kuusi eivät menesty muualla
kuin pitkin eteläistä rannikkoa. Hedelmäpuut ovat meillä vaan kylmästä väriseviä vieraita
lämpimämmiltä ilman-aloilta; ovat ne sentään usein suotuisat, anteliaat, välistä jalotkin
luonteeltaan. Omenapuu kasvaa hamassa Oulussa asti 65:n leveysasteen kohdalla; vaan ei
se siellä tuota muuta kuin kukkia, ei mitään hedelmää. Vasta 63:n asteen paikoilla
muodostuu kukista lämpiminä kesinä happamia omenia; 62:sta asteesta aikain omenat
kelpaavat syötäviksi, 61:sta tulevat hyviksi. Päärynöitä, luumuja, kirsikoita kasvatetaan
enemmän hovin kuin hyödyn vuoksi.

Vielä meidänkin aikanamme on puoli maata suurta metsää. Mutta ei mikään maa tuhlaa
tätä kallista aarrettansa niinkuin Suomi. Aikanansa oli metsän raivaaminen viljelyksen
ensi-työnä; siitä ajasta asti on talonpoika yhä vielä metsän vihollinen, kun pitäisi olla sen
suojelija, Puut metsässä ovat joka miehen haaskattavana. Kirves kaataa, sahat hävittää,
metsävalkeat polttavat, huono hoito turmelee äärettömiä salomaita. Talonpoika kaataa
hirsimetsää saadaksensa sen tuhkista kahdet, kolmet viljat, ja jättää kasken sitten autioksi.
Lapset ja naiset käyvät lehtiä hakemassa lampaita varten; he kaatavat koko puun siksi että
olisi mukavampi sen lehdet riipoa. Aika oli että maamme sai metsäviraston, sillä avarat

maa-alat ovat jo aivan lakeina, ja merikaupunkein täytyy tuottaa laiva-aineensa 10-20 peninkulman takaa.

Luonto itsekin on paha metsän haaskaaja. Koska metsä kasvaa tiheästi, niin että ilma ja päivä eivät enää pääse juuriin vaikuttamaan, silloin syntyy lätäköitä, jotka keväällä vuoroin sulavat, vuoroin jäätyvät, ja vahingoittavat puiden juuria. Vähitellen muuttuu koko metsä vetiseksi korveksi, puut lahoovat, ja myrsky sen kaataa. Tällä lailla ovat Lapin suuret salot kadonneet. Pohjoinen ilma rauentaa kasvukunnan elinvoimaa. Metsän raunioille syntyy jänkä ja suo. Suomen alasta on 632 neliöpeninkulmaa metsäisiä rämeitä ja 1648 neliöpeninkulmaa metsättömiä rahkasoita. Kaikki tämä erämaa on syntynyt varsinaisen, vahvan metsän häviöllä, ja sitä on kolmas osa koko Suomen alaa, Tätä yhä levenevää erämaata vastaan viljelys taistelee ahkerasti, väsymättä ja lopullisesti voitolla. Hävittäväiset hallat, turmeltuneet touot saattavat tätä voittoa viivyttaa, vaan ei estää. Nyt pellot, niityt, tiet sekä asuntopaikat vasta täyttävät 1/19 maan alaa. Tulevan ajan tehtäväksi jääpi kelvottomaksi muuttuneen kolmannen osan valloittaminen viljelyksen omaksi.

Havumetsä on maanviljelyksen emä. Sen tuhkiin, paloon, on Suomalainen ikimuistoisista ajoista saakka kylvänyt ohransa, joka viljalaji oli ensimmäinen täällä tietty. Tämä kiertolais-maanviljelys vaati paljon metsää, ja vaarojen hongikkoin harvettua astui kansa alemmaksi ja ryhtyi viljelemään lehtometsän alustaa viljavissa notkelmissa.

Lehtometsässä syntyi karjanhoito ja vakinainen maanviljelys; ne tuottivat vakinaiset asuntopaikat. Siitä syystä ovatkin havumetsän ja lehtometsän eri alustat ikään kuin Suomenmaan asuttamista kuvaava kartta. Tätä nykyä viljellään enimmin ruista, sitä lähinnä ohraa, sitten kauraa ynnä hiukka nisua sekä tattaria. Potaatit, jotka tuotiin maahan noin vuosisata takaperin, antavat nyt 1/3 kansan ravintoa; niiden verralla ovat muut juurikasvit ynnä myös herneet ja kaalit aivan vähäpätöiset. Tärkeämpi maanviljelijälle on pellava, hamppu ja humala ynnä tuo pikkuinen tupakka-maa talonpojan navetan päiväpuolella.

Metsästyys ja kalastus olivat maan alku-elatuskeinot ja kasvattivat rohkean, vaivoja pelkäämättömän kansan. Molemmat ovat ne kuitenkin huonontuneet huonontumistaan. Metsän vilja on harvennut metsän harvetessa, kala on paennut pois metsättömiltä rannoilta, joilla ei ollut enää entinen matojen ja toukkien paljous tarjona hänen ravinnokseen. Jalo hirvi on melkein sukupuuttoon hävitetty ja nähdään nyt vaan aika ajoin syrjäisillä takamailla. Vielä pitää kuitenkin metsän kaltainen kuningas, mahtava mesikämmen, ikivaltansa. Sutta ahdistellaan maan pahimpana vihollisena. Kettuja, ilveksiä, saukkoja, näätiä, oravia, jäniksiä ynnä muita pyssymiehen tavallisia saaliita saadaan joka vuosi suurin määrin. Samoin hylkeitä pitkin merenrantaa. Harvinaisempi on ahma; harvinaisin kaikista ennen muinoin tiheässä asuva majava. Muuten on Suomen eläimistö sama kuin muuallakin Pohjois-Euroopassa. Koti-eläimet ovat samat kuin Skandinaviassa; mutta peura ei viihdy tällä puolen pohjois-piiriä. Erittäin ansaitsee mainitsemista Suomen pieni, ulkonäöltään mitätön, mutta erin-omaisen kestävä hevonen, jolla on tärkeä osa monessa Suomen ratsumiesten mainioimmassa voitossa.

Lintulajeja luetaan 237; niissä 29 petolintua joiden rosvopäällikkönä on suuri maa-kotka eli kokko. Joskus kuuluu satakielisen ruikutus Suomen eteläisellä rannikolla; Laatokan rannalla on se yleinen. Vähemmin vaihtelevainen säveliltään, mutta ihastuttavan suloinen on myös kyntörastaan laulu autiossa metsässä, valoisalla kesä-yöllä.

Mateliasia on vähän, ja ainoasti yksi käärme myrkyllinen. Kalat puolestaan ovat monilajiset, monilukuiset, ja tärkeitä asukkaita niin vesirikkaassa maassa. Suurimmat heistä ovat monni Hämeen järvissä ja sampi Laatokassa. Lohi nousee kaikkiin jokihin ja saadaan monesta järvestä. Siikaa löytyy täällä myös runsaasti. Sillin vaellukset ei enää ulotu tänne Itämereen, mutta hänen pienempi sukulaisensa silakka eli haili vilisee pitkin kaikkia merenrantoja, ja on, ynnä järvissä asuvan muikun kanssa, kansan yleisenä särpimenä. Lukuisimmat on sekä suolaisessa että suolattomassa vedessä hauki — veden susi — ahven, kiiski, lahna, säynjä, särki, salakka; harvemmaisista kuha ja nahkiainen. Valtameren kaloista nähdään meidän rannoillamme ainoasti turska, kammeli ja simppe. Joskus eksyy tänne joku valaskala taikka meri-sika ja hämmästyttää kalastajaväkeä.

Alhaisista elävistä on äyriäinen eli krapu yleinen eteläisessä ja keskimmaisessä Suomessa. Mehiläis-hoito on joutunut unohduksiin; sitä viljellään nyt enää vaan muutamain seuduin eteläisellä rantamaalla, Kotisirikka on tuttava ystävä talonpojan tuvassa, ja sääski eli itikka koko Pohjan perän vitsaus. Alimmaiseen eläinkuntaan kuuluvista asuu melkein kaikissa Suomen jo'issa helmi, piillen mutaisessa simpukassaan, ja pyydetään vielä joskus koristeeksi rouvasväen korvarenkaisiin.

Kaikki tämä näyttää meille maan, jossa ihmisen täytyy hankkia eläkkeensä maasta ja vedestä lakkaamattomalla taistelulla. Niin vähä on täällä Etelän suloisesta ihanuudesta ja suruttomasta viljavuudesta, että Suomessa ilo on kerkeä päivän kajanne, rikkaus ihmesatu, ja luonnon kirkkahin kauneus hetken-aikuinen unennäkö. Ankara vakaisuus ja alakuloinen hymy sekaisin, semmoinen on aina Suomen kasvojen muoto. Sen ihannuus on usein vaalukka niinkuin pohjosen palo, kylmä niinkuin valkean hangen loisto, autio ja mietiskeleväinen niinkuin synkkä kuusikko. Toinen puoli sen elämätä on peitetty pimeään yöhön, toinen puoli paistaa sammumattomassa valossa.

Voipiko rakastaa maata niin kolkkoa, niin kylmää, niin paljon itsensä kieltämistä vaativaa? Kysy tältä kansalta, jonka Luojan sallimus on asettanut tänne Pohjan perän raukoille rajoille, ja sinä saat sen vastauksen: "Me sitä rakastamme yli kaiken muun, sillä sen hyväksi taidamme kaikki uhrata. Me sitä rakastamme, koska se on meidän juuremme ja meidän olentomme perustus, ja me olemme semmoiset, mimmoisiksi tämä maa on meidät luonut — tyly, kylmä, taistelevainen kansa — me olemme sulava lumihanki, joka janoo päivää ja avaa sylinsä koittavalle aamuruskolle."

Kansa.

Tää kansa, jolla on asuntonsa Suomen harmaakivisellä perustuksella, on vanhin tietty asukas itäisessä, pohjoisessa ja suureksi osaksi myös läntisessä Euroopassa. Se oli noilla mailla laajalta levinnyt ennen kaiken historian alkua, ennen kaiken tarun alkua. Se hämmöittää siellä näköpiirin ja muistin hämäränä, utuisena peränä. Sitä jo kohta meidän ajanlukumme alussa tavataan *Fen'in eli Fin'in* nimellä, jonka alkujuurena on kelttiläinen sana *fen* — soturi. Itse puolestaan se on aina nimittänyt itseään *Sam'iksi, Samelaisiksi, Suomalaisiksi* — joka laajalla löytyvä nimi on synnyttänyt paljon väitettä, vaan vielä jäänyt selitystä paitsi. Ja tästä kansasta, jonka asunnot puolen maan-osamme käsittivät, ovat molemmat yllämainitut nimet viimeinkin tulleet perinnöksi Itämeren notkelman koilliskulmalle, kelttiläinen nimi *Finlandina*, oma *Suomena eli Suomenmaana*. Suomen kansa itse on ikivanhasta muinaisajasta alkain yhä peräynyt kaakosta luoteeseen päin, Median vuorilta Altain tuntureille, Altaista Uralille, ja sieltä Eurooppaan. Koko tällä

pitkällä tiellä, jota he kulkivat, on jokapaikassa kansa-tähteitä, joita nyt ainoasti kielitutkija saattaa keksiä ja yhdeksi heimokunnaksi yhteen lukea. Enin osa Venäjän avaraa alaa, joka ennen muinoin oli suomensukuisten kansain asuntona ja valtana, on ikään kuin täyteen kylvetty näitä katoavia kansatähteitä, jotka vähitellen sulautuvat slavilaiseen kansallisuuteen. Ainoasti Suomen- ja Pohjanlahden rantamailla on voimallisempi, jalompi-avuihin jäännös tuosta muinaiskansasta — Virolaiset ja Suomalaiset — löytänyt turvapaikan merien ja jäiden takana, jossa heidän on onnistunut kohota korkeammalle sivistyksen kannalle. Virolaiset, pitkät ajat vastaan ponnisteltuaan, kukistettiin saksalaisten ritarein vallan alle ja saivat palvella näitä perintö-orjina. Suomalaiset samaten, kovan vastarinnan perästä, joutuivat Ruotsalaisten alamaisiksi, ja saivat heidän kauttansa länsimaisen sivistyksen.

Madjarit ja Bjarmit ovat ainoat suomensukuiset kansat, jotka ovat valtakuntia perustaneet. Kaikki muut ovat olleet valtiollista perustamiskykyä vailla. Enin osa niitä kansoja, jotka v. 862 kutsuivat Rurik'in Ilmenjärven rannikoille, oli Suomalaisia, vaan kuitenkin ei syntynyt silloin suomalainen, vaan slavilainen suuri valta.

Lappalaiset pois lukien, ovat kaikki länsisuomalaiset kansat olleet sotaisat, mutta heidän sota-intonsa on käynyt suojelukseen, ei valloitukseen. Kolme erää täytyi Ruotsalaisten tuoda tänne sota-aseensa, ennen kuin saivat harvasti asutun, keskinäisistä eripuraisuuksista hajanaisen Suomenmaan valtansa alle.

Silloin oli ristiretkien aikakausi, jolloin taivaallinen autuus palkitsi sotaa kirkon vihollisia vastaan. Rooman kirkko tahtoi laajentaa alustansa Pohjan mailla, voidaksensa pitää vastapainoa Kreikan kirkolle, joka yli Venäjän oli levinnyt. Ristiretkeläis-parvia tulvaili kaikille Itämeren rantamaille. Äsken kristin-uskoon kääntynyt Ruotsi, joka ei vielä ollut vikingi-aikaansa unohtanut, nousi paavi Hadrianus IV:n käskystä ja ryntäsi palavalla uskonkiihkolla Suomen pakanain päälle. V. 1157 Ruotsin ja Götin kuningas Eerik Jodvard'inpoika, Pyhä liikanimeltään, valloitti verisellä voitolla Suomen niemen lounaiskulman ynnä osan etelärannikkoo. Turun linna perustettiin; Suomalaiset ajettiin kastettavaksi Kupittaaan lähteelle; Englantilainen Henrik tuli Suomalaisten ensimmäiseksi uskonsaarnaajaksi, ensimmäiseksi marttiraksi, ainoaksi pyhäksi-mieheksi ja semmoisena maamme suojeluspyhäksi.

Vanha, taruissa mainio Kainulais-kansa oli jo tietymättömiin kadonnut, ja tähän aikaan asui Suomessa kaksi keskenään heimolaista, puoli-metsäläistä kansaa: *Karjalaiset* maan itäisellä, *Hämäläiset* eteläisellä ja läntisellä puolella. Nämät kansat olivat alin-omaisessa sodassa keskenään, ja Karjalaiset, joilla oli Novgorodin Slavilaiset liittoveljinä, olivat karkoittaneet Hämäläiset pois erämailta Laatokan eteläpuolella. Molemmat heimot olivat urhokkaat ja sotaisat, varsinkin hirmuiset olivat heidän vikingi- eli merirosvo-laivastonsa; mutta kumpikin olivat ne säännöllistä hallitusta vailla. He tottelivat suvun-vanhimpiansa, sota-aikoina heimon-vanhimpiansa, samaan tapaan kuin muinoin *clan'it* Skotlannissa; mutta heillä ei ollut yhteistä kuningasta, he eivät rakentaneet kaupungeita, eikä linnojakaan muita kuin ympäröysvalleja jyrkille vuorille. He olivat metsästäjiä, kalastajia, kaskenviljelijöitä, puoleksi paimentolaisia, puoleksi vakinaisilla paikoilla asuvia, tunsivat metallien käyttämisen ja kehuttiin ikivanhoista ajoista taitaviksi sepiksi.

Kaikki tämä osoittaisi alhaista sivistyskantaa, jos emme samassa kuitenkin tapaisi näillä kansoilla ihmeellisiä muistelmia ja itämaan taruja, ikäänkuin jäännöksiä muinaisesta

korkeammasta sivistyksestä. Sen verran kuin sopii päättää runoista, jotka meidän aikoihimme asti ovat Karjalan runoniekkain muistossa säilyneet, olivat Suomen pakanat auringon- ja tulen-palvelijoita, samoin kuin useimmat Itämaan kansat, ja kaikissa heidän muinaistaruissaan ilmautuu liikuttava rakkaus valoon. Pitkä, talvinen Pohjolan yö oli täyttänyt heidän mielensä hirmukuvillaan; heidän loitsutaitonsa oli peloituksena naapurikansoille. Itse he lujasti uskoivat että ihminen sanalla saattaa hallita luonnonvoimia, jopa että sana se on luonut koko maailman. He eivät palvelleet luonnon ulkonaista ilmaumaa, vaan sen sisällistä, jumalallista henkeä, ihmishengen kuvaa. Metsän jumala Tapio, veden jumala Ahti, taivaan hallitsija Jumala, jonka nimi sitten muuttui kristittyin Jumalan nimeksi, kaikki nämät olivat elementteihinsä sidottuja, personoituja luonnonvoimia. Kaikilla kappaleilla, niin Suomalaiset luulivat, oli henki: jokaisella puulla, joka lähteellä oli elävä haltijansa, joka ei kuitenkaan voinut elää erillään puustansa tai lähteestänsä. Se oli lempeä luonnon-usko, jonka vaikutus myös ilmautui lempeissä perheellisissä oloissa. Harvassa kansassa nähdään luonnon-usko näin henkisessä muodossa. Ei ollut temppeleitä, ei jumalain kuvia; oli viisaita tietäjiä, ei pappeja. Pyhien järvien tai lähteitten äärellä, pyhillä vuorilla, pyhissä lehdoissa uhrattiin metsän-antimia tai maan lahjoja näkyväisiin kappaleisin kätkeyneille näkymättömille hengille.

Kansan taruissa suuret sankarit vähitellen siirtyivät ominaisten jumalien sijaan. Ho olivat sankareita runointaidossa ja viisauden tiedossa: kaikista kuuluisimpana Kalevalan sankarisuku, runoin isä Wäinämöinen ja ikitakoja Ilmarinen. Skandinavein Odin oli viisain mies, *sentähden* kun hän samassa myös oli väkevin uros. Suomalaisten Wäinämöinen oli väkevin uros, *sentähden* kun samassa oli viisain mies. Siinä onkin pääraja, joka eroittaa Suomalaisten maailman-katsannon skandinavilaisesta taikka ylimalkaan arilaisesta, joka aina on pitänyt miekkamelskeen sankarivoiman omana ilmaumana. Suomalaisten mielestä sankarivoima on henkistä luonnetta: henki se hallitsee koko maailmaa, väkevyys on vaan viisauden seuraus, ja väkevyys ilman viisaudetta tulee, niinkuin Lemminkäisessä ja Kullervossa, naurun-alaiseksi tai turmiolliseksi. Ihmeen syvää totuutta suomen kansanruno osoittaa siinäkin, että se sallii rakkaimpienkin sankareinsa, viisaimpienkin kaikista kuoleman-alaisista, joskus joutua mielettömiin tekoihin ja pilkattavaksi. Kaikki ihmisviisaus kumartuu nöyrästi korkeamman järjen eteen, tunnustaen voimattomuutensa ja sokeutensa sen verralla.

Karjalaiset ovat kansantarut säilyttäneet; Karjalaiset ovat Suomen runokansa ja samassa myös Suomen varsinainen sivistyskansa, verrattain puheliaat, hilpeät, avosydämiset, kuvastellen kaikkia ulkonaisia vaikutuksia samoin kuin heidän järviensä kirkas pinta. Hämäläiset ovat hitaita, umpimielisiä ja jyrkästi itsepäisiä jöröjä, mutta samassa lujempaa mielenlaatua kuin heimolaisensa; kovat ja sitkeät vastaan-ottamaan ulkonaisia vaikutuksia, aivan kuin hiekkakankaat heidän saloissaan. Tämä eriluonteisuus Suomen kansan päivä- ja yö-puolessa, siksi niitä sopisi sanoa, on ollut erittäin tärkeä. Sillä Karjalaisilla idässä on ollut sivistymättömiä ja viime aikoihin asti vihollisia kansoja rajanaapureina. Hämäläiset lännessä puolestaan ovat olleet koko ruotsin mahtavuuden ja länsimaisen sivistyksen voiman alaiset. Tämä seikka toiselta puolen on Suomen sivistyksen edistymistä suuresti hidastuttanut; toiselta puolen on se Suomen kansallisuuden paremmin säilyttänyt.

Vuonna 1157 ei ollutkaan vielä mitään Suomen kansaa olemassa; ainoasti kaksi puolimetsäläistä, keskenään sotivaa heimokuntaa Suomessa. Historia se on, joka kansanhengen kasvattaa. Nykyinen Suomalaiskansa sai alkunsa silloin, kun Hämäläiset ja Karjalaiset,

joilla oli yksi kieli, yksi sukuperä, tunsivat toinen toisensa veljikkeeseen, kun he olivat molemmat suljetut yhden valtakunnan, yhden kirkon, yksien lakien ja yhden kotimaan piirin sisälle. Tämä kaikki oli tapahtunut 14:n vuosisadan alussa.

Hämäläiset lujasti vastustivat kristin-uskon tuontia ja Ruotsin vallan leviämistä. Koko 90 vuotta puolustivat he itsepäisellä vimmallalla vapauttansa ja kotimaisia jumaliaan. Ruotsin voima oli lamassa sisällisten kruununperintö-riitain tähden; turhaan paavit julistivat bulliansa, turhaan dominikolainen Tuomas täällä saarnaeli tulella ja miekalla. Keskipaikoilla 13:tta vuosisataa kristin-usko ja ruotsin valta Suomessa näkyivät olevan hukassa; mutta samaan aikaan juuri nousi Mälärin rannalla Folkungi-suvun peri-isä Birger Jarl ja yhdisti kaikki Ruotsin voimat väkevään käteensä. Rooma houkutti hänet liittolaisekseen, kaupan hinnaksi luopuen muutamista veroista ja ylivalta-oikeuksista; jarli purjehti meren taakse v. 1249, voitti Hämäläiset ja rakensi linnan, Hämeenlinnan, heidän maansa sydänpaikkaan. Ruotsissa valvottava kuningasvaali keskeytti hänen voittoretkensä; vaan 44 vuotta sen perästä vei hänen pojanpoikansa sotamarski, Torkel Knuutinpoika, taas toisen ristijoukon meren yli, täytti jarlin yrityksen, voitti Karjalaiset ja liitti kokoon Wiipurin muurit Itä-Suomen hillittimeksi ja turvaksi. Verikasteen perästä seurasi vesikaste; koko Etelä-Suomi joutui paavin ja Ruotsin vallan alle, jotka sitten, sitä myöten kuin maan asutus leveni, vuosisatojen kuluessa tunkeutuivat yhä edemmäksi maamme sisempiin ja pohjoisiin seutuihin.

Tällä tavoin oli Ruotsin valta tullut naapuriksi Venäjän vallan sydämelle, mahtavalle Novgorodille, joka oli laskenut allensa Bjarmien maan ja katsoi Karjalaiset veronalaisiksensa. Rooman ja Kreikan kirkon uskonsaarnaajat kilvoittelivat myös meidän maassa, ja tämä kaksinainen, sekä valtiollinen että uskonnollinen kilvoittelu synnytti sotia, jotka, välistä pitemmäksi, välistä lyhemmäksi ajaksi levähtäen, kestivät viisi vuosisataa; kaiken sen ajan oli Suomi verisenä Eris-omenana. Rauhanpäätökset sanottiin ijanikuisiksi, mutta olivat todentodella ainoasti sotilakkoja. Ensimmäinen rauhanpäätös, Pähkinälinnassa v. 1323, halkaisi Karjalaisten maan kahteen puoliskoon, venäläiseen ja ruotsalaiseen, ja siitä ajasta yksi osa Karjalan heimokuntaa ijäksi päiviksi erosi muusta Suomesta. Silloin säättö raja pysyi voimassa vuoteen 1617, jolloin Ruotsi Stolbovan rauhasovinnossa taas sai yhden osan Karjalata lisään, nimittäin valloitti Inkerinmaan, siirsi Suomen rajan Laatokan rantaan asti, ja sulki Venäläiset Itämerestä. Tämöisenä pysyi raja sitten taas vuoteen 1721, jolloin Ruotsi Uudenkaupungin rauhasovinnossa luopui, paitsi Liivin- ja Vironmaasta, etuvarustuksestaan Inkeristä sekä vahvasta rajalinnastansa Wiipurista ynnä sen alle kuuluvan läänin kanssa. V. 1743 siirsi Venäjä rajansa Kyminjokeen asti, ja v. 1809 se tähteetkin sai haltuunsa.

Tällä tavoin ovat molemminpuoliset naapurit, Ruotsi ja Venäjä, kumpikin vuorostaan vähitellen nielleet Suomen suuhunsa, edellinen 136:n, jälkimmäinen 106:n vuoden kuluessa, josta näkyy että meidän maa on ollut sitkeä ruokapalanen. Jo v. 1703, uuden pääkaupunkinsa perustukset laskettuaan, präntätti tsaari Pietari metaljin, jossa nähdään meren jumala, kolmihaarukka kädessään, ja ympärillä reunaa myöten nää uhkaavaiset, profeetalliset sanat: *Ecce, Finnia, tridentem!* Se ennustus kävi toteen, Suomi sai kokea kolmihaarukan voimaa, mutta Aleksanteri I oli oikeamielinen ja jalosydäminen; hän yhdisti v. 1811 jälleen Suomeen ne osat, jotka siitä v. 1721 ja 1743 oli erilleen tempaistu, ja antoi meidän maalle näin tavoin taas 1617 vuoden rajan.

Valtijain taistelutanterena jaloin poljettuna ja rikki raadeltuna, Suomi ei suinkaan voinut liioin kiittää onneansa. Kerta kertansa perästä hävitettiin sen viljelys mustan mullan tasalle, kohosi jälleen ja hävitettiin uudelleen. Suomi maksoi Kustaa Aadolfin maineen puolilla viljavarjoillaan ja 100,000:n poikansa verillä. Vielä kalliimman hinnan se maksoi Kaarle XII:n voitoista, ja vielä, sittenkin kun hän oli voitettu, taisteli yksinään, kenenkään auttamatta, viimeiseen veripisaraansa asti. Nälkä ja rutto aina samosivat sodan jäljissä, mutta ei mikään voima saattanut murtaa kansaa, joka kätkyestä alkain oli oppinut puutetta kärsimään ja kestävään. Kerran kertansa perästä tarjosi sille milloin Tanska, milloin Puola, milloin Venäjä apuansa ja suojaansa, houkuttaen sitä vapauttamaan itsensä liitosta, jonka kautta se yhä joutui häviön partaalle; mutta Suomi aina itsepäisesti ja uskollisesti kielsi ja piti kiinni velvollisuudestaan. Ei ole Suomi yhtään ainoakaan kertaa nostanut kapinaa laillista hallitustaan vastaan. Kaksi kertaa, 1457 ja 1596, on se kyllä ollut kahteen eripuraiseen eriseuraan jaettuna, jotka kumpikin pitivät oman kruununpyytäjänsä puolta; mutta molemmat kerrat oli tähän ainoasti se syynä, että oltiin kahden vaiheella kumpiko oli laillisen esivallan oikea omistaja. Kolmannella kerralla, v. 1788, osa sotavoiman päälliköitä nousi kuningastansa vastustamaan; mutta koko kansa niinkuin yhdestä suustansa ilmoitti vihastuksensa siitä ja tuomitsi heidän rikollisen tekonsa ansion mukaan.

Vaan ei Suomi sentään ole seurannut valloittajiensa lippua orjan tai asean tavalla, jolla ei olisi omaa tahtoa. Se sai ensimmäiset valtiolliset oikeutensa v. 1362; silloin Ruotsin kuningaskunta oikeastaan vasta oli liittovalta, jonka puoli-itsenäiset maakunnat eivät totelleet mitään muuta hallitusta kuin sitä, jolle itse olivat antaneet suostumuksensa. Suomi pääsi näiden entisten maakuntain vertaiseksi, sai ottaa osaa kuningas- ja valtionhoitaja-vaaleihin sekä veroin säätämiseen, ja lähetti edusmiehensä yhteisille valtiopäiville. Hallituksen ja kansan vallan raja oli sangen sekava; hallitsijat olivat usein sangen itsevaltaiset ja päätösvalta valtiollisissa asioissa oli Tukholmassa. Mutta maamme erinäinen asema meren takana, sen avaruus, ja mahtava katolinen piispa Turussa, joka katsoi kunnian-asiakseen pitää Suomen puolta, tekivät että meillä oli monessa suhteessa itsenäiset olot. Tämä seikka muuttui silloin kun Ruotsi tuli vaalivaltakunnasta perintövallaksi. Kustaa Waasan ajasta alkain oli Suomi todellinen Ruotsin alusmaa, mutta yhä kuitenkin semmoinen alusmaa, joka Helsingin maapäivillä 1616 lausui vapaat sanansa Ruotsin kansalle ja jota aina pidettiin valtakunnan toisena pää-osana.

Keski-ajalla mainittiin meidän maata välistä herttuakunnaksi, Juhana III koroitti sen suuriruhtinaskunnan arvoon. Hallitusmiehinä oli sillä linnan-isännät Turussa, Hämeenlinnassa, Wiipurissa, Raseporissa, Kastelholmassa, Kokemäenkartanossa, Korsholmassa ja Olavinlinnassa eli Savonlinnassa; Kuusisto oli piispan linnana. Näistä linnan-alueista syntyi sitten, tiheään muutellen, nykyiset kahdeksan lääniä, kukin maaherransa kaittavana, ja ylin hoito uskottiin viimein pääkuvernöörille. Uuden-aikuiset keskuskunnalliset olot vahvisti Suomessa Kustaa Aadolf ja järjesti Pietari Brahe "kreivin ajalla." Ruotsin laki oli tullut muinaisten, pakanuuden-aikuisten oikeustapojen sijaan, ja tämä laki oli lujasti rakennettu vapauden perustukselle, eikä mitkään väärinkäytökset, ei mikään pappisvalta, mikään soturivalta, mikään aatelisvalta sitten voinut saada kumoon näitä sen jaloja peri-ajatuksia: että joka ihmisellä on oikeutensa ja kaikki ovat lain edessä yhdenvertaiset, joiden turvassa Suomen kansa on varttunut vastaista onneansa kestävään. Orjuus, joka ei täällä ollut koskaan ollut raskas, hävitettiin jo v. 1335. Koko muu Eurooppa sai vielä pitkät ajat huokaella perintöorjuuden kahleissa; Suomi ynnä Ruotsin ja

Norjan kanssa saa kehua kunniaksensa, että tuo häpeällinen ies ei ole sen hartioita koskaan painanut. Vuodesta 1335 alkain on joka orja, niin pian kun on astunut Suomen maalle ja tullut sen lakien suojan alle, ollut vapaa mies.

Katolinen kirkko Suomessa, jonka Hemming piispa järjesti ja joka Maunu Tavast'in aikana kohosi korkeimmilleen, osoitti, alku-aikaisten verikasteitten perästä, lempeätä, maan sivistymistä harrastavaa luonnetta. Turun hiipan kantajat olivat ihmeyttävä jakso jaloja, kotimaata rakastavia miehiä, ja harvat luostarit, joista franciskolais-luostari Raumalla ja brigittalais-luostari Naantalissa ovat kuuluisimmat, vaikuttivat paljon hyvää kouluillaan sekä laupiailla laitoksillaan. Katolinen kirkko meillä sortui valtiollisten myrskyin ahdistaisa; se oli vielä kansalle rakas, ei, niin kuin muissa maissa, joutunut inhottavaksi vallanhimonsa ja tapainturmionsa tähden. Uskonpuhdistus tapahtui hiljaa, ilman myrskyitä; — köyhä maisteri, Pietari Särkilahti, on sen ainoa tietty asian-ajaja; mutta vuosisata kului ennen kuin hänen saarnansa siemen oikein juurtui. Koko 16:s vuosisata oli vaihe-aika, täynnä jaloja, vaikka vielä epäselviä parannus-tuumia, horjuvainen valtiollisissakin samoin kuin uskonnollisissa asioissa. Suomen sivistys näkyi pikemmin taantuvan kuin edistyvän, mutta kun tuumat olivat selvenneet Kustaa II Aadolfin, Kristiinan ja kolmen Kaarlen aikoina, niin alkoi evankelinen uskonto näyttää mahtavaa voimaansa. Tämä uskonto oli nyt tullut kansan omaksi; se virtaeli elämän kaikkien suonien läpi, se loi kirjallisuuden alun, se vihki yliopiston, se opetti jokaiselle lapselle Suomessa tuon vielä harvinaisen lukutaidon, Agricola raivasi suomen kielelle tien kirkon, kirjapainon ja yleisen sivistyksen aloille. Juusten piirsi Suomen historian perustuspiirit, Rothovius lausui siunauksen Turun alkavalle akatemialle, Gezeliukset rakensivat kirkon järjestyksen perustukselle, lujalle kuin kallio.

Ruotsin suuret kuninkaat kohottivat myös Suomalaisten kansallistuntoa. Kylmäverinen vakavuus, sitkeä voima ja kuolemata pelkäämätön urhous, jota meidän miehet tällä myrskyisellä ajalla osoittivat, ansaitsi heille paikan Euroopan kuuluisimpain soturein rinnalla. Heidän sota-oriinsa ovat juoneet Tonavasta ja Rhemistä, Weiksel-, Neva- ja Moskova-joesta; heidän mustasarkaiset rivinsä ovat kestäneet kahakoissa Pappenheim'in Walloneja, Kronenberg'in "ikivoittoisia", Juhana Kasimir'in puolalaisia husaareja vastaan; heidän luunsa valkenevat melkein kaikilla Euroopan sotatanterilla aina Ukrain'iin asti. Maailma, joka nyt melkein on unohtanut heidän nimensä, silloin vapisi joka kerta kun kuuli heidän "hakkaa päälle"-huutonsa. Heidän saloistansa läksi mainioita sotapäälliköitä, myöhempinä aikoina myös kuuluisia valtiomiehiä. Mutta heidän kulumattomin kunniansa on kuitenkin aina ollut siinä että he raivasivat Pohjan perän korvet viljelysmaiksi.

Vuodelta 1721 alkoi uusi ajanjakso, jolla Suomi ynnä Ruotsin kanssa oli vapaavaltana, kuninkaaksi nimitetyn presidentin johdon alla. Entinen mahtavuus oli nyt rauennut, lohdutteeksi otettiin vapaus. Tää oli hyödyllisyyden aikakausi. Ojitettiin soita kuiviksi, murrettiin metalleja vuorista ja perustettiin tehtaita. Suomenmaa edistyi edistymistään, vaikka kaksi hurjasti aloitettua sotaa tuli esteeksi; meidän maassamme nyt alkoi tiedemiehiäkin syntyä.

Viimein vihdoin jäi vaan tyhjä nimi vapaus-ajasta jäljelle ja Kustaa III:n loistoiset päivät koitti. Suomi vaurastui, kaupungeita rakennettiin, meidän laivamme alkoivat kyntää kaikkia meriä, ja laulun sävel kajahti Auran rannoilta. Mutta vielä kerran syttyi, Kustaa III:n ja Katarina II:n välillä, rohkea taistelu herruudesta Pohjan mailla, Suomi taas tuli sotatantereksi — näki voittoja, näki tappioita, näki kuningasta petettävän Anjalassa, näki hänen kostavan Yhdistys- ja Vakuutus-säännöllä, ja kaatuvan Ankarström'in luodista. Suuren Vallankumouksen laineet alkoivat Pariisista levitä maailman yli. Franzén ja

Choraeus tervehtivät ihmiskunnan uudestisyntymistä nuoruuden palavalla innolla; mutta valtiaat eivät nähneet muuta kuin tuon punaisen kummituksen ja kokivat kukistaa sitä sillä että kahlitsivat ajatuksen vapauden. Uskollisena kuin aina seisoikin kuitenkin Suomi nuoren Kustaa IV Aadolfin edessä, unohtaen hänen hairauksensa ja hänen valtiollisen hulluutensa, muistaen ainoasti oman velvollisuutensa, Tuli silloin se päivä, jolloin Napoleon ja Aleksanteri I hetkeksi löivät kättä Tilsit'issä v. 1807, ja se kädenlyönti määräsi Suomen vastaisen kohtalon. Kustaa IV Aadolf muka piti rangaistaman vihastansa Napoleonin vastaan, mutta todenteolla se oli monisatavuotinen ajatus, joka täytetyksi tuli, koska Venäjän sotajoukot Helmikuulla 1808 marssivat Suomen rajan yli, ja meidän maamme, urhoollisimman vastarinnan perästä, liitettiin yhteen Aleksanteri I:n äärettömän valtakunnan kanssa.

Ennen jo kuin Ruotsi, kaatuneen valta-istuimen raunioilla seisoen, suostui Haminan rauhasovintoon, jossa Syysk. 17 p. 1809 antoi Suomen omaksi Venäjän keisarille, oli tämä kutsunut maamme säädyt kokoon Porvoosen ja siellä, pärmäkirjalla, jolla on vapaitten liittomiesten välillä tehdyn sovinnon arvo, vakuuttanut Suomelle edelleenkin omat lakinsa ja perustussääntönsä, sillä ehdolla että se muuten olisi eroittamattomassa yhteydessä Venäjän valtakunnan kanssa. Suomi puolestansa oli vannonut uskollisuusvalan keisarille, suuriruhtinaalleen; tälle sovinnolle perustautuu maamme nykyinen valtiollinen asema.

Tästä lähtien alkoi Suomen kansa, "koroitettuna kansojen joukkoon", astua uusia teitä. Vanha ijältänsä ollen, on se valtiollisissa suhteissansa kuitenkin vielä varsin nuori, ja jokainen siemen vaatii itämisen aikaa. Vuodesta 1809-63 oli täällä virkavallan aika, jolla virkamiehillä yksin oli sanan sija, maan säädyt olivat aivan ääneti. V. 1863 kuului jälleen, perustuslaissa säätyllä tavalla, kansan ääni niillä valtiopäivillä, jotka maamme jalomielinen suuriruhtinas oli kokoon kutsunut, lopettaen lainsäädännön viisikymmevuotisen unenajan, ja v. 1869 sama suuri hallitsija laajensi Suomen perustuslain, tehden valtiopäivät määrä-aikaisiksi. V. 1812 muutettiin maan pääkaupunki ja 1828 myös yliopisto Turusta Helsinkiin, jossa erinäiset valtiolaitoksemme vähitellen ovat saaneet nykyisen muotonsa.

Suomen kansa, kansatieteellisesti katsoen, on se, joka kieleltään ja sukuperältään kuuluu varsinaisesti suomalaiseen kansakuntaan, nimittäin veljeksiksi liittäytyneet Karjalaiset ja Hämäläiset, ynnä myös Lappalaisten, Kainulaisten ja Wirolaisten jälkeläiset. Mutta Suomen kansaan, historialliselta, kansalliselta ja valtiolliselta kannalta puhuen, ovat yllämainittujen lisäksi vielä luettavat ikivanhoista ajoista täällä asuvat ruotsalaiset siirtolaiset ynnä myös meidän kanssamme yhteen sulauneet muuttolaiset muista maista, varsinkin Saksasta ja Wenäjältä. Ruotsalainen väestö on ijältänsä kolmeen lahkoon jaettava. Vanhin on se Ahvenan saaristossa, sitten Uudellamaalla, viimein Pohjanmaalla.

Varsinaisesti suomalainen väestö on luvultaan monin verroin suurempi; se se onkin siis muodostanut koko kansan yleisen mielenlaadun ja ulkonaisen näön kaltaiseksi: suomalainen on maamme asukasten lyhytläntäinen, hartiokas, jäntevä vartalo, kalvakas iho, pruuninen tukka, vakava, hidas ryhti, totinen, mieltäväinen luonne ja tuo käsityksen hitaisuus, josta kansamme silmään pistävät viat ja silmään pistävät hyvät avut kaikki ovat saaneet syntynsä.

Varsinaisesti ruotsalainen väestö on kuitenkin Ruotsin vallan ja Ruotsin korkeamman sivistyksen kautta saanut verrattavasti suuren äänen sijan. Aina 16:sta vuosisadasta aikain,

jolloin suomi enimmiten oli puhekielenä myös korkeammissa ja korkeimmissa säädyissä, sivistys Suomessa puhui ruotsia, milloin se ei puhunut latinaa. Mutta asianhaarat ovat 1809 vuoden perästä suuresti muuttuneet. Itsekseen jääneenä on Suomen täytynyt omasta itsestään hakea sivistyksensä sisällys ja ulkomuoto, ja tuo voimakas herätys, joka nyt kansallisuuksien aikakaudella panee kaikki kansat liikkeelle, on nostanut myös Suomen kansan tähän asti mykät joukot. Sen perästä kun Lönnrot kokosi ja Kalevalaksi yhdisti suomen kansanrunot; sen perästä kun Castrén'in onnistui saada eheäksi suomen muinaistarun ja suomen heimokuntain katkenneet sitehet, sen perästä kun muut innokkaat työntekijät ovat saaneet toimeen suomenkielisen kirjallisuuden alun, on pyrintö tasa-arvoon kaikilla sivistyksen ja keskuskunnallisen elämän aloilla, jota vastustajat suomikiihkoksi nimittävät, tullut vastaanseisomattomaksi. Mutta samassa on sallimus, ikään kuin hillitäksensä suomen vahvistuvaa kansallisuushenkeä turmiollisesta yksipuolisuudesta, lahjoittanut tälle maalle runoniekkan ylintä laatua, joka on solminut yhteen ruotsin kielen ja isänmaan jaloimmat sankarimuistot. Lönnrot ja Runeberg, Kalevala ja Väinö Stool — kas siinä on koko Suomen kansa, semmoisena kuin se on ollut ja semmoisena kuin se on! Mitä Herra Jumala niin monta vuosisataa on pitänyt yhdistettynä yhdessä maassa, sitä ei ihminen saa mielettömästi eroittaa. Kaksi merta Suomessa roiskuu yhden maan rannoille; kaksi hengen virtaa laskeutuu yhteen kansan sydämeen. Yhtenä he olkoon ja aina pysyköön!

Matkustuksia Suomessa.

Lukija, tahdotkos seurata meitä maita ja vesiä myöten. Valloittakaamme Suomenmaa penselillä ja piirustimella. Valloittakaamme tämä maa silmän ja ajatuksen omaksi; yhdistäkäämme se — sen verran kuin sen taide voi tehdä — Eurooppaan, koko ihmiskuntaan.

Matka tulee pitkäksi, vaan ei yksitoikkoiseksi. Tämä maa tulee meidän valloittaa kappale kappaleelta, samoin kuin naapurivallatkin ovat tehneet; sillä sen vuoria ei saata sulattaa yhdessä kattilassa, eikä sen järviä ammentaa tyhjäksi yhdellä viskaimen otolla. Mutta me emme voi, sillä tavoin kuin kunnioitettavat naapurit ovat tehneet, ottaa likimpiä paikkoja ensin, kaukaisempia sitten. Meidän matkustuksemme on oikullisen unennäön kaltainen; me kotkan lailla iskemme alas suoraan tavoitettavamme päälle. Välistä lähdemme soutamaan Savon vesiä, välistä kaatamaan Hämeen honkia; milloin viskaamme nuottamme Suomenlahden rantamaininkiin, milloin sauvoamme venettä Pohjolan koskia ylös. Toisinaan käymme kolkuttamassa kaupunkein portteja, toisinaan katselemaan elonleikkaajan puuhaa kellastuneella viljapellolla, tai merimiehen huvia tynnellä ilmalla, taikkapa talon-emännän askaroimista takan äärellä talvi-iltana. Tämä on alussa tuntuva kirjavalle, hajanaiselle, mutta vaihtelevat piirteet ovat kuitenkin viimein yhdistyvät kokonais-kuvaksi, tämä on saava oikean värinsä siitä valosta, joka kaikissa eri-kuvissa on yhteinen.

Matkustamista Suomessa pidettiin ennen aikaan kovinkin vaarallisena työnä. Pohjolan pimeys peitti meidän maan ja teki että se naapurikansain silmissä näytti aivan mustalle. Hirvittävät korvet, vielä hirvittävämmät noidat peloittivat muukalaista tulemasta. Nuoren sankarin Lemminkäisen täytyi osoitella tietänsä tulikoskien läpitse, hehkuvien hautojen kautta ja näiden vartijoina olevain kauheiden petojen keskitse. Ruotsalaiset luulivat Suomessa asuvan julmia hiisiä sekä jättiläisiä, jotka pelkäsivät päivän valoa, koska

auringon ensimmäinen säde kohta muutti heidät kiviksi. Se maa, niin he kertoivat, on niin täynnä haltijoita sekä noitia, että metsään huutaessa saapi heiltä vastausta joka haaralta. Koska joku matkalle tai sotaretkelle Suomeen läksi, nähtiin jäähyväis-otossa yhtä hartaat halaukset, yhtä katkerat kyyneleet, kuin jos lähtijä olisi ollut menolla Surman suuhun, Kalman kitahan. Vielä kun kuningas Aadolf Fredrik v. 1752 kävi kiertomatallaan Suomessa, kehuttiin hänen mukavaa kulkuansa kuninkaallisessa fregatti-laivassa sekä pehmeätyynyisessä vaunussa ihmeteltäväksi pelkäämättömän urhouden osoitukseksi. Ja olipa kuningasta niin peloitettu tarinoilla kovin vaarallisesta ja myrkyllisestä itikasta, nimeltä *voden*, joka muka täällä uhkasi hänen kallista henkeänsä, että hän, säilyäksensä tuosta kauheasta vaarasta, piti vaunuinsa ikkunat aivan ummessa koko ajan, niin kauan kun matkusteli pitkin Pohjanmaan rantoja.

Meidän aikana ei ole näitä Pohjan periä peittävä tuntemattomuuden pimeys enää yhtä paksu. Huvimatkalaisia hyörii ja pyörii nyt joka paikassa Suomenniemen rannikoilla. Höyrylaivat vievät heidät Aavasaksaa ja yöllistä aurinkoa ihailemaan. Kanavat sekä postivaunut saattavat heidät lauluissa ylistetyn Imatran äyräälle. Rautatiet ja höyryveneet kuljettavat heidät Tampereelle asti. Mutta yhä vielä ovat kuitenkin Suomen sisimmät, ihanimmat seudut immellisessä koskemattomuudessaan, maailmalle tuntemattomana. Ei ole mikään onkiva Englantilainen, mikään löpöttelevä Franskalainen, mikään matkakertomuksia kyhäilevä Saksalainen vielä piirustellut tunteitansa niiden koviin, harmaakivisiin kallioihin eikä niiden valkokuorisiin koivuihin. Harvoin vaan joku kauppamatkailija, joku tukkien ostaja, joku lohisaksa, joku kielitutkija tahi kasvein kerääjä osoittelee tietänsä harvakansaisten sydänmaan-laaksojen kautta.

Syynä tähän on se että Suomessa saa koettaa kaikkein maiden, kaikkein aikain kulkuneuvoja, elehvantit, kamelit, aasit sekä kantotuolit pois luettua. Muinais-aikuinen jalkapatikka on kesäisinä aikoina viljeltävä Lapin tuntureilla sekä Koillis-Suomen jylhillä saloilla. Välin saa kulkea pitkät matkat veneisin, välin henkensä uhalla vilistellä koskia alas. Maanteitä löytyy kaikkia mahdollisia lajeja, alkaen kelpo rapakivi-tiestä hamaan porras-siltoihin upottavien soiden poikki, jotka koettavat sielua ruumiista ulos hytkyttää. Mutta nämät tiet, vaikka useimmiten kovat niinkuin lattia, ovat ainoasti rantamailla jotenkin tasaiset ja suorat. Maan sisä-osissa ne ovat syntyneet muinaisista jalkapoluista taikka ratsashuikuista, jonkatähden hapuelevat ylös ja alas mäkiä, huolimatta kierreskellä niiden kupeiden ympäri. Siellä ahde ahteen perässä kohoaa huimauttavaan korkeuteen; veitsenviilto-jyrkkä usein ammottaa aivan tien vieressä; matalat käsipuut vaan käyvät pitkin sen reunaa, usein ei niitäkään. Jalka jalassa kuljetaan ylös, jalka jalassa myös ensin alas, mutta pian muuttuu tämä kulku hurjaksi hypyleäksi, joka ei ole luotu heikkohermoisia varten. Hevosten älykkäisyys kuitenkin paljon vähentää vaaran. Nämät ylimaahan kasvatit osaavat ihmeteltävällä luonnon-aistilla arvata mäen vietteen ja kuormansa raskauden suhteen; ne käyttävät hyväkseen vähimmänkin jalansijan; ne kulkevat ylöspäin polvitellen, siksi että pyörät niin paljon kuin mahdollista kävisivät poikin tietä; ne pitävät alasmennessä niin kovasti vastaan, että niitä usein täytyy kehoittaa vietteen helpoitusta edukseen käyttämään. Se, joka syksyisenä yönä lähtisi tämmöisiä ahteita ajamaan, olisi itsemurhaajaksi sanottava, jos ei hevosen aistiin saisi luottaa; täten saattaa posti, jonka ei ole lupa yötä pitää, pilkkopimeällä tämmöisiä teitä kulkea!

Jos maantiet sopii sanoa maan valtasuoniin, niin ovat sitten ajokalut verihelminä, jotka yhä maan ruumiin ympäri kulkevat. Minkälaisetpa ovat Suomessa ajokalut, joiden turviin

matkustavainen antaa henkensä ja eheät jäsenensä.

Kestikievarein taksassa kyllä on myös määrätty maksu vaunusta ja ratsuhevosesta satuloineen; mutta toden todella ei niitä juuri kukaan kysykään. Ratsain kulkua nyt enää viljellään ainoasti jollakulla salokulmalla, kirkolle mentäessä, ja tämä vanhan-aikuinen, ritarillinen ajoneuvo jääpi yhä enemmän pois tavasta. Vaunu on ylellisyyskalu, joka kaupunkienkin kestikievareissa on harvinainen, maalla aivan tuntematon. Nelipyöräisiä karryjä, venäjän tavan mukaan, nähdään ainoasti siellä, täällä itärajoilla. Muutamin seuduin kyllä varakkaat talon-isännät kirkkoretkillänsä koreilevat kaksipyöräisillä kieseillä taikka resoori-karryillä, mutta tämä kalu, joka niin suuren arvon antaa, ei joudakaan kenen hyvänsä kulutettavaksi. Matkustaja parka, jos ei sulia ole oma vipu-vaunusi mukanas, etkä myös ole jostakin kaupungista saanut kallishyyryisiä kiesejä, niin olet melkein auttamattomasti annettu alttiiksi kuuluisalle, hirmuiselle kiduttimelle, nimeltä *“kyytikarryt.”*

Mitä ovat kyytikarryt? Kalu, jossa huumaren, tamppumyllyn ja hullunhevosen (velocipedin) avut ovat yhdistyneet. Kaksi tavallista pyörää, akseli välissä; akselin päällä lautakyhäys, jonka jatkona aisat ovat. Laitoja myöten välistä käy häkki, useimmin mataloita lautoja. Niiden päältä kohoaa selkälaudallinen istuin, joskus varustettu kankeilla puu-resooreilla, useimmin ilman mitään välitintä kiinnitetty akseliin. Jokainen ajokalun hytkähdys tuntuu kohta sinun jaloissas ja selässä, aivan kuin istuisit kiireesti kulkevan ruuvilaivan koneen päällä. Jokainen pikku kivi maantiellä kostaa siitä kun häntä häiritset, jokainen kuoppa antaa tyrkkäyksen tyrkkäystä vastaan, jokainen siltakapula sinulle tuntuvasti osoittaa vihastustansa. Ajapas tällä tavoin tuntikausi kivistä tietä, niin olet kurittanut lihasi tavalla, joka on paljon vaikeampi ja siis ansiollisempi, kuin jos olisit toimittanut toivioletken Roomaan, herneitä kengissäsi.

Mutta kaikkeenhan ihminen tottuu! Tuo maakansa, joka sinulle tulee vastaan, ja joka ei ole pehmeiden vaunutyynein kautta hempeytynyt, nauttii nähtävällä mielihyvällä karryin mukavuutta. Väsynyt jalkamies katselee sitä halullisilla, ikävöivillä silmillä; nuori kylän teikkari, joka ajaa markkinoille tahi kirkolle, yksi kaunotar kummallakin polvellaan, istuu iloisempana puu-istuimellaan, kuin moni pankkiiri vaunuinsa samettityynyillä.

Talvella ei matkustaminen täälläkään tuota niin vaikeita vaivoja. Tuppauta hyvin heiniä ympärilles, peitä karhunalja tai muu peite päälles, niin tulet hyvin toimeen tuossa matalassa, kepeässä reessä, jota sinulle tarjotaan. Monenkaltainen on muuten tämä ajokalu muodoltaan. Välistä on reki leveä, veneenmuotoinen, välistä kaitainen niinkuin pavun palko; joskus on se häkillä ympäröity, joskus siivillä varustettu. Itä-Suomessa ja niin myös osaksi pohjoiskulmalla on istuin, lasten sekä vaimoin paremmaksi suojaksi, varustettu kuperalla, niinimatoista tehdyllä kuomulla. Lapin ahkion eteen, joka on keskeltä katkenneen veneen näköinen, ei valjasteta muuta kuin poroja.

Valjaat ovat monellaiset, usein ylellisesti koristetut. Itäpuolella on niillä venäjäntapaiset muodot, lännessä skandinaviankaltaiset. Kaarenmuotoinen, heleillä väreillä paistava vommel sekä valkeilla siloilla koristetut nahkavaljaat kohta vetävät muukalaisen huomion puoleensa. Iloisesti heliseviä kulkusia paitsi ei aja kukaan talvella, ja posti ynnä muut, jotka tahtovat arvoansa osoittaa, ilmoittavat jo kaukaa tuloansa porokellon rämpätyksellä. Kovin surkuteltava on matkustavainen, jos hän, niinkuin muutamin paikoin Hämeessä, saa kokea noita valjaita, joissa muutamat nuoranpalaset, olkisen satulatyynyn nojassa,

kannattavat koko kärryjä. Toisellaisia alku-aikaisia valjaita viljellään Waasan läänissä työre’issä: koveraa muotoista juurta, josta on syntynyt tuo siellä seuduin tavallinen sananparsi: “Jos kaikki olisi oikein tässä maailmassa, mistäs sitten kakkulapuu saataisiin?”

Matkakulku Suomessa on likeisimmässä yhteydessä erään laitoksen kanssa, joka Eerik XIV:n sekä Kustaa IV Aadolfin aikana sai alkunsa ja on tuttu hollikyydin nimellä. Mitäs se sitten hollikyyti on? Se on maanviljelijä ajuriksi, työhevonen postijuhdaksi muuttuneena. Maan-omistajan täytyy määrätyiksi ajoiksi lähettää hevonen ajokaluineen, ajomiehineen kestikievariin. Hevonen syöpi ha’assa, kyytimies nukkuu tai lyöpi kortteja, odotellessaan matkustavaisen tuloa. Viimeinkin on tämmöinen herra niin armollinen ja tulee. Se hevonen pannaan valjaisiin, jonka on vuoro, kyytimies — tahi poika, tyttö tai akka, sillä usein saadaan lapsi, ja Pohjanmaalla hyvin usein vaimo-ihminen kuskiksi — kiipee ylös epämukavalle, kuperikeikkaa uhkaavalle, viluttavalle paikalleen kärryihin istuimen taakse, ja sitten annetaan mennä! On niitä matkalaisia, jotka ihmisen tavalla ajavat; mutta onpa niitäkin — varsinkin korkeita herroja — jotka aivan armottomasti ajavat. Laki kyllä säätää, vaan vanha tapa päättää. Tultua toiseen kestikievariin, suoritetaan sääty kyytiraha, markka peninkulmalta, ynnä vielä lisäksi vähäinen maksu ajokalusta, jos ei se ole matkustavaisen oma. Sitten tämä lähtee edelleen ajamaan, ja kyytimies — siis useinkin vaimo tai lapsi — saa mennä paluumatkalleen omissa kärryissään, jos onni on ollut niin myötäinen, vaan tavallisesti satulattoman hevosensa selässä, sateesen ja tuuleen, syksyn pilkkopimeään ja talven tuimaan pakkaseen, autioita saloja myöten, ja perille tultuansa hän taas odottelee toista kyytiä, siksi kun vuoron päivät ovat lopussa.

Tästä näkyy että tämä kyytilaitos on mukava matkustavaiselle, vaan rasittava kyytivelvolliselle, josta syystä hollikyydillä ajamisen oikeus onkin suotu ainoasti tuolle paljon vaativalle säädylle, jota sanotaan herrasväeksi ja jonka hämärä raja käypi sarkanutun ja verkatakin välitse. Mutta jos hollikyyti ei olisi olemassa, niin olisi enin osa Suomen maata säännöllistä matkaneuvoa vailla. Tällä nykyisellä tavalla matka on joutuista ja huokea — 12-16 peninkulmaa vuorokaudessa itseään liian vaivaamatta ja hevosiakin rääkkäämättä — ja se on välttämätön asia maassa, jossa on matkat pitkät, asukkaat harvassa. Kas siinä syy, miksi, parempain kulkuneuvoin toivossa, vielä kärsitään tätä rasittavaa laitosta, joka on kahta vuosisataa jäljellä aikaansa.

Kestikievarit ovat sangen tärkeitä levähdyspaikkoja. Siksi valitaan maantien viereisiä, peninkulman tai kaksi, kolmekin toisistaan olevia taloja, ja maksetaan niille vähäinen vuosipalkka; salomailla saavat tähän virkaan rupeavat, kaukana toisistaan olevat uudistalot veronvapauden ynnä muitakin etuja lisäksi. Matkustavainen, joka talvi-illan hämärässä on reessä torkkuellut, herää yht’äkkiä siitä että hevonen seisahtuu ja kulkuset vaikenee. Hän mataa ulos paksusta ulkokuorestaan, pärevalkea näyttää hänelle tietä aina varalla olevaan vierastupaan, jona välin on pieni kammarinen, välin avara sali, varustettu niin komeasti kuin talon on kannattanut tehdä. Pari sänkyä, kirjavat villavaipat peittoina, suuri, maalattu pöytä, sen päällä levälleen avattu päiväkirja, johon matkalaisen tulee kirjoittaa nimensä karsinoittuneella kynällä ja monta kertaa vetelöityllä läkillä; muutamat tuolit, joilla on jokaisella eri muotonsa — kas se sinulle on tarjona tässä komeudesta tietämättömässä ravintolassa. Seinillä riippuu koreilla väreillä maalattuja puupiiirroksia, joissa ilmautuva vapaa kuvaustaito olisi kunniaksi Egyptin muumia-hautojenkin maalareille: keisareita ja kuninkaita ratsain, jäykkänä kuin puupölkkyt, eriskummallisia Raamatusta otettuja

tapauksia, ja niiden rinnalla onnentoivotuksia nimipäiviin, joissa nähdään palavia sydämiä sekä pöyhkeitä värssyjä. Talikynttilä sytytetään; ilma tuntuu vähän umpinaiselle, sillä ilman-vaihetus on täällä vielä tuntematon keksintö, ja lattiamattoin puhtaus on hiukan epäiltävä. Mutta pian lekkuu suuri pystyvalkea valkeaksi kalkitus uunissa, ehtoisa emäntä kantaa sisään yksinkertaisen ilta-aterian, ja koko huone tuntuu sun mielestä kodikkaaksi ja hauskaksi, joka ei olekaan kumma, kun muistelet lumista, kylmää, autiota, talvista saloa, josta olet tullut. Jos et aivan liikoja vaadi, niin olet sillä hauskalla tiedolla, että sinulla täällä on valoa, lämmintä ja ihmisiä ympärillä metsän petojen sijasta, tyytyväisenä menevä levolle päivän vaivojen perästä, nukkuva hyvään uneen kovalle, rimpiläkaisloilla täytetylle matrassille ja aamulla virkistynein voimin heräävä höyryävää kahvikuppia nauttimaan.

Niitä monia erilaisia näköjä, jotka muuten tarjoutuvat matkustajan katseltavaksi noilla salomailla, koska hän kesäisenä päivänä kiertelee sinijärvien rantoja, taikka koska hän syys-iltana kulkee kuusikon kautta, jonka latvoja myöten kuu kiittää kilpaa hänen kanssaan, taikkapa koska hän talvisena aamuna ajaa luikahtelee paistavan valkoisilla jäillä, niitä kaikkia saamme vielä monta tilaisuutta kuvaella. Vaikka Suomessa kulkiessa täytyy olla niin paljon mukavuutta vailla, on kuitenkin yksi seikka, joka matkustuksen erittäin hauskaksi tekee, jos vaan välttävästi tullaan toimeen maan kielessä; tämä seikka on tuo kursailematon, koristelematon hyväntahtoisuus, jolla joka paikassa, paitsi kovin lähellä kaupungeita, kohdellaan matkalaisia. Kansan silmissä matkamies on vieraille tullut tuttava, jolta maksu ruoasta sekä juomasta otetaan vastaan, koska niin on sääty, vaan ei sitä vaadita; ja harvoin pannaan lukuun tuommoisia mitättömiä kuin huone, lämmin, valo, kohtalainen makuusija taikka vahvalla kädellä annettu apu ajokaluja korjuusen pannaessa tahki kapineita kantaessa. Seinällä riippuva, läänin kuvernöörin säätämä taksa määrää kaikkein tarpeitten hinnan; mutta samaten kun matkamies tekee hyvin jos ei vaadi enempää kuin mitä talossa saatavana on, niin ei myös emännälle satu päähän vaatia täyttä maksua taksan mukaan. Useimmissa tapauksissa matkustaja saa syyttää omaa käytöstänsä, jos ei häntä kohdella niin kuin talon ystävää.

Kaupungeissa ja niiden ympäristössä ynnä myös suuriliikkeisillä maanteillä tosin osataan paremmin ottaa maksua taksan mukaan, useinpa enemmänkin. Rautateillä, höyrylaivoissa ja kanavoilla ovat eurooppalaiset tavat — ja myös hinnatkin voimassa. Jos emme ota lukuun näkö-alojen sekä viini-hintojen erilaisuutta ynnä myös täällä tavallista seura-elämän jäykkyyttä, niin voisi niillä luulla matkustele Evansa Pohjois-Saksassa. Suomalainen on liiankin taipuvainen matkimaan muun Euroopan vaatepartta, ruokaa sekä mukavuutta, vaikka, meidän maan vähiin varoihin katsoen, pitäis mielimmin etsiä parempata, jossa rupeaisi kilpailemaan ulkomaalaisen kanssa.

B. Reinhold'in piirustus tämän kuviston kansilehdessä näyttää meille pari noista vanhantapaisista, vähään tyytyivistä matkustajista, joita joka paikassa tavataan ylimaassa. Me näemme kaksi lihavaa maapatrunaa ajamassa häkkikärryissä; valjaissa on vahva työhevonen, joka ei hätäile. Tie käypi alasmäkeä; takana seisova kyytimies kertoo jotain, mikä on tapahtunut tuon likeisen järven rannalla. Veräjä sulkee tien; luulis sen olevan laitettun vartavasten siksi että tuon mökin pienet asukkaat saisivat vähäisen lisätulon sivuitse kulkijoilta. Poikanen tavallisessa, kepeässä kesäpuvussa, jossa ei häntä rasita muu kuin paitansa yksistään, on aukaissut veräjän; vähän huolellisemmin vaatetettu sisarensa hänen takanaan uteliaasti odottelee saadakseen nähdä vierasten läpikulkua.

Luultavasti nämät eivät ajakaan edemmäksi, suorittamatta pennilanttia veroksi — kukapaties viskannevat viidenkin pennin kappaleen, joka jo olisi ääretön summa — niin kumminkin pikku mies epäilemättä salaa toivoskelee. Koira hätyyttelee matkamiehiä viattomalla haukunnalla, ikään kuin vaan muistuttaaksensa heitä heidän velvollisuudestaan paikan asujaimia kohtaan. Virstapatsas tien ja aidan välillä osoittaa toisessa poskessaan kuinka pitkä matka jo on ajettu edellisestä kestikievarista, toisessa kuinka pitkä matka vielä on ajettavana ensintulevaan; se on hyvin käytännöllinen laitos, jota ei kukaan matkalainen mielellään olis vailla. Näkö-ala, mäkieneen järven takana ja lehtoineen tuolla vasemmalla puolella, on muuten niitä, joita joka paikassa tavataan ja jotka siis jokainen kohta tuntee. Harva suomalainen lukija nähnee tämän kuvan, ajattelematta: “Tuostapa veräjistä olen minäkin läpi kulkenut!”

Ja saman veräjän kautta mekin nyt ajamme, lähteäksemme katselemaan kaikkia monivaiheisia kuvia, joita tämä kuvisto tarjoaa. Me otamme esiin ja selitämme kuvat siinä säännöttömässä järjestyksessä, jossa ne astuvat meidän silmiemme eteen. Mutta jakson lopussa aiomme järjestää ne eri maakuntia ja sisällystä myöten, niin että niiden sisällinen yhteys tulisi paremmin käsitettäväksi ja kunkin paikka kokonaisuudessa selvemmin silmään astuisi.

Maan ja Kansan kuvia.

1. Maisema Savossa.

(B. Lindholm.)

On kirkas kesä-aamu. Paimenpoika ajaa karjaansa laitumelle. Viidakosta taitetulla varvalla kiirehdyttää hän lehmien hidasta astuntaa. Hän laulelee iloista laulua; jokainen sävel on heleä niinkuin käen ruikutus ja kaikuu takaisin vaaralta. Karjalle on tämä laulu tuttu, se säestää sitä epäsoinnullisella äänellään. Kyntörastaskin lehdossa yhtyy samaan lauluun, mutta koko tämä iloinen konsertti jääpi meiltä nauttimatta, koska ei sitä piirustajan kynä voi nähtäväksi saattaa.

Tie kohoaa mäen rinnettä myöten; jyrkän reunaa pitkin vasemmalla puolella käy matalat käsipuut, oikealla puolella lehtometsä, sekoitettuna männyillä; siinä tarjoutuu meille tuo hauska tummanvihreän ja heleänvihreän vaihtelo, joka aivan on kuin toden tekoa ja leikkiä sekaisin. Vasemmalla puolella seisoo kolme nuorta petäjää, joista aikaa myöten varttuu honkia, jos taivaan tuulet ja maamiehen kirves sen sallii. Vielä reunempana vasemmalla on kallioita, kuusia, mäntyjä ja yksinäisen järven tyyni selkä. Perällä niemi, nuori viidakko ja kaukainen kylä. Karja ei pitemmältä jatka kulkuaan maantietä myöten, jonka ojavierut ovat tyhjäksi syödyt; se poikkeaa syrjäpolulle, joka viepi järven rannalle; siellä on mehuisampi ruoho ja siellä vilppaampi tuuli karkoittaa sääsket.

Vieno tuulonen löyhähtelee vihriän mäen yli. Töin tuskin vaan se saa järven veden pienille väreille, mutta täällä ylhäällä se jo suhisee suuremmalla voimalla, niin että taivuttaa nuoren petäjän latvan vähän kallelleen oikealle puolelle. Tämä tuuli ei kuitenkaan ole voimistuva myrskyksi. Se vaan raasii aamutaivaan kevykäiset pilvet pehmoisiksi kuin pumpuli; ei se aio taittaa murskintakaan oksaa metsässä.

Tarkkaa nyt tätä nuorta hongan alkua kuvan edustalla: se on kumarruksissa lounaasen päin. Mistäpä sen tietää että se lounaasen päin kumartuu? Siitä että kaikki Suomen havumetsät ovat luotettavia kompasseja. Meidän ilman-alalla, jossa keskipäivän,

päältäpäin paistava aurinko kaikkeen elävään vaikuttaa niin monta vertaa voimallisemmin kuin matalalta kannaltaan säteilevä aamu- ja ilta-aurinko; tällä ilman-alalla, jossa on niin suuri eroitus sydän-yön kylmyyden ja keskipäivän helteen välillä ja jossa etelä on yhtä kuin valo ja elämä, pohjoinen samaa kuin yö ja kuolema; — tällä ilman-alalla on ilmansuuntain vaikutus kasvullisuuteen silmään pistävä. Selvästi on se huomattava useimmista puista ynnä myös monista pensaista sekä ruohoista; selvimmin kuitenkin havumetsästä. Puiden etelä- eli *suvi*-puoli on helppo tuntea monista vahvoista, pitkistä oksista sekä niiden tuuheammista havuista, itä- ja länsipuoli ovat heikommat kasvullisuudesta, pohjoispuoli törröttää vaan muutamilla kuihtuneiden, kuivuneiden oksain tynkillä. Senvuoksi Suomen tiettömällä saloilla eksynyt kulkija kohta saapi selvän oikeasta suunnasta, jos vaan muistaa tarkata puita. Mäntyin sekä kuusten pohjoispuoli on niin silmään pistävä että äkkinäisinkin sen voi helposti tuntea. Tämä yleinen sääntö ei petä tässäkään nuoressa petäjässä kuvan edustalla; sen paljasta pohjoispuolta näkyy hiukka vasemmalle päin. Päivän paiste tulee vielä enemmän vasemmalta — koillisesta siis, josta tuulikin käy — ja siitä voi, Savon horisonttiin katsoen, jokseenkin varmaan päättää että kello nyt on viiden paikoin aamulla Kesäkuulla. Petäjän varjo, koska aurinko tähän aikaan päivää on niin matalalla, olisi hyvin pitkä; mutta se ei annakaan valaistulle tielle, jolla se olisi helposti nähtävä, vaan kokonaan vielä varjoon peitetylle notkolle, vasemmalla puolella tiestä, jossa ei sitä voi erottaa.

Maiseman luonne on rivakka ja aamurikas. Metsä elää, laulaa, ja riemuitsee äsken heränneestä päivästä, vaan syvä lahtema on vielä puoleksi peitetty yön varjolla.

2. Talonpoikais-väkeä Waasan seuduilta.

(A. von Becker.)

Eteläpuoli tuota suurta Pohjanmaan alamaata on viljavaa, tiheäkansaista, mereen päin viettävää tasankoa. Tiet polvittelevat lainehtivain peltoin ja komeataloisten, varakkaitten kyläin välitse. Rantakansa, paitsi yhdessä ainoassa paikassa, on ruotsalaista sukua; suomalainen väestö alkaa vasta 2:n, 3:n, jopa neljänkin peninkulman päässä meren äyräältä. Sopisi sanoa tämän maan monilukuisilla jo'illa olevan suomalaisen lähteen, ruotsalaisen suun; keskinen virta kohistaa koskissansa välin ruotsin lauluja, välin suomen runoja. Yhteinen maanluonne, yhteiset kohtalot ovat myös molempien väestöin luonteesen painaneet muutamat yhteiset maakuntais-omituisuudet. Mutta erilaisuudet ovat kuitenkin sangen tuntuvaiset; joka pitäjä, jopa jokainen kyläkin eroaa jyrkästi naapureistaan — Ruotsalaisetkin Ruotsalaisista, Suomalaiset Suomalaisista.

Eteläisimpänä tämän tasangon rannikolla ovat Närpiö ja Lapväärtti, ennen muinoin yksi pitäjä. Niiden asukkaat ovat puhtaammin kuin mitkään muut säilyttäneet ruotsalaisuutensa kielessä, luonteessa ja tavoissa. Kieli on täynnä ikivanhoja sanoja, taivutuksia sekä omituisia äännös-sääntöjä, niin ettei outo korva sitä juuri helpolla ymmärräkään. Kansa on rohkeaa, rivakasta, häilyväistä, kepeämmästä aineesta kuin mitä muualla tässä maassa tavataan, josta syystä se useinkin joutuu naapuriensa pilkan alle. Se on keväällä hylkeen-ampujana, kesällä maanviljelijänä, syksyllä merimiehenä, talvella kauppiana, liikkuu, puuhaa, koettaa vähän kutakin. Se on sotaisaa väkeä: nuoriso rauhan-aikoinakin harjoittaa mielellään leikkisotaa. Lauvantai-illalla on kylä kylän kimpussa, Lapväärtin joki on rajana kahden vihollismaan välillä, leikki on kova, mutta pyhä-aamun ajaksi julistetaan vanhaa Jumalan rauhaa, jota ei kukaan saa rikkoa. Taistelijat menevät silloin sovulla ja suosiolla

yhdessä kirkkoon; mutta illalla, sabatin loputtua, leikki alkaa uudestaan. Tosisodassa on tämä kansa osoittanut järjestymätöntä urhoutta, jota sopii Uusi-Kreikkalaisten tahi Skotlannin vuorelaisten sotatapoihin verrata. Tähän seutuun on kiintynyt, verisiä muistoja vuosilta 1596 ja 1597, 1713 ja 1714, ja vielä 1808. Närpiössä viimeinmainittuna vuonna kansa ensiksi nousi aseisin; raskaat, aina pettämättömät hyljepyssyt tähtäsivät läheneviä partiojoukkoja ja keikahuttelivat maahan miehen toisensa perästä hirvittäväällä tarkkuudella. Mutta partiosota ei kestänyt kauan; säännölliset pataljonat pääsivät voitolle, ja vastarinta sammutettiin verentulvalla.

v. Beckerin kuva on tehty Lapväärtissä, jonka kirkko näkyy perällä, oikealla puolella. On elonleikkuun aika, ja lähimpänä tasangolla, joka silmän siintämättömiin ulottuu, nähdään nykyään leikattu ruispelto. Suuri osa viljaa on jo suurina kuhilaina kuivamassa, toinen osa par'aikaa kaatumassa sirpin voimalla. Useimmat työntekijät ovat naisia; miehet kukaties ovat korjaamassa odottelevan riihen olkikattoa. Pohjanmaan naiset toimittavat kaikkia ulkotöitä rinnoin miesten kanssa; kapalolapsensa jättävät he tupaan, maitosarvi suuhun. Jos tämä tämmöinen imetystapa ei lasta tapa, niin on hyvä; jos lapsi kuolee, niin on Jumala sen ottanut, ja se on heidän mielestään vielä parempi. Näissä pitäjissä kuoleekin joka kolmas lapsi jo ensimmäisinä elinvuosinaan. Ei siellä ole puutosta rakkaudesta, vaan puutos ymmärryksestä. Naispuoli on pää-asiassa muka työntekijäksi luotu; äitinvollisuutensa toimittaa hän vaan työn loma-aikoina, ja ainoasti vahvimmat lapset elävät niin kauan että kätkyestä ulos pääsevät.

Nuori mies vaimonsa sekä toisen vanhemman naisen kanssa astuu kotiin pellolta. Hänellä on vasemmassa kädessään sirppi, oikealla olalla olkikupo, navettaan aiottu. Hän astuu tuota retustelevaa, vakavaa käyntiä, polvet vähän koukussa, josta ruotsinkielinen Pohjalainen kohta tunnetaan. Vartalonsa on hoikka, keskikokoinen; — matala verkalakki, pumpulihuivi, paitahihat paljaana, kirjavat viilekkeet, harmaat housut ynnä siihen aina kuuluva puukkovyö; jalassa pieksut, leveällä villanauhalla sääriin sidottuna. Nuoremmalla naisella en pieni, punainen, tiukka myssy, punainen huivi, valkoiset paidan hihat, punaiset liivit, lyhyt, punainen, pitkinpäin mustaviiruinen villahame; sen yli vihriäinen, sonnustettu päällyshame, ja pieksut sitä soukempaa lajia, jota naispuolet käyttää. Hän on ahkera vaimo; ei hän edes työstä palatessaan unhoita luopumatonta sukankutomista.

Vanhemmankin naisen puku on melkein samallinen, mutta hänellä on ruutuinen pumpuliliina päässä; hän astuu säästäväisyyden tähden paljain jaloin, kengät kainalossa, jossa hän myös kantaa suurta, ympyriäistä leiliä, jolla toi piimää leikkuuväelle. Oikean käden kohdalla on piipun kaltainen pytkylä. Polttaako hän tupakkaa? Mahdotonta se ei ole, vaan älkäämme häntä kuitenkaan pahoin luulko. Sirpin varsihan tuo pytkylä on.

Nuorempana on hän ollut kaunis nais-ihminen; sillä kaunista kansaa näillä seuduin asuu, suurempaa luonteeltaan kuin muualla. Mutta kukapa on se nainen? Onko hän täksi kiireiseksi työ-ajaksi palkattu päiväläinen? Voipi olla; mutta voipi hän yhtähyvin olla nuoren miehen äiti. Kuinka hän sitten astuisi oman poikansa perässä? Miksi ei poika kannä äitinsä taakkaa? Näin on maan tapa; nainen on miehen vallan alla. Nuoruutensa kukoistuksessa tyttö on nuorten miesten hallitsija, pitojen kuningatar, häntä mielistellään, imarrellaan niinkuin muuallakin maailmassa. Tämän seudun nuorukaisissa on vielä hitunen normannilaista ritarihenkeä tallella: he voivat tappa itsensä taikkapa toisensa sen tytön tähden, jota rakastavat. Taru kertoo kuinka kolme nuorta miestä oli kosimassa yhtä morsianta; hän kuoli ennenkuin oli kerjinyt valita. Silloin menivät ne kolme nuorukaista

kellojalkaan työlle hautauskelloja soittamaan. Mutta sill'aikaa kun he siellä kilpailivat kuka vainajalle parhaimmin osoittaisi viimeistä kunniaa, niin juohtui heille, kellon vonkuessa, mieleen, että koko elämä heille oli mitätön, nyt kun se oli poissa, josta elämä oli kaiken suloisuutensa saanut. He päättivät kuolla, kaatua vilpittömään keskinäiseen taisteluun — he vetivät puukkonsa tupesta ja tappelivat siitä kunniaa kuka saisi hautauskellon viimeisen kerran soittaneeksi. Viimeiseksi henkiinjäänyt ei kyennyt enää muuta kuin vähän helähdyttää raskasta kelloa, ja sen heikon, haihtuvan kaiun kanssa lensi hänen sielunsa pois mielitietyn saapuville.

Näin suuri on nuoren immen valta miessydänten yli näissä seuduissa. Mutta vihki-alttarin edessä lahjoittaa tyttö pois sekä vapautensa että valtansakin, Hänen hienot kätöksensä kamartuvat kovassa työssä, hänen ihastuttava kauneutensa ei enää lumoa miestä, sen perästä kun hän vaimon herraksi on tullut. Nuorena puolisona astuu vaimo kuitenkin vielä, ystävällisesti puhellen, miehensä rinnalla; mutta vanhaksi tultuansa hän vapaehtoisesti astuu aikamieheksi kasvaneen, talon isännäksi tulleen poikansa takana. Kumpikaan heistä ei siinä seikassa näe mitään alentavaa; äitin ja pojan väli voi kuitenkin olla hyvä, jopa täynnä rakkautta, mutta vanha tapa näin vaatii ja sitä noudatetaan enempiä arvelematta.

Suomalaisessa kansassa ei naisen ja miehen väli näin heilu ylenpuolettomuudesta toiseen. Nuorukaisen rakkaus ei ole niin hurja, vaikka kuitenkin on yhtä uskollinen; naitu vaimo on vapaampi, emännän sana mahtavampi, suuremmassa arvossa pidetty. Tavalla tässäkin, samoin kuin germanilais-kansoissa, on vahvat juurensa ikivanhassa, esi-isistä perityssä säännössä. Suomalainen sulhanen ennen muinoin osti itselleen puolison, jos ei väkisen ryöstänyt omakseen; mutta naituna vaimo, joka siihen asti oli ollut isänsä orjana, tuli miehensä vertaiseksi.

v. Becker'in maalauksessa ei saa eroittaa maiseman luonnetta ihmiskuvain luonteesta. Tää avara, viljava tasanko, jolla ei ole muuta rajaa kuin taivaan pilvet, sopii aivan yhteen asukasten kanssa. Tässä nyt näemme rauhallista, vakavaa, ahkeraa työtä, tyytyväistä turvallisuutta koska on runsas viljan saanti. Mutta toisinaan myrskyt möyryävät tällä samalla tasangolla; meren levottomat laineet aina roiskuvat sen rannoille. Kaikkein näiden vaihtelevaisten vaikutusten mukaan vaihtelee myös kansan mieli; mutta jotain avaran lakeuden laajasta näköalasta tullutta kuitenkin aina pysyy sen luonteessa ja houkuttaa sen halua kaukaisuuteen uusille elinhaaroille.

3. Helsingin Satama.

(B. Reinhold.)

Siihen aikaan, jolloin Martti Luther tempasi valtikkaan Leo X:n kädestä ja jolloin Kaarle V taisteli Frans I:n kanssa Euroopan ohjaksista, siihen aikaan hallitsi Pohjan maita kuningas Kristian II, joka Ruotsalaisilta sai nimen Kristian Tyranni. Hän oli vilpillinen, väkivaltainen mies, tahrattu paljolla verellä; mutta hänessä oli yhtähyvin myös loistava nero, suuria tuumia Pohjanmaiden hyväksi. Näihin tuumiin kuului sekin että hän tahtoi vapauttaa kolme valtakuntaansa Hansa-kaupunkein rasittavasta kauppa-yksinoikeudesta, ja siksi aikoi hän perustaa linnoituksilla varustettuja satamakaupungeita pitkin Hämeen rantoja, vetääksensä etuisan Wenäjän kaupan näille kauppapaikoille.

Mutta ennen kuin tämä toimeen tuli, kaatuikin Kristian kuningas, kompastuen omarakentamiin mestauslavoihinsa, ja Kustaa Waasa, joka nyt Ruotsin kruunun päähänsä

pani, peri myös, monen muun asian kanssa, edeltäjänsä tuumat kaupan suhteen. Rääveli, siihen aikaan Hansan liiton jäsen, kukoisti Wenäjän kaupan kautta; Kustaa Waasa siis päätti nostaa sille kilpaveljen vastapäätä olevalla Suomen rannalla. Hän keksi siellä kelpo sataman, jonka suojana itään päin oli saari, nimeltä Sandhamn. Tätä saarta hän aikoi siksi mitä Rääveli siihen asti oli ollut ja miksi Pietari vasta oli tuleva — keskuspaikaksi kaupalle avarain itämaiden kanssa. Silloin leikattiin vuosi 1550.

Kuninkaat, senluonteiset kuin Kustaa Waasa, saavat paljon toimeen; vaan teiden määräämiseen kaupalle, kas siihen eivät hekään aina pysty. Turhaan tuhlattiin houkuttelevia etuuksia, turhaan julistettiin käsky että puolet Suomen silloisista harvoista kaupungeista piti jätettämän autioiksi ja niiden porvarein muuttaa uuteen Sandhamn'in kaupunkiin. Autiona pysyi se saari sittenkin ja autiona on se vieläkin, hietiköineen, kuusikoineen ja kallioineen todistaen kuinka mitätön kuninkaankin voima on, koska se ryhtyy mestaroimaan vapaata keskuutta kansain välillä.

Vähän matkaa Sandhamn'ista, Uudenmaan manterella, on pienen Wantaanjoen suu. Siihen paikkaan asettausi vähitellen muutamia porvareita, sillä tavoin kiertäen kuninkaallisen käskyn; siihen paikkaan syntyi näin kauppala, joka likeisestä koskesta sai nimen *Helsingfors*. Tämä nimi sisältää muistoa Helsinglannin miehistä, jotka olivat Eerik IX:n sotajoukon ydinnä, ja joista Uudenmaan ruotsalainen väestö osaksi on tainnut saada alkunsa. Rääveli vähä aikaa sen perästä antautui Ruotsin alamaiseksi, ja koska ei silloin siis enää ollut mitään syytä nostaa sille kilpaveljiä, niin yllämainittu kauppala, joka oli rohjennut syntyä toiseen paikkaan kuin mitä kuningas oli käskenyt, sai ensimmäiset etuuksensa v. 1569.

Meidän uusi kaupunki sai pian nähdä suuren tapauksen. Tässä nuori kuningas Kustaa Adolf v. 1616, keskellä sotaansa Wenäjää ja Puolaa vastaan, piti puheen Suomenmaan kokoutuneille säädyille ja sai sen miehuullisen vastauksen, että Suomi tahtoi taistella vihoviimeiseen veripisaraan sankarikuninkaansa puolesta. Tämä tapaus jo ennusti että Helsinki oli tuleva Suomen pääkaupungiksi.

Mutta jos Kustaa Waasa oli erehtynyt, pyytäissäänsä perustaa uutta Tyrusta viljattomalle kalliosaarelle, niin huomattiinpa pian että porvaritkin saattavat erehtyä yhtä hyvin kuin kuninkaat. Yhdeksänkymmentä vuotta tuskin oli vierryt siitä päivästä kun pikku Helsinki perustettiin Wantaanjoen suulle, niin jo nähtiin että sataman sisempi, kaupunkia lähin perukka oli käynyt liian matalaksi rannikon kohoamisen syystä. Suomen merikaupunkein on tuon tuostakin aina täytynyt lähteä pois-pakenevaa merta takaa ajamaan; Helsinki niinkään jo v. 1639, Kristiinan hallitessa, muutettiin puolen peninkulman matkan lännemmäksi, syvemmän veden äyräälle. Viisasta oli että luonnon antamaa varoitusta silloin toteltiin; sillä entinen satama on nyt puolekseen viherjövää kaislikkoa, jonka läpi Wantaan mutainen virta vaivaloisesti kyntelelee itselleen pääsöväylää mereen.

Uusi Helsinki oli tuskin rakennettu kallioilleen, niin sen jo taas hävitti tulipalo v. 1657. Kuningatar Hedvig Eleonoran auliilla avulla se kohosi jälleen tuhkistansa, mutta pysyi vielä sata vuotta pikkukaupunkina, joka oli kaikkea arvoa, vaikkei kuitenkaan historiaa, vailla. Nälän kauhistus v. 1697, rutto v. 1710 ja kaksi vihollisen käyntiä, v. 1712 sekä 1713, on mainittu sen aikakirjassa. Jälkimmäisellä kerralla, pyhäaamuna Elok. 12 p., Suomen sotaväki peräytyessään sytytti kaupungin tuleen, niin että se toisen eränsä paloi tanteren tasalle. Kahdeksan vuotta makasi sitten Helsinki autiona, tyhjäksi hylättynä; sen

kadut olivat täynnä ruhkakasoja ja kasvoivat pitkää heinää. Rauhanpäättöksen perästä v. 1721 palautuivat asukkaat, kaupunki rakennettiin uudestaan, ja sai Elok. 23 p:nä 1742 nähdä Ruotsin sotavoiman häpeällisen antaumuksen Wenäjän sodassa.

Miksikä tuo avara, syvä, kelpo satama, johon kaikki Itämeren laivastot mahtuisivat, oli seisova avoinna, alttiina kaikille vihollisrynnäköille? Ruotsilla ja Suomella oli silloin se onni, että heille oli kohonnut nero etevintä laatua, kreivi Augustin Ehrensvärd. Hän muurasi, v. 1749 ja seuraavina vuosina, Viaporin linnat niille kallioille, jotka vartioitsevat Helsingin sataman kapeita suita, ja Pohjanmaiden Gibraltarin suojassa kasvoi sitten pikku Helsinki niin kiireesti että sitä jo 18:n vuosisadan loppupuolella luettiin Suomenmaan toiseksi kaupungiksi. Vihollis-laivastot 1788 vuoden sodassa eivät rohjenneet likelle lähetä; täällä Kustaa III vietti juhlan Suursaaren meritappelen kunniaksi ja täällä saivat hautansa etevimmät siinä tilaisuudessa kaatuneista. Mutta v. 1808 Maaliskuulla Wenäjän sotavoima, mannerpuolelta tullen, valloitti kaupungin, linnakin pantiin piiritykseen ja antautui yleiseksi hämmästykseksi Toukok. 3:nä p:nä. Kaksi viikkoa myöhemmin riehahti tulipalo, joka kolmanneksi kerraksi teki kaupungista tuhkaläjän. Sota ja palo olivat joka kerta täällä aina käyneet käsikkäin.

Tämä kolmenkertainen tulikaste oli ollut ikäänkuin koetus, joka Helsingin tulevaan korkeuteen valmisti. Kristian II:n toimeen panematta jäänyt tuuma, Kustaa Waasan kesken rauennut yritys, Kustaa Aadolfin keskustelu Suomen kokoutuneen kansan kanssa, Kristiinan ja Hetaa Eleonoran kuninkaallinen apu, Kaarlen ajan voitot, vastoinkäymiset ja perikato, vapausajan mustin tahra ja Kustaa III:n loistoisimmat, mutta turhat toivot, kaikki nämät profeetalliset aavistukset, varoitukset ja muistot olivat painaneet jälkensä tähän paikkaan, koska Aleksander I v. 1812 Maalisk. 27 p. julisti Helsingin Suomenmaan pääkaupungiksi. V. 1819 muutti tänne Suomen senaatti, tuoden kanssansa kaikkein virastoin keskuskunnat, v. 1828 siirti yliopistokin runottarineen majansa tuhkaan vajonneesta Turusta tähän uuteen pääkaupunkiin. Kruunun avut satoivat kultasateena näille paljaille kallioille; kartanoita yhteisiä tarpeita varten, niin suuria ettei Suomi vielä ollut niiden vertaa nähnyt, kohosi torien varrelle; kaupunki järjestettiin, laajennettiin ja kaunistettiin yhteisillä kävelypaikoilla; asukasluku karttui seitsenkertaiseksi 50:n vuoden kuluessa. Kaikki mitä hallituksen, kansanedustuksen, virastoin, kulkuneuvoin, sivistyksen ja rahavarain keskusten sijoittaminen tänne on voinut saada aikaan, se on tuhlaavaisella runsaudella tullut tälle uuden ajan onnen-kantamoiselle osaksi, eikä ole luontokaan ollut hitaampi sille lahjoja suomaan. Meren kirkkaat selät ja leveät kulkutiet ympäröivät sitä kallionientä, jolla Helsingin tornit seisovat, katsoen Rääveliä kohti Suomenlahden poikki. Monipoukamaiset lahtemat ja niemet, salmet ja saaret muodostavat kolmella haaralla ihania näköaloja. Wuorten luonnon luomat harmaakivi-vallit kohoavat täällä Ehrensvärd'in linnoitusten vastapäätä. Myrskyiset tuulet, tunkeutuessaan tästä Suomenlahden kapeimmasta kurkusta, puhdistavat ilmaa ja murentavat jäitä. Suomenmaan monenlaisista luonnon-ihannoisista ei puutu Helsingissä edes erämaankaan jylhyys. Mitä eräs Franskalainen kirjailija [X. Marmier, Lettres sur le Nord 1843] 30 vuotta takaperin lausui, että "Helsingissä vaan on yksi askel sivistyksen ja erämaan välillä", se on vielä tätä nykyäkin totta. Täällä on tarjona hiukka kaikkea mitä meidän maassa löytyy, yksin vaan umpilampein tyyneys, kansan elämän koreilemattomuus, vanhan ajan tapa ja harmaan muinaisajan muistot aivan puuttuvat. Helsinki ei myös ole kirkon, ei kaupan, ei teollisuuden, eikä suomalaisen kansanhengen pääkaupunki. Se on,

vaikka kyllä kolmensadan vuoden vanha, kuitenkin nyky-ajan lapsi; se kiehuu ja kuohuu uusista, sikisoki liikkuvista, yhteen sopeutumattomista aineksista, jotka vielä eivät ole vakautuneet selvään muotoon, ja jotka horjahtelevat idän ja lännen, etelän ja pohjosen vaikutusten välillä. Helsinki on kasa valkeata vaahtoa, jonka merituulet ovat ajaneet ylös näille kallioille ja joka kaukaa nähden näyttää isolle kaupungille. Se on liian likellä Pietaria, pysyäkseen erillään sen pyörteistä, liian likellä Itämerta, ollaksensa eurooppalaisia tuulenpuuskia tuntematta, ja kuitenkin kiinni Suomessa, jonka jokainen sydämen tykytys ulottuu tähän ympärystän äärimmäiseen kohtaan; tämmöisenään Helsinki näkyy olevan luotu voimallisesti vaikuttamaan maansa tuleviin onnen vaiheisiin. Sadan vuoden kuluttua saadaan nähdä onko tämä vaikutus vahvisteleva vai turmeleva. Tätä nykyä ei Suomen pääkaupunki ole muuta kuin uudistalo tulevaisuuden korvessa, taistelutanner Itämeren ja Maanselän ristinriitaisilla tuulilla, sievä huvila meren-äyräällä, missä pieni kansanen, joka ei vielä ole maailman rantaa kokenut ja joka nuoren elinvoimansa tuntee, unelmissaan luulee olevansa suuri.

Helsinki leviää särkällä, joka Uudenmaan manteresta pistäikse eteläänpäin Suomen lahteen ulos, muistutellen Kreikanmaata mieleen. Perustana on jokapaikassa harmaakivi, joka välin kohoaa yhtenäisiksi valleiksi, välin töröttää yksinäisinä kukkuloina, joiden välillä vedenjättemulta ja savi on notkojen pohjan peittänyt. Meri on tähän niemimaahan leikannut monta lahdelmaa ja poukamaa. Saaristo, täynnä lukemattomia saaria, luotoja, sekä paljaita kallioita, ympäröipi seppeleen tavoin sen rannikoita, uhaten vihollislaivastoille tuhoa. Suuri lahti pistäytyy mannermaahan kumminkin puolin: lännessä Espoonlahti, jonka rannikko kesämajoista vilisee; idässä se leveä selkä, jonka rajana on Sandhamn'in saari, jonka suojana on Wiapori, ja jonka sisimmän pohjukan äyräälle vanha Helsinki oli rakennettu.

Tänne pääsee kolmen kapean salmen kautta, kanuunien suun alatse. Nykyisen (ulkopuolisen) sataman jakaa ulospistävä niemi — Katajanokka — kahteen osaan, pohjoiseen ja eteläiseen. B. Reinhold'in kuvassa näemme osan eteläsatamaa lähinnä kaupungin keskustaa. Wasemmalla on pienempi salmi, oikealla suuri valtäväylä. Wiapori on ulompana oikealla, kuvan äärten ulkopuolella.

Kuva on maalattu yhdellä noita pieniä luotoja, jotka romustelevat edustalla linnan ja kaupungin välillä, ja joille Wenäläiset asettivat muutamia pattereitaan v. 1808. Jos Helsingistä olis tullut se miksi Kustaa Waasa sitä aikoi, niin näillä saarilla, tavarain säilypaikkoina, olisi toinen arvo kuin nyt.

Wasemmalla näkyy osa niitä vuoria, jotka kuningatar Ulrika Eleonorasta ovat saaneet nimen Ulrikanlinna ja joilla muinoin Ruotsin aikana seisoivat kansi salmen lukkona. Nyt siellä kohoaa tähtitorni ja sen takana on etukaupunki, puisto, kylpypaikka sekä terveysterveysvesi-laitos. Monista Ulrikaporin huviloista näkyy ainoasti Kalliolinna. Kaupungista näkyy yksi huonerivi, joka on kaikkein komeimpia; sen yli kohoavat Helsingin isoimman lutherilaisen kirkon tornit; keskustassa nähdään pienempi lutherilainen, rakennuslaadultaan sekalainen, ja oikealla kreikkalaiskirkko puhdasta byzantilais-tyyliä. Tästä Helsingin komeasta näöstä, eteläsatamasta päin katsellen, sanoa tokaisi kolmekymmentä vuotta sitten muuan sukkela matkalainen: "Korea kuori, tyhjä takana!" Silloin oli se lause johonkin määrään tosi; mutta nyt jo on sangen suuri joukko mahtavia kartanoita ja ihania kävelypuistoja kätkeytyneinä tuon pitkän, valkean esplanadi-rivin taakse,

joka merelle näkyy.

Höyry- ja purjelaivain liike satamassa tarjoo pikemmin köyhän kuin ihmeyttävän näön, jos sitä verrataan Euroopan suurempiin merikaupungeihin. Astuessansa höyrylaivan kannelta suoraan kaupungin keskustaan ja nähdessään takanansa tuon syvän, avaran, kaikin puolin suojellun selän, joka ikäänkuin levittää avoimen, turvallisen sylinsä kaikelle pohjanmaiden merenkululle, matkalainen arvelee itsekseen, että historia tässä on turmellut maantiedon luoman, ja että Kustaa Waasa oli oikeassa, viimein kuluneet kolme vuosisataa väärässä. Jos niin todella lienee, niin voipi siihen vastata, että Wenäjä tarvitsi 840 vuotta ennen kuin se Nevajoen tärkeyden älysi, ja että Ruotsi 1000 vuotta haki, ennenkuin keksi Tukholman.

Reinhold'in kuva on taiteen vaatimusten mukaan rajoitettu, josta syystä ei siitä saa kokonaista Suomen pääkaupungin näköä. Mutta se tarjoo meille sievän maallemeno-paikan, josta voimme etäisemmille retkille lähteä.

4. Kalastajan mökki Tammisaaren kaupungin saaristossa.

(H. Munsterhjelm.)

Jos emme ota lukuun muutamia harvoja avoimia paikkoja pitkin Pohjanlahtea, niin käy koko Suomen satapenikulmaista rannikkoa myöten monisaarinen saaristo. Tyynenmeren saarilla on koralli-karinsa ympärillään, Alankomaiden, Jutlannin sekä Preussin rannikoilla on suojelusmuureina hiekkasärkkiä (*“Dünet“*). Suomi, harmaakiven maa, on laittanut itselleen kallioaituuden. Nämät kalliot, jotka ympäröivät meidän rantaa, ovat monellaisia niin muodoltansa kuin myös suuruudeltaan. Välin ne piilevät veden pinnalla salakareina, jotka merimies tuntee meren vaaleammasta väristä sekä omituisesta hyrskystä; välin ne kohoavat vedestä paljaina, laineitten nuolusta sileiksi hivoutuneina luotoina; välin kuusikko-vuorina; välin viehättävällä nurmikkovaipalla peitettyinä saarina. Pohjanlahden pohjoispäässä, missä maa vuosisadassa 4 jalkaa kohoaa, on saaristo matalaa mutamaata, joka enimmäiten lehtipuita kasvaa, ja meri ympärillä on myös matala. Etelä-Suomen rannikkoa pitkin sitä vastaan vesi on syvä, saaristo kallioinen, havupuinen.

Kolme on näistä saaristoista, jotka sekä monimuotoisuutensa että myös laajuutensa puolesta voittavat kaikki muut — Ahvenan, Waasan ja Tammisaaren saaristo. Meidän kuvamme kuuluu viimeinmainittuun.

Salpausselästä, joka on Suomen eteläisenä rantamuurina, haarautuu Lohjanselkä, muodostaa Hankoniemen harjun ja alenee sitten meren pohjaan. Mutta aaltoin allakin se vielä jatkaa moniin haaroihin, varsinkin itään päin. Meren pohjassa on siinä vuoristo, jonka kukkulat, useampia satoja luvultansa, kohoavat veden pinnan yli, ja niiden välillä on vedellä peitettyjä laaksoja sekä äkkijyrkkiä juopia. Kukkulat me näemme eriskummallisimmalla tavalla vaihtelevaisen saariston muodossa: saari saaren, niemi niemen, salmi salmen vieressä. Purjehdusväylät polvittelevat kallio-labyrintin läpitse. Höyrylaiva toisinaan laskee suoraan rantaa kohti, ja muukalaisen silmä kummastelee kallioseinaa, jota vastaan kulku näkyy käyvän. Mutta yhtäkkiä harmaa kallio avautuu, vihriä metsä jakautuu kahden puolen, ja kokan eteen ilmautuu sinertävä salmi, joka pian aavaksi seläksi leviää. Höyryn kanssa rinnatusten purjehtii kalastajan vene — yht'äkkiä se on kallioon kadonnut. Sinä katsot kummastuneena ja huomaat kaitaisen vesisuonen; se on veneväylä, joka salaa polvittelee muutamia kyynäriä leveää, pitkää luonnontekemää kaivantoa myöten, kallioseinien välitse.

Tullivarkaille tämmöiset vedet ovat mieleen, ja koko seutu onkin täynnä muistelmia heidän seikkailuksistaan. Muinaisina sota-aikoina oli saaristo turvallisena lymypaikkana, johon ei kukaan vihollinen uskaltanut tunkeutua. Nyt kulkee Tammisaaren rannikkoa pitkin höyrylaivoja ristiin ja rastiin; Suomen luotsit ovat tutkineet kulkuväylät, Wenäjän insinörit ovat maallaneet merkkejä kallioihin sekä kokoonlatoneet lukemattomia reimareita Ariadnen-langaksi tuossa eksyttävässä labyrintissä.

Tässä saaristossa on ikimuistoisista ajoista saakka asunut harvalukuinen väestö, ruotsalainen sukuperältään sekä kieleltään. Se on kalastajakansaa, ja mistäs muualta se elatuksensa saisi, jos ei merestä? Noilla kolkoilla, myrskyssä seisovilla kallioilla ei ole muuta vihriää paitsi havumetsä. Joskus harvoin vaan tammi, vaahtera, lehmus, saarni ovat löytäneet lymypaikan jossain notkelmassa. Joskus istutetaan potaatteja hauraheiniin, jotka meri on rantaan ajanut; mutta viljansiementä aika harvoin kylvetään, ja karjalla on laiha syöttöpaikka vuorten vietteillä. Yhden vero-tilan alle saattaa kuulua 30, 40 ja enemmänkin saarta, joilla ei asu muu kuin ympäri kuljeksivia lammaslaumoja. Saarelaiset hakkaavat metsää, vievät halot Rääveliin ja jättävät lakeiksi tulleet luodot autioiksi. Mutta meri se on heidän peltonaan, niittynään, heidän maitolehmänään, heidän pää-omanaan, heidän taistelutanterenaan, tuleepa myös monta kertaa heidän aikaiseksi haudaksensa.

Ne, jotka pitkin Suomen etelä-rannikkoa merta kulkevat, tuntevat hyvin *Esping- eli Esp-skär* nimisen saaren, jonka kallioin kukkulalla seisoo kauas näkyvä luotsitupa. Siellä on ihana näkö-ala tarjona: Tammisaaren saaristo puolentoista peninkulman päässä kaupungista. Itsessään ei ole Esping-skär kauniimpi eikä rumempikaan kuin moni muu vihriöivä luoto sillä seudulla. Mutta on sen kalastajan-mökeissä useinkin ollut kesävieraita mannermaalta, jotka tahtoivat raitista meri-ilmaa hengehtiä; kävipä siellä yhtenä kesänä maalari Munsterhjelm, ja sillä tämä saari on ikuisesti muistettavien joukkoon päässyt.

On pilvinen Elokuu-ilta. Hämärän varjot leviävät seudun yli, ja savenkarvainen taivas ennustelee lähenevää sadetta. Kalamiehen mökki seisoo kallio-äyrään kukkulalla, salmen rannalla. Walkeata paistaa kahdesta ikkunasta; se on matala, köyhä tupa, jossa maalari asui ja jossa hänen kuvansa on syntynyt. Keskipalkoilla huonetta nähdään porstuan ovi; suoraan oven kohdalla on pienoinen kammari, ja oikealla puolella asuu talon väki avarassa, suurella uunilla varustetussa tuvassa — tämmöinen on seudun rakennustapa. Savu tupruelee katon piipusta; tuvassa illallinen on tekeillä, kala kiehumassa, ja teekannu kihisee vierasten varalle salissa. Polku käy polvitellen rappusista rantaan. Täällä nähdään yksi noita matalapohjaisia ruuhia maalle vedettynä, joilla saarelainen soutelee — raskaita, könttyräisiä, muodoltansa juuri samallaisia kuin arvoisan isän-isän isän aikana. Mitäs sitä täällä hätäilisikään ja turhaan rupeaisi uusiin muoteihin? Ruuhen vieressä näkyy aitta lepistön varjossa ja sen takana on laituri, josta ei kuitenkaan näe muuta kuin vähän alkua. Tämä laituri on rappiolla, niskaa taittava kulkea; siinä kylliksi että sen puolilahonneisin pölkkyihin, jotka merivedestä ovat vihriän limaskaisiksi tulleet, voipi kiinnittää purjeveneitä. Ja kuitenkin on se rakas meriläiselle, joka sen turvalliseen suojaan palautuu levottomilta laineilta ja latoo saalihinsa sen päälle aitan ulospistävän katon alle. Monta, monta vuotta jo on se ollut sekä raskasten että kepeäin askelten astuttavana ja on varmaan vielä koko miespolven ajan kantava tulot päivän vaivoista ennenkuin ne suolattuina pannaan aittaan tallelle.

Laine on ankara tuolla ulkona selkämerellä; se näkyy salmen mainingista ja taivaan pilvi-

jängistä. Pieni höyrylaiva salmensuussa rientää suojapaikkaan ennen hämärää, sillä meren hyrsky lyöpi kovasti salakareja vasten. Waralastissa oleva galeasi-laiva on jo saapunut satamaan; luultavasti se tulee ottamaan halkoja Helsinkiin tahi Rääveliin viedäkseen, ja uhkaelee kokkapuullaan tuota aitta-rähjää. Kaksi miestä ruuhessa soutaa soluttelee sen kokan edessä; luultavasti he tahtovat kiinnittää laivan köyden odottavaan vaajaan.

Tässä näössä on jotakin myrskyisesti synkeää ja samassa rauhallisesti viehättävää. Luulisi kuulevansa myrskyn suhinaa sekä meren aalton sanomattomasti jylhää majesteetillista kohinaa iltahämärässä. Mutta tästä uhkaavasta taivaasta ja yön tietymättömistä vaaroista silmä mielellänsä kääntyy tuon pienen mökin ja sen molempain valaistuun ikkunain puoleen, tietäen että siellä on tarjona turvallisuus ja hauskuus, ihmisten seura ja levollinen yö-uni. Tämmöinen on kalamiehen elämä — alin-omaista pyrkimistä taisteluun elementtien kanssa, ja alin-omaista pyrkimistä siitä takaisin rauhalliseen kotihin.

Usein kalamies nuotalta tahi verkolta palatessaan tulee niin vähän saaliin kanssa, että siitä tuskin tulee kattilan täysi hänen ruo' anhalullisille lapsilleen. Silloin sytyttää hän, kovaa onneansa valittamatta, piippunsa, kuivaa kostuneen takkinsa, odottaa parempia päiviä ja nukkuu aika lailla. Toisen kerran taas, koska hän syvässä vedessä vetää syvää nuottaansa rantaan, huomaitaan jo pian omituisia vireitä vedenpinnalla apajan sisässä, ja kohta ensimmäisissäkin, vedestä nousevissa verkonsilmukoissa jo ilmautuu joku hopeanhoitava silakka. Silloin kirkastuvat kaikki silmät, kaikki kädet ryhtyvät vireämpään työhön tuossa yhteisessä nuottakunnassa; nuoret nauravat ja laskevat leikkiä, vanhat pitävät huolellisesti vaarin kalliista apajasta. Nuotta karttuu yhä paksumpaan kasaan rannalle ja hohtaa yhä hopeisemmalta; viimein lähenee nuotan perä maata, ja pojat telmäävät minkä voivat tarpoimillaan, ajaaksensa nuotan perään lukemattomia pyristeleviä ja sekaisin vilskuvia kaloja. Kalat ponnistelevat kaikin voimin, pyrkien pakoon vankeudesta, ne singahtelevat tuiskuna aituuksen yli; mutta armottomat vanginvartijat juoksevat ulos veteen, nostavat miehissä raskaan nuotan-perän vedestä ja kaatavat sen sisällyksen saapuvilla olevaan veneeseen. Silloinkos nousee riemua kalamiehen mökissä! Wanhat sekä nuoret saavat käydä käsin saaliisen, ja istuvat sitten päivät, yöt, huolimatta päivän helteestä tai sateesta, siinä hupaisessa työssään tuolla rappiollisella laiturilla, jonka ranta-aitta meidän kuvassamme puoleksi peittää näkyvistä.

5. Tyynen aikana Ahvenan laivassa.

(K. E. Jansson.)

Me siirrymme nyt Tammisaaren seudun luodoista Ahvenan avaraan saaristoon. Se on erinäisenä saarivaltiona Ruotsin ja Suomen välillä; vaan oikeastaan me näemme siinä Suomen ja Ruotsin meren-alaisena yhdistyssiteenä olevan vuoriharjun korkeimmat kukkulat. Meren väljät vedet ovat tässä kuvassa näkymättömänä; näköpiiri on supistettu ahvenalaisen talonpoikais-laivan matalaan kajuuttaan. Tässä me näemme merimiehen hänen lepohetkenään, koska lippu roikkuu liikkumaton mastosta eikä höllistyneissä purjeissa tunnu vähintäkään tuulen henkeä.

Tässä ahtaassa kajuutassa asuvat merimiehet eivät juuri vaadi liikaa mukavuutta elämässä. Pari kaitaa vuodetta ja kaksi, kolme arkkua, jotka samassa myös tuolien ja pöydän virkaa toimittavat, ne jo täyttävät melkein koko huoneen. Pienellä, seinään naulatulla lautasella nähdään puinen tuoppi täynnä kaljaa, juomalasi sekä veitsi. Katon alla riippuu kuivia

reikäleipiä, nuoraan pujotettuna. Muutamat vaatekappaleet ovat viskatut sinne tänne, aavistamatta että niiden pahasiivoinen tila oli kulumattomasti kiintynyt maalarin kankaalle. Lattialla on kirves, perällä näkyy muurattu takka ja sen päällä kahvipannu ynnä muutamia merimiehen jokapäiväisiä tarvekaluja.

Neljä henkilöä on kajuutassa ja lisäksi yksi makaava koira. Helppo on tuntea miehet Ahvenalaisiksi, jotka ovat maanviljelijöitä, merimiehiä sekä kalastajia; jälkimmäiset molemmat virat heissä kuitenkin voittavat. Nyt on kesä, mutta meren vaihtelevaiset ilmat eivät salli kepeätä kesäpukua. Ukolla tuolla oikealla puolella on paksut kengät, villasukat, kellertävänvihriäiset nahkapöksyt, resettipuun värinen villatöijy, sen päällä viiruiset liivit pumpulikankaasta, ja päässään lämmin neulottu villalakki. Toiset miehet ovat sarkanutuissa, sarkahousuissa, päässä heillä on toisella leveäpesäinen manterelaislakki, toisella merimiehen tuttu "sydvesthattu." Poika yksin on paljain päin ja ohukaisessa, valkoisessa pumpulikoltissa, punainen huivi kaulassa; hän on nuori, hänen verensä eivät ole vielä jäähtyneet kylmästä kevät-tuulesta.

Kajuutan asukkaat eivät ole mitään tyhjäntoimittajoina. He ovat äsken sälyttäneet Tukholmaan vietävän kalkkikuorman alukseensa ja sitten syöneet yhteisen aterian — yhden noista seitsemästä ateriasta, joilla Ahvenalaisen sanotaan pitävän henkeänsä vireillä haluttavassa meri-ilmassa; onpa kuitenkin niitäkin, jotka väittävät että Ahvenan-mies ainoasti viiteen syömä-erään päivässä on tottunut. Työ on nyt tehty, merellä on rasvatyyni, ja talonpoikais-laivan ei kannata pitää höyry-apukonetta tällaisia tilaisuuksia varten varalla. Eihän nyt sovi aivan ristissä kädet istua; otetaan siis kortit ja lasketaan turakkaa. Maalarin on onnistunut saada tähän kuvaansa omituisia vastakohtia, joiden silminnähtävä totuus olisi kaunistukseksi täyden mestarinkin teoksessa. Ei kukaan voi olla älyämättä tuon perirehellisen, herkkä-uskoisen ukon luonnetta, joka, piippu suussa, niin huolekkaasti miettii mitä hänen pitää panna risti-ässänsä päälle, jonka vastustajansa voittoriemulla on pöytään lyönyt. Kunnan miesrukka auttamattomasti on jäävä tappiolle; kumppali hänen vieressään, lakki kallellaan ja silmät viekkaasti karsaana, on yhtä silminnähtävästi noita peri-oppineita tämän maailman viisaita, joiden kimpussa ei vanhan-aikuinen rehellisyys kestä. Älköön katselija kuitenkaan olko milläänkään, ei tässä hengen hätää ole; tässä pelataan kenties tupakkapurusta taikka enintänsä kymmenpennisestä, kukaties vaan pelkän hovin tähden, mutta asia kuitenkin on sama, kelmin koukku on silminnähtävä. Wakaisina, vaikka hartaina, muut katselevat peliä. Tuo “sydvesti-pää” ei vilkahaakaan; hän on mereen tottunut lietsari, joka kylmin verin katsoo kuinka taitavasti toinen laskee koukkuista väylää, ja poika, ikänsä onnellisessa kevytmielisyydessä, arvelee aika hupaiseksi nähdä kuinka arvoisaa ukkovaaria nenästä vedetään. Henkilöin asema on erinomainen: ilmi-elävä, todellinen ja omituinen on tämä mestarillinen ryhmä-kuva, johon makaava koira on täyttävänä lisäkkeenä.

Pian tuuli on jälleen heräävä, sillä Ahvenan aallot eivät koskaan nuku kauvan. Silloin nämät samat kädet hylkäävät petolliset kortit ja ryhtyvät rehelliseen merimiehen työhön. “Sydvesti-pää” silloin on hallitseva ruotelia, tuo, jolla on kallelleen roikkuva lakki, on karsasteleva ylös liehuvaan kokkapurjeeseen, ukko on kiinnittävä pääpurjeen köyttä, ja pikku poika on kapuava mastoon, vikkelänä kuin orava, prami-purjetta auki päästämään; sillä näiden rannikoiden monista rohkeista merimiehistä Ahvenalainen on kaikkein rohkeimpia. Hän rakentelee kaiken-kokoisia laivoja, on yhtä tuttu Pohjois- kuin Itämeren kanssa, asuu suurissa tuvissa, elää hyvästi ja syöpi kuin aika mies. Ahvenanmaa on likinnä Ruotsia; siitä syystä se onkin ruotsalaisin maakunta Suomessa; mutta se on kuitenkin aina meidän maahan kuulunut ja ollut samain historiallisten vaiheitten alaisena. Kieli ja kansanluonne ovat aivan ruotsalaiset; harva jälki on vaan säilynyt Lappalaisista sekä Suomalaisista, jotka olivat tämän saariston asukkaina kaukaisina aikoina. Ahvenalaiset ovat iloiset, vilkkaat ja puheliaat, varakkaat, monissa ammateissa taitavat; he ovat monikeinollisemmat muita maanmiehiänsä, vaan kuitenkin tarpeeksi hidasmieliset, niin ettei voi sanoa heitä Suomen asukasten yhteisestä luonteesta luopuneiksi.

Kansallisuudeltansa ei Ahvenalainen kuitenkaan mielellään lue itseänsä Suomalaiseksi, vaan eipä myös Ruotsalaiseksi; hän on muka vaan Ahvenalainen, mies aivan itsekseen.

Tilaisuus ei ole puuttuva vasta ottamaan esiin Ahvenan historiallisia muistoja. Nyt me olemme suljetut tähän pieneen kajuuttaan ja katselemme kansaa, jolla ei näy olevan muuta tekemistä maailmassa kuin korttien pelaaminen. Waan yhtähyvin, jos tarkemmin katselemme näitä vahvoja miehiä ja heidän vaihtelevaa kasvoin-näköänsä, niin voimme nähdä että he ovat kallioin ja meren kasvatteja, myrskyin ja hyrskyin karskittamia, ja, että

he, vaikka tällä hetkellä veltot, toisella hetkellä ovat valmiit kaikkia vaaroja kestämaan. Huudapas vaan heille: “Nostakaa ankkuri!” — niin samassa heidän jänterensä jännistyvät, ja he lähtevät levottoman laineen kanssa pelaamaan elosta ja kuolosta samalla vakaisuudella, jolla he nyt katselevat risti-ässä tuossa.

Turun linna ja Auran suu.

(B. Reinhold).

Silmiemme edessä on Suomenniemen muistorikkain paikka. Lauluissa ylistetty *Aura* [Aura on latinaksi tuulonen, ja myös: loisto, ihanuus] — jonka itse ääni on sulosointua ja jonka suomalainen merkitys on yhtä profetallinen kuin latinalainenkin — Aura levittää meitä kohti suunsa, aivan kuin syliänsä avaisi. Oikeanpuolisella jokivarrella, vasemmalla katselijasta, kohooa harmain muureinensa Suomen vanhin linna, ja toisella rannalla perempänä ylenee korkea tornin huippu arvoisasta tuomiokirkosta, joka on monta vuosisataa ollut maamme kirkollisena keskus-paikkana. Nämät kolme — linna, kirkko, joki — ovat ilmi-eläviä muistoja valtiollisesta vallasta, hengellisestä elinvoimasta ja sivistyksen virrasta. Seitsemän vuosisataa on tässä edessämme näillä rannoilla. Linna puhuu vielä ristiretkistä, kirkko romalaisen pappisvallan suuruudesta, ja Aura, vaikka Suomen vähimpiä jokia, on vakonut leveän väylän vuosisatojen läpi.

Turun linna on rakennettu harmaasta kivistä sekä tiileistä, siihen aikaan kun Ruotsalaiset ensin tulivat Suomea valloittamaan; likemmin ei aikaa tiedetä, eikä myöskään sen tekijää. Se oli Kristin-uskon ja Ruotsin vallan ensimmäisenä suojana pakanoita vastaan, ja Auran suun lukkona siihen aikaan, jolloin ei vielä osattu kanuunilla kaukaa murtaa muureja. Se oli alkujansa rakennettu maan asukkaita vastaan, mutta tuli seuraavina vuosisatoina heidän suojelusmuurikseen, seisoen Suomenniemen tutkaimessa, sillä tärkeällä paikalla, missä Itämeren kolme suurta selkää yhtyy yhteen. Neljännellätoista, viidennellätoista, vieläpä vähän kuudennellätoistakin vuosisadalla luettiin Turun linnaa valtakunnan parasten varustusten joukkoon; mutta sen arvo aleni mitä enemmän tykistö edistyi ja koska huomaittiin että läheisiltä vuorilta saattoi ampua linnan sisään. Kauemmin vielä piti se kuitenkin sen arvon että sai olla korkeain herrain asuntona. Täällä prinssi Juhana 16:lla vuosisadalla piti hoviva Suomen herttuana kuninkaallisen puolisonsa Katarina Jagellottaren kanssa. Täällä istui Kuningas Eerik XIV vankina ahtaassa tornikammarissa, jonka ainoa, rautaristikolla suljettu ikkuna antoi kaitaista käytävää kohti. Täällä asuivat Kaarle IX sekä Kustaa II Aadolf tiheillä käynneillensä Turussa. Täällä myös piti asentoa mainioin Suomen pääkuvernööreistä, kreivi Pietari Brahe, ja tästä hänen asennostansa otti alkunsa se juhlavaellus, joka meni v. 1640 vihkimään Suomen yliopistoa.

Linnan vanhemmat vaiheet ovat tietymättömät; mutta 14:n vuosisadan keskipalkoilta 17:nen alkuun asti on sillä ollut osansa kaikissa maamme puolueriidoissa ja kaikissa taisteluissa Ruotsin kruunusta. V. 1364 se kauan ja urhoollisesti vastusti Albert Meklenburgilaista. Sitten se sai nähdä milloin minkin herran komentajanaan, milloin minkin kansan miehiä väestönään — Suomalaisia, Ruotsalaisia, Tanskalaisia, Puolalaisia — sai nähdä niin hyvin pettuutta kuin miehuutta, joutui välin Tanskan-, välin Ruotsin-mielisen puolueen käsiin, mutta piti usein jäykästi puoltansa, esim. v. 1457, 1502 ja 1521. Viimeinmainittuna vuonna oli Kristian II:n urhoollinen, vaan julmaluontoinen alapäällikkö, Tuomas junkkari, Turun linnan isäntänä. Sillä aikaa kuin häntä Kustaa Waasan sotavoima siellä turhaan piiritteli, tuli verikäsky Köpenhaminasta, ja linnan piha

kastui vangiksi otettuun paraiten Suomen herrain verillä. Ainoasti nuori Eerik Fleming pelastui viekkautensa kautta ja otti vuorostaan seuraavana keväänä julman Tuomas junkkarin vangiksi Tukholman saaristossa; vaan linna antautui kuitenkin vasta Elokuussa 1523.

Lähin, sitten syttynyt sota oli veljessota. V. 1563 Toukokuussa laittoi Eerik kuningas sotajoukon ja laivaston veljeänsä Juhana herttuaa vastaan. Silloin sai Turun linna taas kokea monta tuimaa verilöylyä ja puolusti itseänsä urhoollisesti Elokuun 12 päivään saakka, jolloin herttuan täytyi antautua. Melkeinpä olisi hän samassa saanut myös heittää henkensäkin, sillä Antti Sabelfana karkasi häntä vastaan, paljastettu väkipuukko kädessään. Surma-isku silloin estettiin, vaan herttua vietiin vangiksi Gripsholmaan, ja hänen puoluelaisensa rangaistiin verisellä tavalla kapinallisuudestaan laillista kuningasta vastaan.

Kolmekymmentä-neljä vuotta myöhemmin Eerikin ja Juhanan työt ja toimet tässä elämässä olivat loppuneet, mutta perintöriidat Waasan suvussa eivät olleet loppuneet: herttua Kaarle ja kuningas Sigismund seisoivat vastakkain, aseet kädessä, ja Suomi oli tulvillaan Nuijasodassa vuodatetusta verestä. Kaarle purjehti Turun rantaan ja karkoitti pois Suomen sotavoiman, joka puolusti Sigismundin kruunua. Mutta Turun linna uppiskaisesti kielsi, kun sitä kehoitettiin porttiansa avaamaan. Klaus Fleming'in rohkeamielinen leski, Ebba Stenbock, istui linnassa eikä ollut millänsäkään uhkauksista eikä luodeista, Vimmastunut herttua ammutti linnaa ankarasti; yksi luoti lensi tornin ikkunasta sisään, juuri kun rukouksella oltiin, ja repi säpäleiksi miehen Ebban vierestä, mutta rouva ammutti urhollisesti takaisin, tehden piirittäjälle paljon vahinkoa. Nytpä alkoi pettuus punoa salapaulojansa linnan muurien sisäpuolella. Ylioppilas Taneli Hjorth — jonka J. Wecksell sitten pani pääsankariksi oivalliseen, samannimiseen murhenäytelmäänsä — viekoitteli salassa väestöä kapinallisuuteen, ja Ebba rouvan täytyi antaa linna herttualle Syysk. 30 p. 1597. Tässä tilaisuudessa tyly Kaarle, siitä syystä että huhu kävi Klaus Flemingin vielä olevan elossa, meni hänen ruumistansa katsomaan, nykäisi kuollutta parrasta ja huusi: "Jos vielä eläisit, eipä nyt pääsi olisi ollut kovin lujassa!" — Ja siihen Ebba rouva hänelle vastasi: "Jos olis puoliso vainajani ollut elossa, niin ettepä te, armollinen herttua, olisikaan päässeet tänne sisään!"

Talveksi Ruotsiin palatessaan herttua jätti Turun linnan kahden Fleming-veljen haltuun, jotka olivat toista sukua eivätkä olleet ottaneet osaa vastarinnassa häntä vastaan. Nämät sitten Joulu-aikana suostuivat antamaan linnan takaisin Sigismundin asettamalle, uudelle pää-maaherralle Suomessa, pelottomalle ja iloiselle Arve Stålmille. Mutta Stångebron tappelu Ruotsissa tempasi ijäksi kruunun Sigismundin päästä, ja Heinäkuussa 1599 laittoi herttua amiraalinsa Joakim Scheerin uppiskaisesta Turun linnaa kukistamaan. Nyt alkoi taas ankara piiritys ja kova vastarinta. Stålm, koska muuri alkoi raueta, rakensi hakulin sen sisäpuolelle ja uhkasi räjäyttää linnaa ilmaan, jos ei saisi hyviä antaumis-ehtoja. Scheel vastasi sillä että mestautti seitsemän vangittua suomalaista päällikköä ja panetti päät teiliin Korpolaisten-vuorelle vastapäätä linnaa. Kun sitten Suomen sotajoukko oli menettänyt Marttilan tappelun ja kun ei mitään avuntoivoa Puolasta ollut, täytyi Stålm'in viimein antautua herttuan armoille Syysk. 28 p. 1599, niille ehdoille että linnalaisten tulisi oikeuden edessä vastata teoistansa. Kaarlen oikeus aina piti kirveenvarresta kiinni; kuolemantuomio tehtiin laillisia muotoja noudattamalla; Stålm ja Kurki sentään säästettiin, vaan muiden Suomen herrain, niissä Klaus Flemingin ritarillisen

pojan Juhanan sekä tämän aviottoman velipuolen Olovin, täytyi laskea päänsä mestauspölkylle.

Se oli Turun linnan viimeinen piiritys. Viisitoista vuotta sen perästä, koska kuningas Kustaa Aadolf par'-aikaa istui illallisella alasalissa, syttyi tulipalo ylikerrassa ja linnan vanhin osa joutui nopeasti valkean saaliiksi aivan kuninkaan silmien edessä. Se osa, jonka Juhana herttua oli rakennuttanut ja aikansa tyylin mukaan komeasti varustanut, jäi kuitenkin eheämmäksi, niin että jo vuonna 1615 Suomen silloinen yli-maaherra, kuuluisa Jaakko De la Gardie, saattoi siinä asua. Pietari Brahe sitten taas koristi linnan ruhtinaallisella tavalla; mutta v. 1693 muutettiin ylimaaherran asunto kaupunkiin, ja siitä ajoin alkoi linna jäädä rappiolle. V. 1711 Heinäk. 19 p. iski siihen ukkonen, ja se seisoi puoli-autiona, koska Wenäläiset v. 1713 tulivat ja tekivät sen aivan autioksi. V. 1714 vahvistivat he sitten linnan turve-valleilla ja rakensivat kaksi etuvarustusta Auran suun suojaksi Ruotsin kaleerilainoja vastaan. Rauha palautui viimein ja Wenäläiset läksivät jälleen, mutta linnan loiston aika oli ollut ja mennyt; sitä käytettiin nyt enään vaan vara-aittana kruuteja, sota-aseita sekä univormuja varten; sille jäi vaan pienen pienoinen miehistö ynnä se arvo, joka muinais-ajan muistomerkeille kuuluu. Vähitellen sekin haihtui, unhotus levitti peittonsa autioin salein yli, ajan hiiren-hampaat kalusivat Juhana herttuan laittamia kalliita seinän-laudoituksia, ja viimein hyödyn aikakaudella katsottiin sopivaksi käyttää harvat kelvollisessa kunnossa olevat huoneet, muutamat vilja-aitoiksi, muutamat vankein asunnoksi. Samoihin tarpeisiin käytetään niitä vielä nytkin, mutta ulkopuolelta on linna tullut hiukan korjatuksi, ja sisustaakin on parannettu, missä se ilman suuritta kustannuksitta kävi laatuun. Eerik kuninkaan vankihuone on aina vielä vanhoillaan — kaikki hävittävä aika on ikäänkuin piloillaan juuri sen huoneen säilyttänyt.

Maalari on taitavasti valinnut paikan, josta katsoen kuvansa teki; se on samojen vuorien vietteellä, vasemmalla joen varrella, joille Joakim Scheel v. 1599 asetti Suomalaisten herrain päät teiliin. Katsojasta vasempaan on linna ja Kaleolan vuori kauas näkyvän vankihuoneensa kanssa; taustalla näkyy joki, vielä perempänä kaupunki; oikealla puolella kohoavat taidon koristamat vuoret, joilla entinen tähtitorni — tieteen autioksi jäänyt linna — seisoo korkealla seudun yli. Aura muistoinensa, höyrylaivojensa ja kalkuttelevin tehtaineen pitkin rantoja, virtaa hiljaan miettiväisenä ulos kolmihaaraiseen Linnaselkään. Vasemmalla puolella, kuvan kansion takana olisi nyt sillalla mannermaahan yhdistetty *Ruissalo* kuuluisain tammiensa, Choraeus'en lähteen ja monilukuisten sieväin kesä-asuntoin kanssa.

Turun kaupungilla, samoin kuin myös Turun tuomiokirkolla, on oma erinäinen historiansa. Kaupunki on, ujon lapsen tavalla, turvautunut kirkko-aitinsä rauhalliseen, suojelemaan syliin, peläten linna-isänsä ympärillä melskaavia sota-aseita. Kaupunki ja kirkko tässä kuvassa ovat näköpiirin äärimmäisellä reunalla ja odottavat eri kuvaansa.

7. Imatra.

Kolm' on koskea kovo,
Kolme järveä jaloa,
Kolme vuotta korkeata
Tämän ilman kannen alla.

Niin laulaa Kalevala, ja niissä:

Ei ole Vuoksen voittanutta,
Ylikäynyttä Imatran.

Moni koski sentään voittaa sen korkeuden, muutamat leveydenkin suhteen — Pletschbach syökseyy 925 jalan korkeudelta, Rhein-virran putomus Schaffhausen'in luona on 340 jalkaa leveä — mutta veden äärettömän paljouden suhteen ei Imatraa mikään koski Euroopassa voita. Aivan sen alkupäässä on koetettu sitä paljoutta arvioita ja on laskettu että se nielee 18,823 kuutiojalkaa sekunnissa kitaansa, siis 67 miljoonaa 64,600 kuutiojalkaa tunnissa. Ei se ole vaan yksi joki, joka täällä syökseyy kallioiden raon kautta, se on koko suuri järvistö, monta neliöpeninkulman alaa vettä, jotka täällä, suullaan ahdistettuna, halkaisevat esteenä olevan vuorimuurin ja karkaavat ulos mereen.

Buuri Saimaan vesistö laskee vetensä Wuoksen kautta Laatokkaan. Wuoksi halkaisee Saimaan etelärannan Harakka-nimisen pienen kylän kohdalla, noin 56:n Wenäjän virstan päässä Wiipurista ja 3 virstaa idempänä Saimaan kanavan alkua. Joen väylä on täällä 268 jalkaa leveä ja 7 sylvää syvä, vielä majesteetillisesti rauhallinen, ikään kuin olisi se vaan emonsa Saimaan jatkoa. Jonkun virstan päässä, Kalliosaaren kohdalla, alkaa kuitenkin virta näkyä, vaikka se vasta käy hiljaa, tyynesti, ikäänkuin vastahakoisesti poistuisi rauhallisesta emonsylistä. Pian tulee jyrkkiä kallio-äyräitä vastaan, jotka supistavat väylän ahtaammaksi; pitkiä rinnakkain käyviä vireitä ilmaantuu Wuoksen pintaan. Se tekee pienen polven itäänpäin, ikäänkuin kiertääksensä kahleitaan, mutta ne ei jää häneltä; hänen pakonsa tulee yhä joutuisammaksi; pinnan pitkät vireet köyristyvät lyhyiksi laineharjuiksi, jotka sikisoki syökseytyvät toinen toisensa päälle. Wuoksi alkaa tuntea voimansa, hän ei enään anna hillitä itseänsä, hän leviää taas kaunisten lehtorantojen välillä, vaan ei rauhoita enää kovaa virtaansa. Jo näkyy paikoitellen vaahtoa, omituinen maininki hyrskii rantoja vastaan ja pakenee takaisin-syöstynä jälleen. Taaspa tulee kallioseiniä vastaan; nyt Wuoksi vasta oikeen suuttuu. Hänen ihana, sininen pintansa vilahtaa kellertäväksi, hänen kristallinkirkas, läpikuultava vetensä muuttuu suitsuavaksi valkoiseksi vaahdoksi, joka syökseyy alas ensimmäisestä koskesta, Tainio koskesta, jota myös "Pikku Imatraksi" sanotaan.

Wuoksi tässä paikassa on 570 jalkaa leveä. Vähän tyyntyneenä, mutta yhä vielä vaahtoisena taistelusta, saapuu se Siitolassa ensimmäiselle lauttauspaikalle, ja tänne jo kuuluu kaukainen, ukkosen jyrinän kaltainen kohina Imatrasta.

Siitolan alapuolella on vaan yksi pienempi koski enää, Linnakoski. Sitten leviää virta majesteetilliseen leveyteen 1,140 jalkaan saakka. Mutta yht'äkkiä se sitten joutuisalla juoksullansa ehtii ahtaalle kalliosolalle, jonka harmaakivisten seinäin välillä sen summaton veden paljous kutistuu 139 jalan levyiseksi ja syökseyy, 2,950 jalan matkalla, 63 jalkaa alemmaksi. Tässä se on Imatra.

Imatran näkö on huimauttavan jylhä. Sen jytinä kuuluu 6:n virstan päähän, ja kuuluisi vieläkin etemmäksi, jos ei se sekaantuisi ylipuolella olevain pienempäin koskien kohinaan. Kovinkaan huuto ei kuulu rannasta rantaan. Vesi ei ole nyt yhdessä ainoassakaan kohdassa säilyttänyt luonnollista väriänsä; se on kellertävä; se ei virtaa enää, se syökseyy katselijan sivuitse huimauttavalla vauhdilla.

Kosken alkupäässä vyöryy vesi penkerettäin tasaista pintaa myöten, mutta pian se kohtaa vuorivinkelon pohjasta kohoovia, monikärkisiä kallioita. Näitä vastaan sattuessaan, virran

laine pirskahtaa hajalleen vaahdoksi; se tyrskähtää ylös valkeiksi vesipatsaiksi, jotka kuitenkin jälleen loiskahtavat alas, ennen kuin ovat täyteen korkeuteensa kohonneet, ja jättävät sijan uusille. Kosken alipuoli on yhtä kiehuvaa, kuohuvaa, utuun peitettyä nielua. Hopeanhohtavaa vesihuimia aina väikkyy sen yli, vivahdellen päivänpaisteessa kaikille vesikaaren väreille. Harmaakiviset kallioseinät vapisevat tuntuvasti, ikään kuin olisi niiden alla joka hetki uusia kruutiräjähdyksiä sytytetty. Ei mikään voima taida mitään Imatran kauheata vyöryä vastaan. Väkevinkin meidän maan kaloista, lohi, joka kaikki muut kosket ja putoukset voittaa, ei pääse Imatrassa mihinkään. Joskus sattuu kosken yläpuolelta vahva pölkky virran valtaan, ja Imatran alipuolelle päästyään tulee se jälleen näkyviin pieninä pirstoina. Täälläkin samoin kuin Niagara-putouksen rannoilla, kerrotaan taruja varomattomista venemiehistä, jotka kosken yläpuolella yrittivät soutaa poikki virran, vaan joutuivat nieluun. Repale vaatteista, lastunen veneestä on sitten jälleen tullut näkyviin; he itse ovat kadonneet näkymättömiin, kuulumattomiin.

Imatra on katseltava kumpaiseltakin puolelta, ja siksi kuin kahlesilta joskus vasta on molemmat rannat yhdistävä, saamme koettaa rohkeuttamme vasussa, joka kahleihin kiinnitettynä vedetään yli. Äyräät molemmin puolin ovat äkkijyrkkiä, aina kosteita, liukkaita, vaarallisia kallioseiniä, jotka tässä kuvassa näyttävät matalammalle kuin mitä todella ovat. Jaloimman näön, joka ei myöskään kuvassa näy, saapi kun seisoo alimmaisella kalliolla kosken oikealla puolella; sinne näkyy Imatran ylin suu hohtavan hopeaisena porttina, jonka kautta helmipilvi syökseyy ulos. Värivivahdukset ovat siinä monellaiset, aina auringon aseman ja äyräitten luoman varjon mukaan. Sanomattoman synkkä ja ihmeyttävä on Imatra syksyisenä kuutamo-yöä, koska mustat varjot ympäröivät kiehuvaa, yhäti säkenöivää nielua, jonka jytinä hämmästyttää hiljaista yötä.

Oikeanpuoliselle rannalle on ravintola sekä lystihuoneita rakennettuna, jotka tässä jylhän-ihanassa luonnonkuvassa edustavat Eurooppaa ja nyky-aikaa. Hillimättömät luonnonvoimat ja kappale erämaata ovat aina viehättävä näkö hienotunteisille sivistyneitten joukoille. Ihmeellä katselevat he noita hiiden patoja, jotka vesi on sorvannut kallioihin, niin myös niin kutsuttuja Imatran kiviä, eriskummallisia savi-liuskakiven kappaleita, joita lapset siellä myöskentelevät matkalaisille, ja joita muualla ei löydy missään, paitsi hiukka Nevajoessa ja paikoittain Pohjois-Amerikassa. Vasemmanpuolisella rannalla yksi noita kosken sorvaamia kivitortvia on puoleksi rikottu. Muutama lapsi kerta yritti läpi pujottelemaan, vaan puuttui kiinni, eikä saatu sitä pelastetuksi muulla keinoin kuin että kivi lyötiin rikki.

Imatra itse on tietysti pää-esineenä matkalaisten uteliaisuudella. Mutta sen alipuolellakin vielä Wuoksi jatkaa juoksuansa, vuorotellen tyyntyen, välistä taas kuohahtain. Se tarjoo vielä monta ihanaa näkö-alaa, se leviää laajoiksi suvanneiksi, samallaisiksi kuin Tonavan liman'it, se haarautuu, luoden somia saaria, täynnä ruohoisia laitumia, ja yhdistää vetensä jälleen, se hurjistuu taas ja hyppää koskesta koskeen; se kääntyy vähitellen yhä enemmän itään päin ja laskeutuu viimein, väsyneenä huimasta retkestänsä, kahden suun kautta Laatokan avaraan syliin.

Kuva on tehty kesällä 1872 ja näyttää meille kosken oikeanpuolisella rannalla (kuvan vasemmalla kulmalla) muutamia silloisista monilukuisista kävijöistä. Imatra-hotelli on vielä enemmän vasempaan katsojasta, äyrään kukkulalla, kuvan kansien takana peitossa.

Kuvan koko on kovin pieni, voidaksensa tuoda silmiemme eteen näkö-alan täyden

majesteetillisuuden. Sanotaan kyllä: "Imatra ei ole mikään veden putous, se on vaan paljas koski". Oikein niin, mutta se on koski, josta koko järvistö ulos syökseyyty. Euroopassa ei sillä ole yhtään vertaistansa. Se on lakkaamaton vallankumous luonnossa, luotu puoleksi jäätyneeseen maahan, rauhallisimman kansan keskeen, ikään kuin molempien herättämiseksi unen horroksista. Näitä vesiä, jotka ovat murtaneet itsellensä pääsön vuoren läpi, onkin usein kyllä verrattu sorretuihin kansoihin, jotka raivaavat itselleen tietä vapauteen.

8. Talvi-ilta Somerossa.

(R. W. Ekman).

Mikä se on Somero? Syrjäinen seutu Hämeen lounaiskulmalla, noin 5:n peninkulman päässä merenrannasta ja 7 peninkulmaa itäpuolella Turkuja. Vuoriharju on seudun pohjois-rajana, ja sen juurella leviää viljava alanko. Suurten saloin harvettua, elää täällä ahkera, maata viljelevä rajakansa, johon on tarttunut hiukka rantalaisen hilpeydestä, vaan jossa kuitenkin on sen verta jäykkyyttä tallella, niin että näkyy ettei Somerolainen ole Hämäläisheimostansa luopunut.

Suomen parhain historia-maalari, jalolahjainen Robert Ekman, Roomasta palattuaan, päätti ruveta kuvaamaan omaa kansaansa. Suomen maata ympäri matkustellen, maalaili hän kuvia kansan elämästä rakkaudella ja uskollisuudella, jota hänen ihanteellinen käsitystapansa ja hänen italialaiset muistonsa ainoasti kirkastivat, vaan eivät poistaneet. Tämä tuvan sisusta Somerossa on yksi noita monia kuvaelmia ja verrattavasti realistisempi toisia.

Talvisen illan pimeyttä valaisee tuli takassa sekä päre-valkea, pistetty pöydällä seisoviin pihteihin. Emäntä takan äärellä ei ole nuori eikä kaunis: ruutuinen pumpuliliina, punaviiruinen esiliina ja pruuninen hame todistavat ettei hän ole pukeutunut päälleen suuren yleisön katseltavaksi. Mutta jotakin ilomielistä ja tyytyväistä on hänen muodossaan, kun hän samall'aikaa hoitaa äidin sekä emännän velvollisuuksia. Kiehuva puuropata, jota hän hämmentelee, ei estä häntä puhelemasta yhtä ilomielisen miehensä kanssa, joka istuu vähän tuonnempana. Puheen aine on helppo arvata. Se on tuo pikku piimäsuu, molempien vanhempien sydänkäpy, joka vallatonna leikiten ojentaa isälle rievuista kyhättä vauvaansa. Tämä viimeinmainittu miellyttävä henkilö tarvitsee hevosta rekineen, voidakseen matkustaa tuvan ympäri, ja siitä juuri nyt keskustellaan. Isä, valkeassa mekossa, nahkavyöllä vyötettynä, harmaissa sarka-housuissa, koirannahkainen lakki päässä, väittelee olevansa par'-aikaa tärkeämmässä työssä: hän veistelee viikatteen vartta, ja hänen jalkainsa juuressa näemme kirveellä vähän alustetut työkärryainekset. Kuitenkin voimme olla varmat siitä ettei hän kauan saata vastustaa pereellistä liittokuntaa, joka on Somerossa yhtä voimallinen kuin suinkin loistavimmassa Euroopan hoveista.

Likellä takkaa istuu seitsenvuotinen poika, aapiskirja kädessä. Huolta ja vaivaapa on opista tässäkin syrjäisessä maailman-nurkassa. Ensi maanantaina on lukukinkerit, ja tämä päivä on Suomen poikanulikoille yhtä hirvittävä kuin inquisition'in istunto muinoin espanjalaiselle väärä-uskoiselle, sillä mikä poika voi päästä vapaaksi luuloista hyvin järjestetyssä lukukinkerissä? Miksikä puuropadan hiljainen porina tuota meidän paljasjalkaista, kepeimpään pukuun puettua pikku syntisparkkaa kiusaileekin, houkutellen maallisiin mietteisiin, koska hän ensikerran on kirjan salaisuuksia ykstotisesti tutkimassa?

Kuvan lisäkoristeina ovat lastut lattialla, korvo eli saavi ja voi-kirnu nurkassa, kaljatuoppi pöydällä, reikäleipä laessa, pärekimppuja hyllyllä ikkunan yli, ynnä paljon muuta, joka kuuluu köyhästi varustetun tuvan kalustoon. Kaiken tämän yli luopi takkavalkea mieluisen valonsa, ja nokisen uunin takaa kuuluu kodikkaan sirkan yksitoikkoinen laulanto.

9. Porvoon kaupunki.

(J. Knutson).

Noin 5:n Ruotsin peninkulman päässä itäänpäin Wantaanjoen suusta ja Helsingistä laskeutuu Suomenlahteen pienoinen, vaan kuitenkin aluksilla kuljettava Porvoon-joki. Tämä nimi, väännetty ruotsalaisesta Borg-å, on otettu vankasta, joen äyräälle rakennetusta linnasta, josta vielä jokseenkin suuria hiekkavalleja on jäljellä. Kenenkä rakentama tämä muinais-linna on ja mihinkä aikaan rakennettu, sitä ei tiedä kukaan; se on ollut siellä ennen historian ja ihmisten muiston vanhimpia aikoja. Se jo oli paljaana rauniona, koska ensi-kerta tuli puhe Porvoon kaupungista, puoli vuosituhansi takaperin, ja ainoa epävakainen arvelu sen synnystä on, että tuo vanha linnoitus niinkutsutulla Linnamäellä (Borgbacken) mahtaa olla noita hiekkavallituksia, joita Ruotsin kuninkaan, Eerik Emundin pojan, Wäderhatt liikanimeltään, tarinoidaan rakentaneen tämän rannikon metsäläis-kansoja vastaan.

Vähän matkaa linnasta on kylä nimeltä Saxby; sinne luultavasti saapuivat Hansa-kaupunkein alukset vaihtamaan suolaa Pohjolan kalliisiin turkiksiin. Tähän syntyi täten kauppapaikka, joka kuuluu 14:n vuosisadan keskipalkoilla (1346) saaneen kaupungin-oikeudet kuningas Maunu Eerikinpojalta, liikanimeltä Liehakko. Pormestari ja raati oli Porvoolla kumminkin jo v. 1424; mutta ensimmäiset varmaan tietyt oikeutensa sai se vasta Kustaa Waasalta v. 1546. Yhtähyvin käski kuningas jo neljä vuotta myöhemmin Porvoolaisten muuttaa hänen uuteen lemmikki-kaupunkiinsa Santahaminaan (Helsinkiin). Uudenkaupungin rauhasovinnon perästä v. 1721 muutettiin piispan istuin sekä kymnaasi kadotetusta Wiipurista tänne Porvoosen. Ja koska valtakunnan raja v. 1743 siirtyi Kymijoelle, arveli Ruotsin hallitus taas siirtää piispan tuomiokapituleinensa vielä poikemmaksi, aina Kokkolaan; tämä tuuma Porvoon tuomiokapitulia niin kauheasti peloitti, että se, vaaran ohitse mentyä v. 1746, piirustutti sinettiinsä sen vuosiluvun ynnä Noakin arkin, ja ympärikirjoituksen, joka ilmoittaa, että arkki, nyt aaltojen ajosta pelastuttuaan, lepää turvallisena tulevaisuuden kalliolla.

Aikakirjoissa ei ole mitään puhetta Porvoon uutterasta toimeliaisuudesta, siihen aikaan kun hallituksen hyväätarkoittava suosio kuristeli kauppaliikettä säätelemisillään, aina 1830:een asti, jolloin Porvookin viimein sai esteettömän merenkulku-oikeuden. Sen sijaan ovat aikakirjat lehtihinsä muistoon panneet kaikki sotatapaukset, alkaen vuosista 1571, 1578 ja 1590, jolloin Venäläiset joka kerta perinjuurin hävittivät kaupungin, niin että sen perästä ainoasti puhutaan "Porvoon kylästä". Sata kahdeksantoista vuotta myöhemmin, koska Porvoo jo aikaa sitten oli unhottanut minkänäköinen sota on, astui Toukok. 11 p. 1708 venäläinen partio maalle; 80 nuorta miestä oli siltaa puolustamassa, ja vihollinen syöstiin tappiolla takaisin. Mutta seuraavana päivänä se tuli rantaan toiseen paikkaan, Porvoon pojat voitettiin, kaupunki ryöstettiin paljaaksi ja poltettiin, samoin myös muutamat läheiset herraskartanot. Se oli vasta ensi-alkua, Venäläiset läksivät silloin jälleen, mutta palautuivat v. 1713, ja hävitetty, autio kaupunki pysyi sitten heidän vallassansa vuoteen 1721. Rauha tuli, Porvoo kohosi taas tuhastaan, säilyi melkein eheänä

seuraavilta sodilta ja sai sitten kunnian aloittaa uutta, koko isänmaalle merkillistä aikakautta.

Maaliskuun 25 p. 1809 julistettiin Porvoon valtiopäivät alkaneiksi, ja Maalisk. 27 p. ottivat täällä ko'ossa olevat Suomen säädyt vastaan Aleksanteri I:n vakuutuksen uskonnolleen, perustuslailleen ynnä kaikille etuuksille, jotka Suomen asukkailla siihen asti oli olleet. Maalisk. 29 p. vastaan-otti keisari itse Suomen säätyin uskollisuus-valan. Koska tämä valtiollinen teko tapahtui ennen kuin Ruotsin kuningas Syysk. 17 p. samaa vuotta Haminan rauhanpäättöksellä luopui Suomen suuriruhtinaskunnasta ja antoi sen Venäjän keisarin valtaan, niin oli siis tässä, valtio-oikeuden kannalta katsoen, keskinäinen sovinto tehty vapaitten asianomaisten välillä, ja Suomen valtio-oikeudellinen asema seisoo tämän sovinnon perustuksella, jota ei yksipuolisesti saa rikkoa.

Valtiopäivät lopetettiin, keisarin läsnä-ollessa, Heinäk. 19 p., sen perästä kun oli järjestetty ne uudet olot, jotka seurasivat Suomen suuriruhtinaskunnan yhdistyksestä Venäjän keisarikunnan kanssa. Näiden uutta aikakautta alkavain valtiopäiväin ja Aleksanteri I:n jalon personan muistoa säilyttää, jos se muutoinkaan voisi haihtua, historiallinen maalauskuva, joka säätyin uskollisuusvalaa osoittaa, ja joka riippuu kaupungin korkeimman opiston, entisen kymnaasin, nykyisen lyseon, juhlasalissa.

Sillä aikaa kun hallitsijat ja säädyt viitoittavat kansain kuljettavat tiet koko maailman silmäin edessä, tekevät sivistyksen voimat hiljaa ja näkymättöminä työtänsä, kehitellen kansain tulevaisuutta. Sama pieni Porvoo, jolle oli suotu nähdä tärkein tapaus Suomen uudemmassa historiassa, sai myös kunnian olla Suomen suurimman runoniekkan työhuoneena. V. 1837 muutti Porvoosen kreikan kielen lehtoriksi kymnaasiin määrätty Juhana Ludvik Runeberg. Täällä ja osaksi myös kesämajassansa, vihriöivässä Kroksnäs'issä läheisessä saaristossa, kirjoitti hän ijätimuistettavat runoteoksensa, jotka aina tulevat luettaviksi jaloimpain joukkoon 19:n vuosisadan kirjallisuudessa, ja joista kaksi erittäin, Hirvenampujat ja Vänrikki Stool'in Tarinat, ovat mahtavasti vaikuttaneet Suomen kehitymiseen. Porvoo on ylpeä Runeberg'istansa ja on saanut osansa hänen leviävästä maineestansa. Oli aika, jolloin muukalaisia idästä, lännestä ja etelästä, kilvoitellen oman maan eteväin miesten sekä ihastuneen nuorison kanssa, keräytyi mitättömään Porvoon kaupunkiin, ei toki suinkaan sen vanhaa linnamäkeä katsomaan; oli aika, jolloin Porvoon nimi runoniekkan nimen kuvajaisena lensi maailman ympäri. Vierasten joukot ovat nyt poistuneet yhdessä terveyden päiväin kanssa runoniekkan vieraanvaraisesta majasta; katu sen ulkopuolella kajahtelee nyt vaan aika harvoin laulusta ja hurraamisesta; Porvoo seisoo äänettömänä, arvoa osoittavaisena kunnianvartijajoukkona sen miehen ympärillä, josta se ylpeilee.

Kuvassa me näemme joen suun sekä kaupungin kaiken muun yli kohoovan, arvoisan, vanhan tuomiokirkkonsa kanssa, joka on rakennettu noin 1418. Tulipalot ovat Suomessa ottaneet vaivaksensa järjestää vanhat kaupungit ajanmukaisemmalla tavalla, mutta Porvoo ei ole tämmöistä järjestäjää odottanut. Se on viime vuosikymmeninä tullut järjestetyksi uuden peruskaavan mukaan, suorakulmion muotoon; sillä on leveät kadut, ja tori niin äärettömän avara, että matalat huoneet sen ympärillä katoavat aivan mitättömiin ja että, pilkkakirveitten kertomuksen mukaan, siellä vielä 20 vuotta takaperin oli sangen hyvä kettuun saalis. Mutta vanha kaupunki hyvin hitaasti muuttelee muotoansa ja polvittelee vielä mutkallisten, kapeain katuinsa kanssa uuden-aikuisen, leveänä pöyhkeilevän osan

vieressä. Porvoon lähin ympäristö on ruotsinkielinen; meren puolella ympäröipi sitä ihana saaristo. Tämä hiljainen, hauska kaupunki, täynnä pappis-kauhtanoita ja kymnaasilaisunivormuja, on jo kauan ollut turvapaikkana eläkkeellä eläville vanhuksille ja leskille, jotka tahtovat rauhaa ja huokeata elantoa; mutta nyt uhkaa heitä ratiseva rautatie, joka on tehnyt Porvoosta ikäänkuin Helsingin etukaupungin.

10. Maisema Pirkkalassa.

(W. Holmberg).

Lämpimänä kesäpäivänä v. 1858 retkeili nuori kuvamaalari, nimeltä Werner Holmberg, rivakkana, vaivoja pelkäämättä, Pirkkalan vuoria ja laaksoja myöten. Hän oli jo asunut muutamia päiviä tuossa sievässä talossa, joka näkyy tuolla Sorvanselän rannalla, ja hän oli joka aamu uiskennellut sen peilinkirkkaisessa vedessä, jonka läpi valkea hietapohja näkyi hänelle selvään kolmen syllän syvyydestä. Seutu on maan mainio ihanuudestaan; ja moni muukalainen on huudahtanut ihastuksesta, päästyänsä ylös tuolle metsäiselle harjulle vähän vasemmalle päin kuvan keskustassa. Seudun asukkaat olivat jo nähneet monen ylioppilaan poimiskelevan heiniä heidän ahoiltansa taikka pujottelevan itikoita neuloihin. Mutta he eivät vielä olleet nähneet kenenkään tämän nuoren herran tavalla retkeilevän metsiä ja mäkiä myöten, paperikannet kainalossa. Näiden suurten kirjakansien sisässä ei ollut mitään latinaista präänttiä, siinä oli vaan irtonaisia paperilehtiä, täynnä koukeroita, jotka olivat aivan puiden ja huoneitten näköiset, ja näitä tämmöisiä koukeroita karttui siihen päivä päivältä lisää. Talonpoikaisraiskat vaivasivat päätänsä ja ajattelivat mitä tuokin mahtoi tietää kun se herra tuli Pirkkalaan ja tuhraeli paperia tuolla lailla.

Eräänä päivänä Heinäkuussa oli Holmberg istahtanut lepäämään pitkän — tässä kuvassa näkymättömän — koivun juureen, ja avannut kantensa etehensä, aikoen ruveta maisemaa paperille piirustamaan. Talon isäntä, matkallaan heinäniitylle, huomasi hänet ja seisahtui uteliaasti hänen viereensä.

“No mikäs tuosta syntyy?” kysyi hän sillä tuttavalla tavalla, jolla jo oli tottunut puhelemaan iloisen, ystävällisen vieraan kanssa.

“Minä piirustan kuvaa teidän talostanne ja tuosta vuoresta tuolla”, vastasi maalari.

“Teettekö sen kruunun käskystä?” kysyi taas talonpoika, vähän luulokkaana, kuu arveli sen ehkä olevan jotakin maamittarin suinin kaltaista, joista usein tulee oikeudenkäymisiä, aina rahankulunkia.

“Minä sen teen omaksi tarpeekseni enkä kruunua varten”, selitti Holmberg hymyillen.

“Kruunu ei huoli semmoisista kuin minä, meillä ei ole säätyluokkaa, eikä virkaa, eikä palkkaa; meillä ei ole mitään rintatähtiä, eikä koreita arvonimiä. Me olemme vaan Herran Jumalan työmiehiä, ja Hän pitää meistä huolen niinkuin pitää taivaan lintusista”.

“Mutta mitä hyötyä on tästä?” tutki yksipäinen talonpoika yhä edelleen.

Maalari koetti selittää hänelle että tämä lyyjyskynän piirustus sitten tulisi öljyvärillä maalattavaksi kankaalle ja että syntyisi uskollinen kuva heillä silmäin edessä olevasta seudusta. Se oli oleva monelle iloksi ja kenties tuottava kultaa palkkioksi.

Tämän viimeisen selityksen talonpoika paremmin ymmärsi. “Kyllä nyt ymmärrän”, sanoi hän; “nuot lehmät ne varmaan on, joista rahaa annetaan, koska ne ovat niin lihavat. Mutta

kuka teille antaa penniäkään noista joutavista puista, ja paimentyöstä, ja lapsista, jotka astuvat, mansikka-tuohinen kädessä, ja minun talostani tuolla? Ettehän toki aikone myöä pois minun taloani?”

“Älkää pahaksi panko, mutta kyllä mä senkin myön”, sanoi maalari leikillään, “enkä ainoasti teidän taloanne, vaan puolen Suomennientä lisäksi. Tästä joutavasta koivun lengosta minä saan enemmän rahaa, kuin jos te siitä veistäisitte kaksikymmentä kirvesvartta; minun kankaallani ovat nuot lapset poimivat mansikoita koko sata vuotta, ja teidän talonne on siinä rehoitteleva, koska jo täällä kaikki sen seinähirret ovat ruhjaksi lahonneet”.

“Joutavia!” nauroi talonpoika ja jatkoi käyntiänsä, kahtaalla päin aikoiko herra vaan tehdä pilaa kysyjästä, vai oliko se kenties viisas tietäjä. Seuraavana päivänä Holmberg läksi takaisin Helsinkiin ja sieltä Düsseldorfiin, jossa öljyvärillä maalasi kotimaasta tuodut kuvan-aineet. Vilkas, luontoa uskollisesti kuvaava maalaustapa niissä, sulava ja kuitenkin voimakas väritys, perspektivin, valo- ja pimentopaikkain taiteellinen täydellisyys, ja varsinkin omituisesti kaunis käsitys Suomen maisemain peräpohjoisesta luonteesta, kaikki tämä suostutti yhä useampia hyväksyjöitä, pianpa hartaita ihastelijoita Holmbergin maalauksiin. Düsseldorfin maalari-parvessa kohosi nuoren Suomalaisen Holmbergin nimi pian etumaisten riviin, hänen kuvansa kävivät kaupaksi ja levisivät ylt’ympäri Eurooppaa, hänen isänmaansa ylpeili hänestä ja hänen maineensa jo alkoi paistaa kirkkaimmalla loistolla — silloin Tuoni tempasi hänet v. 1860 pois taiteelta, ystäviltä ja surevalta synnyinmaalta, koska hän vasta oli 30 vuotta täyttänyt.

Mutta oikein hän oli talonpojalle lausunut: nuot koivut ovat tuottaneet kultaa, tuo tupa on vielä paikallansa, nuot mansikat hajahtelevat yhä vielä. Kesä on tässä vielä ennallansa, katoomattomassa viherjyydessään; me näemme nuot tuoreet lehtovaarat, nuot ihanat rannat, nuot sinertävät veden selät ja nuot kepeästi kiitävät aamupilvet. Moni talvi on jo peittänyt lehdikkomäen lumillaan, moni jääkahle on jo sitonut kirkkaan Sorvanselän pinnan, sen perästä kun Werner Holmberg, vanhan koivun juurella istuen, piirusti Pirkkalan kuvan. Nämät lehmät maantiellä ovat jo aikaa sitten lopettaneet käyntinsä ahomailla; nämät lapset ovat nyt jo aika-ihmisiä; maalarin käsi, joka kuvan teki, on rauennut. Mutta kuvan ihana kesämaisema tässä on aivan muuttumatta: tässä ei ole lunta, ei jäätä, ei lakastusta; kaikki on aivan niin kuin oli mainittuna päivänä Heinäkuussa 1858, ja kaste päilyy vielä kosteana mäkien pohjoiskupeilla. Voi taiteen ihmevoima, joka ei huoli ajasta, voittaa kuolon, ja kiinnittää katoomattomaksi yhden katoovaisen hetken luonnon ja ihmis-elämän yhä muuttelevissa vaiheissa!

11. Jääsken kirkkotiellä.

(R. W. Ekman).

On Palmusunnuntai ja aikainen kevään alku. Jääsken talonpoika kulkee nuoren vaimonsa kanssa kirkolle. Kylän nuoriso on jo varhain aamulla käynyt talolta talolle, pajuvarpuja kädessä, ja nauraen, leikkiä laskien löylytellyt jokaista uniin liioin vaipunutta hyvää ystävää. Toisia viattomampia pajuvarpuja on emäntä joka talossa kiinnittänyt navettansa lakeen, saadaksensa sillä lehmät sileiksi, voin hyväksi. Mutta kirkosta poisjääminen näin merkillisenä päivänä tekisi kaiken taian tehottomaksi, ja tällä tavoin sopivat kristin-usko ja pakanuuden tavat yhteen, niin hyvin kuin mahdollista, tämän iloisen, taika-uskoisen

kansan mielessä.

Mies — ylvästellen siitä että hän on tuota ikivanhaa, omituista Jääsken kansaa, jonka oikeana pesäpaikkana hänen pitäjäänsä pidetään — on puettu juhlavaatteisinsa: hänellä on yllään pitkä, valkoinen villaviitta, vyö vyöllään, pitkävartiset saappaat jalassa ja leveäreunainen, suurisolkinen hattu päässä. Vaimolla me näemme kuuluisan Jääsken puvun: valkean, kaitaisen tröijyn, valkean, hetaleilla koristetun keltaviiruisen esiliinan, mustan, punareunaisen villahameen sekä päässä valkoisen “hunnun”, jonka muoto eri pitäjissä suuresti vaihtelee, vaan Jääskessä on leveä, laskeutuva niskoille pitkänä, leveänä kaistaleena. Huntu on naidun vaimon kunniamerkkinä, jota ei päivällä koskaan riisuta; naimattomilla ei olekaan lupa sillä peittää hiuksiansa. Omituisin koriste, suuri hopeasolki, jolla tröijy rinnan kohdalla on kiinnitetty, on tässä peitossa lapsen takana, jota vaimo kantaa, kirkolle, siksi että sekin saisi osansa palmusunnuntain hyvistä siunauksista.

Kirkkotiellä tulee tuttava vastaan: se on nuori talonpoika, joka ajaa raskailla, nelipyöräisillä kuormakärryillä. Hänen pukunsa on parempi kuin tavallisten kuormamiesten: paidankaulus valkoinen, tröijy (jäntrikkä) sinisestä venäjän verasta, hatussa hopeasolki, piippu varustettu koreasti maalatulla porsliinikopalla. Hän katselee elämätä huolettomalta kannalta ja sitäpä hänen kannattaakin tehdä. Tosin lienee voitto hänen matkastansa tuskin enempi kuin mitä hänen ja hevosen ruoka maksaa; mutta niin kauas ei ulotu hänen luvunlasku-taitonsa. Matkoilla liikkuminen, kaupunkien ja ihmisten näkeminen, jonkun rahasumman kokoonsaaminen, joka yhtä kiireesti taas vierähtää pois käsistä, asioiden alulle paneminen, jotka *saattaisivat* menestyä, vaan eivät niin tee, kas se on hänen virkansa, joka hänen mielestään on kultainen; kuinka paljon siihen aikaa ja vaivaa kuluu, siitä ei mitään lukua. Karjalainen on mielestään luotu kauppamieheksi, hänen halunsa on matkoihin sekä kauppa-asioihin, ja koska ei leipää ole, silloin syödään vehnäsiä, se sanalasku paraiten kuvaa hänen luonnettaan.

Tällä nuorella kauppamatkustajalla ei ole ollut aikaa viipyä kirkossa, mutta kylläpä hän sentään joutaa kuluttaa hetkisen maantiellä kielenpieksämisellä, sillä aikaa kuin hänen hevonsa tienvierellä hakee kulon alta jotakuta ehkä jo puhjennutta heinän alkua. Miehet lyövät kättä keskenään ja heidän puheestamme saamme kuulla kuormamiehen vievän jäniksen sekä ketun nahkoja, pajunkuoria ynnä pari kimppua lankaa Pietariin, josta toivoo saavansa nahkakuorman Kuopioon kuljetettavaksi ennenkuin jäät lähtee Saimaan kanavasta ja vievät hänen leipänsä mennessään. Muuten vielä haastellaan voin ja jauhoihin hinnasta Venäjän pääkaupungissa. Nämät torihinnat ovat kaiken puheen mieluisimpana aineena noilla rajaseuduilla, ja Pietariin kelpaakin kaikki, jopa harmaakivikin.

Ylös, kuormamies, älä kauemmin viivy! Aika rientää, virta juoksee, höyryjuna vilisee, ja se pian tempaa pois sinun nahkakuormasi, sinun lankavihkosi, sinun voi-tynnyrisi, sinun jauhomattosi, jopa sinut itsekkin ja kaikki ostajasi. Se ei odottele hitaan konisi köntistelemistä, se ei arvele niinkuin sinä että on päivä huomennakin; se on luonut siivet minuutille, se lukee tunnit markoittain ja peninkulmittain. Palaja takaisin pellollesi, jonka olet laimiinlyönyt, käsityöhös, jota ylenkatsot, ja lastesi luoksi, jotka joutilaina maleksivat, toivoen myöskin vuorostaan saavansa viettää elämänsä maantiellä niinkuin isä tekee. Ja sinä, lieruhattu matkamies, jouduta askelesi ettei tuo lapsi hyppää alas äitinsä käsivarrelta ja astu sivuitseesi; sillä se aika on tullut ettei kukaan enää saa seisoa jouten ja paikallansa; kaikkien on rientäminen eteenpäin, niinpä sinunkin, vaikka repiätyisikin kiireissä pitkän

viittasi liepeet pois — edespäin, edespäin riennä koko maasi kanssa!

12. Wiipurin kaupunki.

(B. Reinhold).

Suomenlahden kaakkoiskulmalla meri tungeikse leveänä poukamana pohjoseen. Tämä poukama soukkenee viimein kaidaksi Uuraan salmeksi, jonka kautta purjehditaan 12 virstan pituisen Wiipurin lahden sisään. Tämä puolestaan on kolmen salmen kautta yhteydessä pitkän, kaidan lahteman kansa, nimeltä Suomenveden pohja, joka idässä liittyy Wuoksen virran haarioihin ja pohjosessa Saimaan kanavalla on yhdistetty Saimaan avaraan vesistöön.

Hamasta 10:stä vuosisadasta asti kävi näillä seuduin tiheästi kauppalaivoja, sillä Koivistolla oli silloin Itämaan tavarain vaihtopaikka. V. 1293 purjehti Ruotsin valtiomarski Torkel Knuutinpoika Wiipurin lahteen sisään, tuoden mahtavan laivaston sekä sotavoiman, joilla hän Karjalaiset voitti ja kasteesen pakoitti, ja tähän paikkaan, salmen keskellä olevalle saarelle, rakensi hän kivilinnan, joka viidettä vuosisataa oli Ruotsinvallan vahvimpana suojana itäänpäin. Tämä ikivanha linna on yhä vielä tallella vahvain muuriensa, katottoman torninsa ja rikkaan historiansa kanssa.

Mahtava Novgorod karsain silmin näki tämän linnan kohoovan sen rajamaille, se lähetti kerran kertansa perästä sotajoukkojansa Wiipurin muureja maan tasalle murtamaan. Mutta niiden vahvuuteen murtuivat kaikki idän hyrskyt; rynnäköt ja piiritykset torjuttiin urhoollisesti takaisin (1322, 1359). Vähitellen syntyi linnan suojassa kaupunki salmen toiselle rannalle. Dominikolaismunkit perustivat siihen jo v. 1318 luostarin; pian tulivat Franciskolaisetkin perästä. Wiipurin kaupunki sai ensimmäiset etuuskirjansa Eerik XIII:lta v. 1403; se oli Keski-ajalla Suomen toisena kaupunkina ja olisi rikkauden suhteen varmaan ensimmäiseksikin varttunut, jos ei hallitus siinäkin olisi ruvennut säätelemään ohjeita vapaalle kaupalle. Alussa oli kaupunki suojaton; mutta v. 1477 se ympäröitiin muureilla ja varustettiin sitten yhä vahvemmaksi, niin että sitä ynnä vanhan linnansa kanssa aina meidän vuosisadan alkuun asti luettiin paraitten linnoitusten joukkoon. Mutta sota ja kauppa eivät sovi yhteen paremmin kuin tuli ja männikkö; siemeniä kyllä itää, mutta ne ovat tuhkiin kylvetyt. Wiipurin kaupunki sai maksaa sotaitsan maineensa ankarilla ahdistuksilla.

V. 1495 Marrask. 30 p. tapahtui täällä tuo aikoinansa niin kuuluisa “Wiipurin pamaus”. Mahtava tsaari Iivana III Wasilinpoika, Venäjän vapauttaja Mongolien ikeestä, vei Wiipurin edustalle sotavoiman, jonka lukumäärä oli “kuin puita metsässä”. Isot tykit, 24 jalkaa pitkät, tuiskuttivat kaupungin päälle lyyjyä, rautaa sekä kiviä, “suuria kuin tynnyrin pohja”. Kaksi tornia murtui maahan; kolmanteen tuli loukko niin leveä “että humaläsäkki mahtui sen läpi sisään”. Tätä hirvittävää vihollista vastaan, jonka leiri levisi kolmen virstan laajuudelle kaupungin ympärillä, oli linnanisännällä, Knuutti Possella, ainoasti 200 täysin varustettua soturia, paitsi porvareita sekä harjaantumattomia talonpoikia. Mutta Knuutti Posse oli yhtä viisas kuin urhoisakin; hän oli käynyt Pariisin yliopistoa ja huhu hoki hänen olevan liitossa Paholaisen kanssa. Kansantaru kertoo että Posse kun merenrannalla istuessaan vaan piirusti laivan hietaan, niin todellinen laiva jo kohta läikkyi lainehilla; ja koska hän linnatornin ikkunasta pudisti polstarin höyhenet ulos ilmaan, niin luulivat viholliset näkevänsä suuren laivaston merellä. Tämmöinen mies tiesi neuvon

vaikka missäkin pulassa keksiä. Koska ahdistus oli ankarimmallaan, sanotaan hänen lähettäneen urhoollisen miehen, nimeltä Winholt, muurin suojelijoita johtamaan; itsepä hän meni alimpaan kellariin ja keitti isossa padassa "hirmutus-ainetta", johon oli pantu "käärmeitä, konnikaisia, elävää hopeaa, lipeää sekä suolaa". Tämän keitöksensä hän sitten kannatti ainoan vielä pystyssä seisovan tornin holvin alle ja laittoi käskyn omalle väelleen että kaikki, merkkiä annettaessa, pistäisivät korvansa umpitäyteen vaksia. Myöhäisen syksy-aamun valjetessa Venäläiset tuosta kävivät rynnäkölle, kavuten yhdeksää suurta tikapuuta myöten ylös muureille. Seitsemän tuntia piti linnan väki urhokkaasti puoltansa, vierittäin alas palavaa tervaa vihollisten päälle; mutta uusia laumoja yhä tunkeutui esiin kaatuvien sijaan, ja ryntääjät alkoivat jo suurin joukoin päästä muurin yli, ajaen puolustajia edeltään.

Silloinpa annettiin sovittu merkki. Maa järähti, tulipatsas tuprahti tornin perustusten alta, ilma tuli täyteen savua ja soraa, torni kaatui maahan, ruhjaten sisällä-olijat, ja kaikki viholliset, jotka eivät olleet kuolleet tahikka pyörryksissä, riensivät hirmustuneina pakoon. Knuutti Posse joukkoinensa karkasi ulos, teloitti viholliset verisellä tavalla, sai äärettömän saaliin, ja Wiipuri oli pelastettu.

Semmoinen oli siihen aikaan kruutiräjähdyksen vaikutus. Mutta Wiipuria kohtasivat yhä uudet ahdistukset; Venäjän kotka yhä liiteli, laатели sen muurien ympärillä, koetellen siipiänsä. Tammikuussa 1556 melkoinen sotavoima ilmaantui Wiipurin alle, vaan sai tyhjin toimin palata. Oli lumeton talvi, ja yhtenä yönä tuotiin Pitkää Siltaa myöten kärryillä heiniä Vanhan Wiipurin latokartanosta kaupunkiin. Vihollinen, kun pimeällä yöllä kuuli töminän, ei voinut sitä käsittää muuksi kuin että suuri apujoukko oli tulossa; siitä syystä Venäläiset kiireimmiten läksivät tiehensä. — Iivana Hirmuisen aikana v. 1572, 1576, 1577 suitsusi koko Itä-Suomi kekäleinä hävittäjien jäljissä; mutta Wiipuriin ei tohtinut kukaan koskeakaan.

V. 1599 Syyskuussa Södermanlannin herttua Kaarle marssi Wiipuria vastaan, jossa Sigismund kuninkaan puolue piti valtaa. Pormestari Herman Bröijer kuitenkin laittoi salasanoman amiraali Stolpelle, joka kaupunkia meren puolelta piti saarroksissa, ja päästi Ruotsalaiset Vesiportista sisään. Näin valloitettiin kaupunki, vaan yksi osa Sigismundilaisista etsi turvaa linnassa. Ruvettiin sitten sitä kaupungin muureilta tykeillä ampumaan ja linnalaisten täytyi antautua. Vanha linnanisäntä Tavast otti herttuan vastaan portissa, polvillaan seisoen, mutta ei se auttanut. Yksitoista vangittua herraa, niissä muutamia Suomen etevimmistä aatelissuvuista, mestattiin Syysk. 27 p. munkkilähteen vieressä kaupungin edustalla; kuusi teilattiin ja päät pistettiin rautakankien nenään Karjaportin yli.

V. 1656 sai Karjala taas kokea hirmuista hävitystä Venäläisten puolelta. Wiipuri taas tuli puolustuksen keskuspaikaksi; kymnaasilaisetkin sekä koululaiset tarttuivat aseisiin, ja viholliset ajettiin takaisin. Nyt kului viidettä vuosikymmentä ennen kuin Suomi jälleen näki vihollisen rajainsa sisällä.

Mutta siihen aikaan kun Kaarle XII voitteli hyödyttömiä voittojansa Puolassa, alkoi "Isonvihan" rajuilma nousta idästä. Alussa Lokakuuta 1706 tuli tsaari Pietari itse 20,000 miehen ja 200 laivan kanssa Wiipurin edustalle ja sulki sen niin hyvin meri- kuin maapuolelta. Kenraali Maydel oli ylinnä päällikkönä kaupungissa; hänellä ei ollut muuta kuin 1,000 miestä harjoitettua sotaväkeä; mutta hän poltti etukaupungit poroksi ja alkoi

pitää miehen tavalla puoltansa. Pitkä patterikaari ympäröitsi kaupunkia, rakeina sateli pommeja sekä tulikuulia sen päälle, tehden tuhotöitensä. Wiipuri näkyi olevan hukassa, koska köyhä akka, pakolainen Inkeristä, astui papiston eteen ja kertoi näkemänsä eriskummallisen unen. Wiipurin vanha tuomiokirkko oli jo kauan aikaa ollut rappiolla ja jauhomakasiinina; sitä muka oli unennäössä käsketty puhdistaa ja rukouksilla sekä virrenveisuulla pyhittää; sillä keinoin oli kaupunki pelastuva, muuten se oli välttämättömästi hukassa. Hätähetkinä ihminen unenkin keksimiin neuvoihin turvaa; kirkko puhdistettiin ja laitettiin; jumalanpalvelukseen kokoutui siihen kaikki sotaväen päälliköt sekä etevimmät porvarit; veisattiin virsi N:o 100.

Nytpä vasta vihollisen tuli oikein alkoi kiihtyä; jo oli 1,067 pommia viskattu sisään, mutta yht’-äkkiä tuli aivan hiljaa. Yöllä Lokak. 29:tä päivää vasten purki tsaari Pietari leirinsä ja läksi pois sotavoimansa kanssa, jättäen suuren joukon piiritysvärkkejä jäljilleen. Syytä tähän äkilliseen lähtöön ei ole koskaan saatu oikein selvilleen; muutamat arvelevat puutosta olleen muonasta; toiset sanovat tsaarin pelänneen joutuvansa ahdinkoon kaupungin ja lähenevän apuvoiman väliin.

Pitkää huo’ahdushetkeä ei ollut, sentään Wiipurille sallittu. Maaliskuussa 1710 ilmautui taas venäläinen piiritysvoima, jota keväämpänä laivasto ja tsaari itse seurasi. Wiipuri oli tällä kertaa vahvemmassa varustuksessa; paljon oli tykkejä sekä kaikellaisia varoja, ja puolustusväkenä 4,000 Kaarle kuninkaan uljaista miehistä eversti Maunu Stjernstrålen johdon alla. Taistelu Suomenmaan avaimesta tuli niin ankaraksi kuin riita-aineen tärkeys vaati. Koska ensimmäinen rynnäkkö oli verisellä tappiolla takaisin lyöty, päätti tsaari ratkaista taistelun tykeillensä. Kahdeksankymmentä suurta kanuunaa ja kuuskolmatta mörsäriä alkoi nyt paukutella yöt, päivät, kaupunki raukesi raunioiksi, asukkaat menivät syvimpiin kellareihin piiloon, ja päivä päivältä harvenivat puolustajoiden rivit. Mutta koko kolmetoista viikkoa kestivät “Kaarlolaiset” tuota hirmuista taistelua. Vasta kun ihmisvoiman äärimmäiselle rajalle oli tultu, kun viimeinen avun toivo oli pettänyt, koska muuri 700 syllän pituudelta oli tantereksi tasoitettu, niin että kokonainen armeija estämättä olis saanut marssia sisään, vasta silloin antautui Wiipuri Kesäk. 10 p. 1710. Puolustajille oli luvattu kunniallisia ehtoja, jotka he miehuudellansa olivatkin ansainneet, mutta valitettavasti ei lupasta täytetty. Linnaväki ynnä vähäinen tähde Wiipurin asukkaista, vanhukset, vaimot ja lapsetkin, vietiin vankeuteen Venäjälle, ja Suomenmaa oli avoinna voittajan sotajoukoille.

Nyt tuli Wiipuri venäläisen kuvernementin pääkaupungiksi; tsaari Pietari rakennutti sen muurit uudelleen, ja keisarinna Anna ne vielä vahvisti v. 1738. Wiipuri nyt tästä lähtien oli Pietarin suojelusvarustuksena, niinkuin ennen Suomenmaan, ja esti Ruotsin voiman edistymistä v. 1741, 1788, 1790. Viimein mainittuna vuonna se näki sen kuuluisan meritappelon, jossa Kustaa III umpisolaan joutuneen laivastonsa kanssa raivasi itselleen tietä tuhansien tulikitain sivuitse. Vielä vuonna 1808 oli Wiipuri Suomessa sotivien Venäen voimain selkävarana; mutta siihen sitten sen pitkälinen sotaista virka näkyi loppuneen. Noita ahtaita muureja, jotka estivät paisuvan kaupungin kasvamista, murretaan nyt murtamistaan maahan, ja rauhaisa kauppa yhä enemmän valtaa omakseen tätä paikkaa, jolle sekä luonto että ihmiset niin runsaasti ovat osoittaneet suosiotansa, suodessaan sille sen etuisan aseman Saimaan kanavan ynnä rautatien junain kanssa, jotka yhä sivutse suhisevat matkallansa Pietarin ja Helsingin välillä.

Kahdeksan kertaa ovat niin sanoakseni suuret yksityiset, nimittäin sodasta seuraamattomat, tulipalot hävittäneet Wiipuria: 1457, 1575, 1682, 1690, 1738 (perinjuurinen), 1793 (melkein samaten), 1817 ja 1834. Yhtähyvin kokoutui kaupunki yhä uutena tuhasta, vieläpä tulvasi ulos muureinsa ulkopuolelle ja loi Tervaniemen (muinoin Siikaniemen), Neitsytniemen, Saunalahden, Hiekan, Pietarin ja Pantsarilakden etukaupungit. Kauppa on tänne ko'onnut rikkautta, tointa, älyä. Itämaan ja Länsimaan vaikutus tässä taistelee vastakkain, synnyttäen eriskummallisen puhekielen sekamelskeen — suomea, ruotsia, saksaa ja venäjää vuoroitellen. Wiipuri on Suomen kaupunkien joukossa kosmopoliitta, maailmalainen, vaan ei suinkaan sentään vähemmin isänmaallinen. Suomi on yhä enemmän ja enemmän valloittanut takaisin tätä vanhaa, vahvaa ulkomuuriaan. Wiipuri on päivä päivältä enemmän saanut takaisin entisen kunniavirkansa olla maansa rajasuojana, ja vahvempana raukenevia valleja nyt isänmaallisen sivistyksen näkymätön muuri kaikkia muukalaisten valloittelemis-kokeita vastustaa.

Reinhold'in kuva on piirustettu koillisesta päin. Edustalla näemme Salakkalahden ja savua suitsuttavan rautatie-junan, keskellä kuvaa kaupungin torneineen, taustalla Wiipurin lahden, ja oikealla puolella ikivanhan linnan, jonka katto syttyi ja paloi silloin kun kaupunki Syysk. 7 p. 1856 Saimaan kanavan vihkiäisjuhlassa oli valaistu.

13. Kaskimaa Iisalmessa.

(B. Lindholm).

Sydänkesä lämpimänä ja vihreänä vallitsee Savon vaaroilla. Taivas on pilvissä, sadetta käkee. Vieno tuulenhenkinen koillisesta suhistelee honkain latvoja, vaan ei kykene piirtää väreille lammin pintaa. Harmaa, kipunansekainen savu nousee metsäiseltä mäeltä tuolla lammin rannalla ja peittää, tuulosessa kieriskellen, takana seisovat puut näkymästä. Räiskyvä tuli tupruttelee, liekki liehahtelee kantoista kivikköä myöten, mustaten kanervan varret juuriin saakka. Mitä tää tuli tarkoittaa? Vihollinenkos se on vai ystävä?

Varmaanhan se on ystävä,, muuten ei nuo hongan alut tuolla seisoi noin huolettomina, muuten ei nuot viisi miestä noin rauhallisesti tekisi työtänsä palavan mäenrinteen reunalla. He eivät yritäkään sammuttaa tulta, päinvastoin kiihdyttelevät sitä vereksillä polttoaineella, joita viskaavat sen piiriin. Ole varma kuitenkin että he sentään vartioivat valkean kulkua; se ei saa astua askelettakaan sille määrätyn rajan yli, se ei saa puuttua metsään tuolla vasemmalla eikä myös halkopinoon oikealla puolella. Miehet ovat valinneet semmoisen päivän, jolloin tuuli on vieno ja vie kipunat lampiin päin, mihin ne vahingoitsematta sammuvat. Myrskyisenä päivänä eivät he suinkaan olisi päästäneet tulipetoa valloilleen. Mutta onko täällä sentään täysi turva? Kuka takaa ettei raju-ilma ole kätkössä noiden pilvien povessa, joka on paisuttava viattoman liekin turmiolliseksi, saloa tuhoovaiseksi kulovalkeaksi?

Mitähän tuolla tulella sitten on virkana? Onko se viritetty hyödyksi vaiko vaan huviksi? Katsasta tätä karua hietakangasta, tätä kivikkoa, kannostoa, mättäikköä ja kuivaa kanervikkoa. Aura ei tähän voi mitään — senvuoksi metsä tässä paikassa hakataan maahan, kaadetut puut jätetään tarpeen mukaan kuivumaan, sitten ne sytytetään palamaan, ja viljaa antavaan tuhkaan kylvetään siemenet. Vilja kasvaa siihen tiheä ja tähkápääät tulevat järeäjäyväisiksi; kahdet, kolmet viljat otetaan samasta kaskesta, ja sitten jätetään

tyhjä aho luonnon äidillisen hoidon alle.

Tämmöistä on kaskenviljelys, joka täällä Suomessa joka paikassa on ollut säännöllisen maanviljelyksen alkuna, ja joka vielä nytkin on tavallinen monessa maamme osassa. Kasken polttaminen on paimentolaisen maanviljelystä semmoisessa maassa, missä metsällä ei ole mitään arvoa; mutta se ei sovi yhteen korkeamman viljelyksen kanssa, ja missä semmoinen jo on alulla, siellä kasken poltto on huvittelemista. Muuten niin ihanassa Savonmaassa rasittaa silmää yhä pitkä sarja aivan autioita, varsin kasvamattomia harjuja ja mäkiä, joiden hietaperä ainoasti vaillinaisesti on peitetty harvalla, huonolla ruoholla. Attilan hevonen ei se ole, jonka kavio on nämät paikat viljattomiksi polkenut; kaskien tuli on täällä kulkenut yhä, siksi kuin kaikki viljava ruokamulta oli pois palanut. Annettuansa kaikki ravitsevaiset aineensa viljalle, tuhka vaan on hienona, köykäisenä tomuna, jonka tuuli lennättää pois ja sadevesi viepi mennessänsä alas harjujen rinteiltä. Monta, monta lahoovien kasvien polvikuntaa sitten pitää tulla ennen kuin taas syntyy uutta ruokamulta, ja näin jääpi kaskenpoltosta usein — ei sentään aina — polttomerkki Suomen kukoistaviin poskihin.

Mutta sitä ei miehet tuolla salomaalla ajattele. Heidän mielestensä metsä aina vielä on vanha, arvoton este viljelijän jaloissa, ja jos sillä arvoa lienee, niin kyllä muka Jumala sen uudelleen-kasvamisesta huolen pitää. Kauemmaksi kuin kahden, kolmen viljan ottoon ei ulotu kaskenpolttajan luvunlasku. Hän ilolla katselee tuota liehuvaa liekkiä, tupruavaa savua, viljavaa tuhkaa, suurijyväisiä tähkiä, ja pienet lapsetkin, jotka uteliaina viskelevät kuivia risuja tuleen, taputtelevat nokisia kätösiänsä, riemuiten kipunain lentelemisestä pilvistä aamutaivasta kohti.

14. Pentti Lyytinen lukee runojansa Savossa.

(R. W. Ekman).

Kaski on sammunut, siemen on kylvetty viljavaan tuhkaan, peltomies palajaa avaraan kotitupahansa. Hän on varakas mies, hänen asuntonsa, vaikka koristelematon, on varustettu kaikilla tarpeilla, joita hänen vaatimaton mielensä haluaa. Keskipäivän aurinko paistaa sisään matalan ikkunan kahdeksasta pienestä ruudusta; nämät pienet ikkunat ovat vielä muistoja savupirtistä, jossa päivänpaiste oli liikaa ylellisyyttä, ja Pohjoissuomalainen ei näin vähään valoon tyytyisikään. Päivänpaiste sädehtii pöydälle, joka päivällis-ateriaa odottelee; sen sijasta sen päällä nyt seisoo kahvipannu, sillä rakas vieras on tullut taloon. Isäntä katselee häntä kunnioituksella melkein kuin pyhää miestä, vanha emäntä kuultelee tarkimmalla huomiolla, sievä miniä, ripoittaissansa jauhoja pannuun, kääntyy häneen päin, ja lapsenlapsi mummon sylissä ei yhtäkään kainostelee vierasta.

Kuka tää vieras sitten on, jota kaikki niin yksinmielin ihmettelevät? Hän istuu pöydän peräpäässä, paperi kädessä, lakki-tötterö edessään. Onko se oppinut herra, joka lukee viisauttansa oppimattomalle talonpojalle, vai onko se kenties pappi, ainoasti kaulustansa vailla, joka näin ennalta koettelee ensi sunnuntaina pidettävän saarnansa voimaa?

Eipä se olekaan oppinut herra, eikä papiksi vihitty, eipä edes oppineempi mies kuin moni muukin ajattelevainen talonpoika, ja sininen sarkanuttu myös ilmoittaa säätyä, jota puolioppinut rikkiviisaudessansa pitää paljon halvempänä itseään. Tämä mies on, sanalla sanoen, halpa keskieveari, isäntä Toholahdessa Suonenjoen pitäjässä, mies, jonka virkana on luonansa majoitella ja eteenpäin matkalle saatella kaikenlaisia matkalaisia, niin hyviä

kuin pahojakin; kenties on hän joskus valjastuttanut hevosen sinunkin rekesi eteen, jos olet sattunut noilla Savon seuduilla kulkemaan. Mutta yhtähyvin näet tässä edessäsi yhden niistä valituista, joille kaikkivaltias Luoja runsaammin kuin muille kuoleman-alaisille on suonut kipunan taivaallisesta valostaan. “Tuuli puhaltaa minne tahtoo, ja sinä kuulet sen äänen, vaan et tiedä kusta se tulee ja kunne se menee; niin on myös jokainen, joka Hengestä syntynyt on”. Mitä Hän siitä huolii mihin hänen siemenensä sattuu, korkeimman sivistyksen kukkuloilleko vai halpaisen talonpojan syrjäiseen mökkiin?

Pentti Lyytisen elämäkerta ei ole pitkä, sillä sisällinen elämä peittäytyy ulkoa-katsojan silmiltä näkymättömäksi. Hän syntyi Suonenjoella ja oli jo lapsena iloinen, hauska, opinhaluinen poika, mutta ei saanut koskaan enempää oppia, kuin mitä itse saattoi poimia kokoon sen ajan harvalukuisista suomalaisista kirjoista. Jo 24-vuotisena rupesi hän keskieveariksi kotitalossaan ja piti tätä vähävoittoista virkaa sitten lakkaamatta kaiken pitkän ikänsä, koko 64 vuotta. Kukapaties hän siinä tulikin tilaisuuteen enemmän kuin moni muu nähdäkseen ja puhutellakseen korkeampioppisia ja enemmän kokeneita miehiä. Hänkin mielellään noudatteli matkustelevain herrojensa esimerkkiä ja kävi pienillä matkoilla pienen maailmansa rajain sisällä, Savon ihanilla rannikoilla, ja niillä matkoillaan hän ripoitteli ympärilleen niitä hetken innossa valmistuneita runoja, jotka ovat tehneet hänen nimensä kuuluisaksi ja rakkaaksi kotiseuduilla. Hän lauleli häntä likimpänä olevista aineista — uudesta kirkosta, vanhasta talosta, maanviljelijän suruista sekä iloista, ajan kerkeästä kulusta, kotiseudun vaihtelevista kohtaloista, työmiehen kunniasta ja laiskurin hulluudesta; hän vitsaili pahoja tapoja sillä terävällä kokkapuheisuudella, joka on meidän kansallemme omituinen; mutta toisena, myös perisuomalaisena sävelenä hänen runoissaan oli tuo lempeä tyytyväisyys Luojan sallimukseen, jonka hymyilyssäkin piilee kyynel elämän kerkeästi katoovaisesta ihanuudesta. Ja näin tuli hän vanhaksi, sill’ aikaa kuin hänen runonsa aina vielä nuorina elelivät kansan suussa. Hän kuoli Helmikuussa 1871 kahdeksan-yhdeksättä vuotta vanhana.

Suomen kansanrunoudessa on ollut parempilahjaisia, suurempi-oppisia runoseppiä kuin “Pieni Pentti, lyhyt Lyytinen”; mutta eipä ollut monta, jotka paremmin olisivat osanneet laulaa kansan sydäimestä. Sentähden on hänellekin sallittava paikkansa näissä kuvaelmissa Suomen maasta ja kansasta.

Kuvan allekirjoitus on vahingossa tullut väärin pannuksi. Pentti Lyytinen ei “soitakaan kanteletta”; hän on vaan, niinkuin hänellä usein oli tapana, kirjoittanut muistoon runon, jonka oli juuri ennen valmistautumatta sepittänyt ja laulanut, ja lukee sen nyt ihmetteleville, ihaileville kuulijoillensa. Tämä hänen käsikirjoituksensa kenties kopioidaan ja sillä lailla hänen laulunsa leviävät ilman kirjapainon avuttakin. Ainoasti vähäinen osa hänen lauluistansa on painettu; useimmat säilyvät käsikirjoituksina taikka laulajain muistossa; suuri joukko luultavasti on ijäksi kadonnut. Suomen talonpoikaiset runoniekat laulaessaan välistä viljelevät kanteletta mukasoittimena, vaan useimmin ovat ilman. Muinoin lauloivat he aina kaksittain yhdessä, niin että toinen lauloi säkeen, jonka toinen sitten kertoi eli *säesti*, ja sitten ensimmäinen jälleen ryhtyi jatkamaan seuraavalla värsyllä. Molemmat runojat silloin istuivat vastakkain, käsi käden lomassa, ja kumartelivat laulun innossa toinen toiseensa päin. Nuotti oli yksi kaikilla runoilla, ikivanha, surullinen, aivan yksinkertainen; se kanteleen viiden kielen ahtaassa piirissä ainoasti osoitti laulun peruslaatua, vaan ajatuksen ja tunteen koko rikkaus ilmoitti itsensä runon sanoissa. Muinaiset runomme usein kohoutuivat ylevimpiin syntyelokuuhin luomisen salaisuuksista taikka lauloivat elämän jaloimpia aineita. Uudemmat runojat, verratessaan esi-isiin, itsekin tunnustavat olevansa heikompia; mutta minkä he ovatkin syvyyden ja ylevyyden suhteen kadottaneet, sen ovat moninaisuuden ja tunteikkaisuuden puolesta voittaneet. Muinainen runomitta omituisin alkusointuineen ja alin-omaisin kertomisineen on yhä vielä rakas ja viljelty, mutta sen rinnalla on nyt kohonnut uuden-aikuinen runouslaatu, vaihtelevaisempi muodoiltaan, nuoteiltaan sekä sisällykseltään. Paljon kuonan seassa löytyy siitä myös koko joukko pelkkää kultaa, ja tätä uudempaa laulua harjoitetaan ahkerasti ympäri koko Suomen nientä.

Savonmaa ja Karjala ovat kuitenkin yhä edelleen Suomen kansanrunouden parhaana pesäpaikkana, josta sen lämpimät, elähdyttelevät lähteet uhkuilevat keväturojen tavalla. Ja missäs laulu kaikuisikin, jos ei siellä, missä, kaukana maailman melusta, luonto itse on runo ihaninta laatua ja jossa elämän ei tarvitse muuta kuin kuvastella luonnon unennäönkaltaista kauneutta.

15. Tammisaaren kaupunki.

(O. Kleineh).

Hankoniemen itäpuolella pistää Suomen lahti mantereeseen pitkän, kaidan poukaman, nimeltä *Pohjanlahti*. [Tätä pientä Pohjanlahtea (ruots. Pojoviken) älköön suinkaan sekoitettako Pohjanlahden kanssa, joka Suomen ja Ruotsin eroittaa.] Merivesi siinä pian menettää suolaisuutensa, Hankoniemen valkeat rantahiedat muuttuvat vihriöitseviksi nurmikoiksi, ja kansakkaat kylät, suuria herraskartanoita ja ruohoisia laitumia välillään, todistavat seudun viljavuutta.

Pohjanlahti, jota purje- ja höyry-alukset yhä kyntelevät, on luotu kulkuväyläksi ja kauppatieksi läntiselle Uudellemaalle. Lahden soukimmalle paikalle, puolen peninkulman päähän pohjoispuolelle sen suuta, syntyi 14:llä vuosisadalla kauppala, joka sai nimeksi

Tammisaari (Eknäs), koska sen ympäristö silloin oli täynnä tuuheita tammistoja. *Tammisaari* kuului vähän matkaa sieltä olevan *Raseporin* linnan alle, jossa silloin läntisen Uudenmaan maaherra asui, ja noin mahtavan miehen suojan alla katsottiin kuninkaalta hankittavat kaupungin-oikeuskirjat tarpeettomiksi. Kauppalasta vähitellen kasvoi pieni merikaupunki, jota sen suojelijat välin auttelivat, välin ryöstelivät, sillä *Raseporin* linnanisännät eivät suinkaan laiminlyöneet käyttämättä, niin paljon kuin vaan heillä valtaa oli, tuosta heidän alusmaallaan olevasta runsastuloisesta satamasta saatavia etuja. V. 1546 viimeinkin sai *Tammisaari* Kustaa Waasalta kaupungin-oikeudet, jotka sitten useammat kerrat uudistettiin, vaikkei niistä sentään lähtenyt enempää apua kuin muistakaan papereista ja pärmäkirjoista noina levottomina väkivallan aikoina. *Raseporin* lääni oli silloin *Leijonhufvud* kreivien omana aina *Suureen Ryöstöön* saakka; he hallitsivat *Tammisaarta* itsevaltaisella kädellä, välistä anteliaina suojeluserroina, useammin porvarein ja talonpoikain sortajina. Vasta kun *Rasepori* *Kaarle XI:n* aikana otettiin kruunun omaksi ja tehtiin *Uudenmaan* rykmentin everstin virkataloksi, silloin vasta *Tammisaari* pääsi tuosta suojasta, jota se monta kertaa oli saanut maksaa kalliilla hinnalla.

Sen sijaan nyt kruunu otti kaupungin holhousvaltansa alle ja saikin hyväntahtoisilla säätelemisillään vapaan kaupan niin peräti kuristetuksi, että *Tammisaari*, silloin kun se v. 1765 sai laajennetun ja v. 1830 täyden merenkulun-oikeuden, jo oli aivan mitätön. Itseksensä jätettynä olisi se edullisen asemansa avulla luultavasti tullut kukoistavaksi kauppapaikaksi; nyt se on vaan toimellinen nurkkakaupunki, jossa ympäristön kalastajat vaihtelevat saalistansa suoloihin, tupakkaan sekä pellaviin. *Tammisaaren* kuuluisimpana tuotteena entisinä aikoina oli Suomen ensimmäinen oppinut mies, matematikko ja tähtitutkija *Sipri Aaroninpoika Forsius*, joka täällä kirkkoherrana lopettikin päivänsä. Uudempina aikoina on *Tammisaari* ollut mainio kilohaileistaan, humalistaan, sormikkaistaan sekä ihanista tyttösistänsä. Katoamaisillaan on muuten nyt se onnellinen rauhallisuus ja se patriarkallinen elämänlaatu, joista *Tammisaarta* aina kehuttiin. V. 1830 osti kaupunki 50,000:lla ruplalla läheisyydessään olevan säterikartanon, nimeltä *Latukartano*; sen rakennukset ynnä myös avaran alustan kanssa sitten nyt v. 1870 lahjoitettiin nais-opettaja-seminarioksi maamme ruotsinkielistä rahvasta varten. V. 1871 toi tämä opisto kanssansa uuden aikakauden sekä tuoreen nuoruuden-hengen tuohon ikivanhaan kaupunkiin. Ja v. 1873 uusi rautatie tempaisee *Tammisaaren* kokonaan irti kaikista totutuista tavoistaan ja viskaa sen, vasten tahtoa, jos ei myöten, siihen kuohuvaan liikevirtaan, joka pian on vilisevä *Pietarin* ja *Hankoniemen* välillä. Kilpailu uuden kaupungin kanssa, joka on syntyvä rautatien loppupäähän, niemen nenään, on oleva *Tammisaarelle* taistelu olemisesta tai olemattomuudesta, loistavasta tulevaisuudesta taikka perikadosta. Rautatie on rakentanut komean siltansa *Pohjanlahden* poikki; kaupungin täytyy rakentaa oma silta sen viereen taikka on se hukassa. Rahoja tulvailee sivuitse; ympäristön kansa on kuin pyörriksissä; tavarain ja työn hinta kohoaa. Loppunut on pienten vaatimusten, nöyräin tapojen aika; pikku *Tammisaaren* on käynyt kuin miehen, joka illalla satamassa meni laivaan ja aamulla herää pauhaavalla merellä, jolla tuulet ja laineet ajavat hänen alustansa teille tietämättömille.

Kaikesta siitä tämä rauhallinen kuva ei tiedä mitään. Keskustassa näemme kauas selälle näkyvän valkean tornin; se kuuluu kaupungin vahvaan, harmaakiviseen kirkkoon, jonka v. 1653-66 *Tammisaaren* silloinen mahtava herra ja suojelija, valtaneuvos *Kustaa Aadolf Leijonhufvud* rakennutti ja varusti taiteellisessa suhteessa hyvin kallis-arvoisella,

luultavasti kolmekymmenvuotisesta sodasta saadulla, alttaritaululla. Sen ympärillä seisovat ryhmittäin mäkien kukkuloilla sekä vietteillä kaupungin matalat huoneet, puoleksi peittyneenä puutarhojensa vihriäisyyteen, ja edustalla näkyy osa lahden lähimpää selkää. Mutta uuden ajan kolmea merkillisyyttä, jotka pian ovat muuttavat Tammisaaren koko muodon — höyrylaiva-laituria ynnä siihen kuuluvan, “Knipan”-(Sotka) nimisen, sievän uima- ja ravintohuoneen kanssa, seminaarin rakennuksia kankahalla kaupungin takana ja rautatie-siltaa Pohjanlahden poikki — niitä kolmea ei kuva meille näytäkään.

Maalari on mielemmi tahtonut kuvata meille sen Tammisaaren, joka on katoamassa, tuon vanhan-aikuisen, yksinkertaisen kaupungin, jommoisena se oli eilen ja vielä suureksi osaksi tänäänkin on, vaan ei enää ole huomenna oleva. Uuden ajan uudet laitokset tuovat vilkkautta ja liikettä; mutta vanhat, rauhalliset olot paremmin miellyttävät taideniekkaa ja hiljaista katselijaa. Nuot matalat huoneet, joiden katot menneen vuosisadan tavan mukaan ovat useammassa taitoksessa, nuot monet turvekatot täynnä heinää ja lehmänherutinkukkia, nuot monet sievät puutarhat, tuo viheliäisyys, tuo kukkashaju, tuo lintuin laulu joka haaralla, tuo tuore meri-ilma ja laineitten läike kolmella puolella — se kaikki tekee omituisen, lempeän, viihdyttelevän vaikutuksen. Se matkalainen, joka on isoin kaupunkiin mukavuuteen tottunut, kaivatkoon täällä niiden komeita ravintolakartanoita ja lörpöitteleviä passareita; Tammisaari, joka osakseen on saanut kauniin luonteen ja kodikkaan hauskuuden, saattaa vielä hänelle sanoa: “Mene sitten vaan minun sivuitseni!” Mutta pian on se itekin tuleva täyteen komeita ravintolakartanoita, prameutta ja ylellisyyttä — jos ei se kaikki virtaa sen sivuitse uuteen Hankoniemen kaupunkiin — ja se, joka kolmenkymmenen vuoden kuluttua katselee tätä kuvaa “Matkustuksessa Suomessa”, on ihmetellen kysyvä: “Tuokos se on Tammisaari?” Ei, niin silloin kuuluu vastaus, *se on ollut!* Ainoasti vanha, kunnianarvoinen Herran-huone korkean, valkoisen torninsa kanssa on silloinkin, samoin kuin nyt, katseleva lahden selkien yli Hvitsand’ille päin, ja, itse muuttumatta seisoen niinkuin ijankaikkisuuden henki, puhuva tulevaisille polville niistä päivistä, jotka on olleet ja mennehet.

16. Metsäseutu Hauhossa.

(H. Munsterhjelm).

Lunta on Alpeilla, Karpateilla, Pyreneoilla, onpa Atlas-vuorillakin Afrikan paahtavan päivän alla, mutta vilkasta elämätä lumen päällä ei nähdä muualla kuin pohjoismailla. Täällä, missä tietön, poluton salo aina on lähellä asunnon kynnystä, ovat siltoja rakentava ensimmäinen jää ja tietä tasoittava ensimmäinen lumi aina tervetulleita vierahia. Heitä paitsi meidän tukkimetsämme jäisivät kannoilleen lahoomaan, meidän laivamme kulkisivat tyhjinä, meidän karjamme kuolisivat nälkään ja tuli takassamme sammuisi talvisella pimeällä. Me itse olisimme puolet vuotta suljetut erille naapureistamme, ja pitkällinen pimeys tuntuisi meistä yksinäisyydessämme kahta synkemmältä.

Ensimmäinen valkoinen lumi Marraskuussa on aivan kuin päivänsäde kajanteesta aikaisemmin syksyllä. Ilma selkiää, tiet valkenee, pellot ovat ikäänkuin sokeria olis päälle ripoitettu, koko luonto muuttaa lakastuksen toivottoman puvun hienoon, paistavan valkoiseen paitaan, jossa nukkuen se odottelee toista kevättä. Silloin visertää pulmunen, silloin virkistyy jälleen ihmisen nolo mieli, reki rientää, kevykäisenä kuin lentävä pilvi, ja Munsterhjelm’in kuva on valmis.

Edessämme on luminen salo Hämeenmaassa. Hanki on peittänyt hienovartiset kanervat, monikulmaiset kalliot, viidakot, kannot, puiden oksat. Havumetsä seisoo lakastumattomasti vihriäisenä, vaan lumi-taakan alla vaipuneena, ja tuossa rotkossa oikealla puolella on kenties karhulla talvipesänsä. Katsoppas tuota taivaan kaistaletta, joka vasemmalla puolella tuolla perällä näkyy! Se on paksu, harmaa uudin, joka ennen iltaa on tuiskuttava alas uusia, miehenkorkuisia nietoksia lisään; mutta tälle kuvalle ei olisi voinut keksiä sopivampaa taustaa, sillä sen päällä näkyvät puitten kaikki haarat ihmeteltävällä hienoudella.. Kaikki on levolla, vaiti, jylhää ja jaloa. Luonto näkyy miettivän omaa salaisuuttansa. Välistä vaan risahduttaa orava hypätessään oksalta oksalle, ja ripoittelee metsäkana hienoja jälkiänsä äsken sataneesen lumi-vitihin.

Kaksi elävää, hengehtivää olentoa tässä kuvassa vaan näkyy. Mitä toimittaa tuo mies harmaassa mekossa ja pruunisessa puuhkalakissa, seisoo kumarruksissaan tuon nuoren hongan vieressä? Hän hakkasi polttopuu-tarpeensa täällä mennä talvena. Hän latoi ne silloin pinoihin mäen juurelle, antoi niiden kuivaa kesän-ajan ja tuli nyt niitä kotiin talohonsa kuljettamaan. Siksi aikaa kuin mättää kuormaa re'elle, on hän ohjaksilla sitonut hevosensa kiinni nuoreen mäntyyn. Tarpeetonta varovaisuutta! Uskollinen juhta seisoo tuossa, pää alaspäin, vommel kaulan yli, niin maltillisesti odotellen, niin nöyrästi tyytyneenä kohtaloonsa, kuin olisi sillä tallin seinä ja seimi edessään, eikä puoli peninkulmaa kelvotonta metsätietä ja takanansa raskas kuorma.

Hetken kuluttua on mies hevosineen jälleen kadonnut näkyvistä, ja metsä silloin seisoo häiritsemättömässä yksinäisyydessään. Ei liikahda havukaan kuusen oksalla, mutta paksupilviseltä, harmaalta taivahalta alkaa laskeutua isoja, pehmeitä lumihöytäleitä, valkoisia kuin joutsenen untuvat, yksinäisen seudun päälle. Lumihöytäleet tarttuvat tyviin ja oksihin; ne satavat yhä tiheämpään ja suoraan alas; näyttää siltä kuin valkoinen esirippu laskeutuisi alas taivaan ja maan väliin; mahdoton on selittää mistä ilma alkaa, mihin nietos päättyy. Ei voi nähdä kahdenkymmenen askelen päähän, kaikki on aivan ääneti — ja kuitenkin on täällä kolme elementtiä kuiskuttelemassa toinen toiselleen luonnon umpisalaisella kielellä. Kuulumatta latoutuu nietos nietoksen päälle, ja Hämeenmaa on peitossa lumen alla.

17. Paja Turun lähistössä.

(R. W. Ekman).

Muutamana päivänä Lokakuussa Matti Aitto jostakin rajapitäjistä Hämeen puolella on tullut Turkuun ruis- ja hamppu-kuormansa kanssa. Syksyinen sää on sateinen ja tie kuoppainen. Käräyt raskaan kuormansa kanssa ovat kauan aikaa horjhdelleet kuopasta kuoppaan, aivan kuin laiva myrskyisellä merellä, siksi kun vasempi pyörä viimein väsähtyy leikkiin ja ottaa katketaksensa. Matti Aitto vääntelee matalaa huopahattuansa pari kertaa päässään, arvelee ajattelee jonkun aikaa vahinkoansa, sitoo sitten pyörän kokoon nuorilla niin hyvin kuin voi ja pääsee näin kutakuinkin perille. Saatuaan tavaransa myödyksi, tahtoo hän jälleen lähteä kotiin suolakuorman kanssa, mutta ei voi sitä ennen olla korjauttamatta pyöräänsä. Perinpohjin asian mietittyänsä ja useammin kerroin tehtyänsä tuota tuttua tempua että tempaa kädellään korvan taustaa, menee hän viimein vihdoin pajaan Aurajoen vasemmalla varrella ja ilmoittaa asiansa. Seppä, jolla aina on runsaasti työtä laivatehtaassa, joka aikanansa on käynyt ali-alkeiskoulua ja jossa näkyy hyvä kappale ylpeyttä siitä että hän on mestarina sepäntaidosta kuuluisassa Turussa,

pitkään aikaan ei suvaitse luoda silmäystääkään sisääntulijaan, kunnes viimein muutamien hopeamarkkain kaunopuheinen helähdys taivuttaa hänet suomaan apuansa hätään joutuneelle talonpojalle. Työhön ryhdytään paikalla, mestari on asettanut katkenneen pyöränvanteen ahjohonsa eikä katso halvennukseksi itse nyt painaa paljetta, jolla aikaa oppipoika pitää pyörää. Matti Aitto istuu tyytyväisenä vanhan arkun päällä, hiilivasun vieressä, pistää tupakkaa piippuunsa ja antautuu puheisin vähemmin herrastelevan oppipojan kanssa, joka mielellään kieltänsä pieksää, sill’ aikaa kuin kädet saavat levätä, ja joka suurella halulla tiedustelee nauriitten hintaa. Sinä hetkenä Ekman astuu sisään.

Meidän maalarimme on, pari tuntia kotona työtä tehtyään, lähtenyt tavalliselle kävelyllensä lämpimenä syys-aamuna ja poikkeee nyt pajaan vaihdellaksensa pari leikkipuhetta ystävänsä sepän kanssa, sillä Ekman tutkistelee kaikkia kansan elämän haaroja ja erittäinkin rakastaa seppiä sekä pajoja, luultavasti tuon ahjosta lähtevän loistavan valon tähden. Tarkalla silmällänsä hän paikalla älyää tässä kuvaksi sopivan aineen, kaappaa lyyjyskynänsä ja piirustaa muutamilla harvoilla, mutta vilkkailla piirteillä kaikki nuo kolme miestä ynnä myös koko pajan sisustan monin monellaisin kaluineen — ahjon, palkeen, alaisimen, ruuvipenkin, hiilivasut, vesi-astian, vasarat, lapiot j.n.e. vieläpä lisäksi avonaisen ovenkin ja sen kautta näkyvän jokirannan sekä kaukaisen tuomiokirkon sumuisessa syys-ilmassa. Ei unhotta hän sepän koiraakaan, joka uhkaavaisena seisoo oven suussa (tämä, sivumennen sanoen, on tässä teräspiirroksessa tullut jokseenkin epäselväksi). Ainoa, jota maalarin ei ole muistanut, on oma itsensä.

Ekman on perinjuurinen idealisti, olkoon se sanottu hänen kunniakseen, sillä se ei kuitenkaan estä häntä, niinkuin esim. tässä paikassa, suurimmalla tarkkuudella kuvaamasta arkipäiväisimpiäkin aineita. Mutta jos joku realisti tekisi sen muistutuksen että tässä pajassa ainoasti hiilet ovat oikein nokiset ja että varsinkin tuota nuorta oppipoikaa milt’ei voisi luulla valepukuun kätkeyneeksi tyttöseksi, niin emme tiedä muuta vastausta, kuin että ainoa, joka siihen olisi selityksen voinut antaa, ei nyt enää ole elävien joukossa. Seppä itse sitä vastoin on ilmisestä elämästä otettu kuva, ja kukapa talonpojan koko muodossa ei huomaisi sitä mestarillista veitikkamaisuutta, jota Ekman yksin on osannut sovittaa jäykkiin, jörömäisiin suomalaisiin naamoihin, ja joka niissä todentodella aina on näkyvissä meidän kansalle omituisen, leikkiä ja pilaa rakastavan luonteen ilmoituksena?

Ei se ole paljasta sattumusta, että tämä paja on saanut sijansa näissä kuvissa. Sepän työ on ollut Suomen kansan ensimmäisenä käsityönä ja on vanhimmista ajoista saattanut Suomalaiset mainioiksi. Suomen muinais-tarukin, kun tahtoi kuvata miestä täydessä voimassaan ja viisauudessaan, valitsi esikuvakseen ijän-ikuisen takojan Ilmarisen. Ja pakanuuden ajoista alkain on Suomen kansa pitänyt seppää sekä sepäntyötä erinomaisessa kunniasa. Se mies, joka kovan raudan taivuttaa, saapi myös kovan maankin taipumaan; hän taivuttaa myös kovan onnen, hän on “onnensa seppä”. Sen tiesi Ekman: hän tunsi Suomen kansan ja Suomen tarun, hän ei tahtonut että muukalaiselta tällä hänen matkustuksellansa Suomessa jäisi seppä näkemättä.

18. Hämeen linna.

Samana vuonna — 1249 — jolloin Ludvik Pyhä onnettomalla retkellensä Egyptiin joutui vangiksi Damiettessa, rakensi Ruotsalainen Birger Jarl Wanajaveden viehättävälle rannalle linnan, Hämeen pakanain kurissa pitäjäksi. Mahtava jarli, joka muutamia vuosia

myöhemmin “laittoi lukon Mälارينjärven suulle”, sillä kun Tukholman perusti, laittoi täälläkin lukon pitkän järvijakson suulle ja sulki pois Hämäläiset heidän luonnollisilta kulkuväyliltänsä. Niin taitavasti olikin tää paikka valittu, että sotaisin kaikista Suomen kansan heimoista siitä hetkestä tunki olevansa kahleissa ja lakkasi satavuotisesta vimmaisesta taistelustaan Ruotsin valtaa vastaan.

Birger Jarlin rakennusta mainittiin yhteen aikaan yleisesti *Kruununlinna* (Kronoborg), mutta se on nyt paremmin tuttu *Hämeenlinnan* nimellä. Sillä oli vettä ympärillään kolmella puolella ja luultiin olevan tarpeeksi turvaa omista paksuista tiilimuureista; mutta yhtähyvin sai se myöhemmin vielä paremmaksi vahvikkeekseen kivivallit kaivantoinen. Se oli välin annettu läänitykseksi mahtaville herroille, välin asuntona kuninkaan maaherralla Hämeen maakunnassa. Se paloi aina kellariholveja myöten Kesäk. 5 p. 1659, korjattiin jälleen, tuli sitten Suomen armeijan varaston säily-aitaksi, viimein vankihuoneeksi. Rikas kuin Suomen historia on sodista ja urhotöistä, on kuitenkin harvoin muu veri kuin mestattuun valtio-vankein punannut Hämeenlinnan muureja, eikä ole koskaan pitkäaikainen piiritys näiden muurein vahvuutta koettanut. Keski-ajan sotien aikana oli se kovin syrjässä, ja nyky-ajan tykkejä vastaan ei se olisi kestänyt. Se on tyytynyt nöyrympään virkaan, ollen rauhattomina aikoina asevarastona ja peräytyvän sotavoiman tukena; ja näin se on vanhentunut niinkuin sotavanhus linnanvartijana. Kaikkein viimeeksi se nyt on tullut kuritushuoneeksi ja koppi-vankihuoneeksi; olihan se alustakin rakennettu maan poikien *kuritukseksi*.

Kauniin-näköinenpä se linna on vieläkin keskiaikuisessa muodossaan, ja vuosisadat ovat sitä varovaisesti kätelleet; vasta nyky-ajan käytännöllistä hyötyä tavoitteleva henki on osaksi sen valleista kukkulat pois-vienyt. Yhdessä tornissa oli ennen aikaan nähtävänä Birger Jarlin kuva, kalkki toisessa, monikielinen ruoska toisessa kädessään, oikein voimallisen lähetyssaarnaajan esikuvana. Kapean, yhteen torniin vievän käytävän nurkassa on komero, johon tarinan mukaan jarlin sisar elävältä muurattiin sisään, siitä syystä että oli yhteen pakanallisista Suomalaisista rakastunut. Historia tosin tästä ei tiedä mitään, mutta onpa muutama romantisuuden rakastaja katsonut aineen novelliksi kelpaavaksi.

Suomen vanhimmat kaupungit ovat kaikki syntyneet kauppapaikoille meren rantamailla, ja pitkä aika kului ennenkuin Birger Jarlin linnan edustalle kasvoi pieni kauppala. Se otti paikkansa salmen äyräälle, linnan eteläpuolelle, sai ensimmäiset oikeuskirjansa Pietari Brahelta v. 1650; sillä oli kahdet markkinat vuodessa, mutta kauan aikaa antoi — virallisen tilastotieteen sanoilla puhuen — “krouvinpito sille vähäisen elantonsa”: — sotamiehillä tavallisesti on kurkku kuiva. Vuosi 1770, jolloin se vielä kappaleen etelämmäksi muutettiin, on vasta Hämeenlinnan kaupungin oikea syntymävuosi; uusi asemanjärjestys tuli valmiiksi vasta v. 1798. Parolan nummi, jossa avaralla hietakankaalla 100,000 miestä aivan mukavasti saattaisi pitää sotaa, oli hamasta Kustaa III:n ajoista kuuluisana leiripaikkana Suomen armeijan kokouksia sekä sotaharjoituksia varten. Täällä, katselmusta pitäessä, putosi se nerokas kuningas hevosen selästä ja katkaisi jalkansa v. 1782; täällä myös Aleksanteri II katsasti uudestaan kokoonpannun Suomen ruotuväen v. 1863, ja tälle paikalle tämän väen upseerit, ikään kuin aavistaen meidän armeijan pian tapahtuvaa, surettavaa hajottamista, asettivat komean vaskileijonan, joka samassa on muistopatsas rakkaalle hallitsijalle sekä kuolemaan asti uskolliselle soturi-sukukunnalle. Tällä vaskileijonallakin on historiansa, mutta se on jälkimaailman kirjoitettava.

Hämeenlinnan kaupungista paloi 2/3 osaa Syysk. 14 p. 1831 ja on se sen perästä "ehdompana entistänsä" kohonnut tuhastaan. Eräs maaherra, vapaaherra Reh binder, on rakentanut itselleen kestävämmän muistopatsaan kuin mitä aikalaisensa käsittivät. Hän on kuritusvankien työllä luonut pohjoispuolelle kaupunkia mitä ihanimman puiston mäkien, lahtien ja salmien välille. Ja toisellakin puolella salmea on hän raivannut tien jyrkkäseinäiselle Aulangon vuorelle, jossa katselijan silmien eteen avautuu näkö-ala niin jylhä, järvi niin pimentoinen, kuin ainoasti Skotlannissa ja Suomessa voi saada nähdä.

Munsterhjelm on maalannut kuvansa puiston puolelta. Me näemme salmen ynnä siinä kulkevan pienen höyryn kanssa vasemmalla puolella, ja edustalla pienessä veneessä kaksi herraa nuottaa laskemassa. Tuolla sievällä niemellä seisoo rakennuksia täällä majailevan Venäjän sotaväen varalle, sillä Hämeenlinna yhä edelleen on asevarasto ja sodan aikana tärkeä paikka. Perempänä näkyy linna, sen takana osa kaupunkia omituisen kirkkonsa kanssa, jolla on pyörön muoto, saarnatuoli keskikohdassa. Oikealla sivulla näemme kappaleen niitä lehto-kujia, jotka kaupunkiin saattavat; aivan perällä Wanajaveden sulku-rajoina ovat vuoriharjut. Koko seutu on rikas ihanista näköaloista.

Hämeenlinna on nyt muuttunut Helsingin etukaupungiksi. Sen ulkonainen muoto, elämäntavat ja hinnat mukaantuvat yhä enemmän pääkaupunkia myöten, vaan yhtähyvin tuntuu kohta, että täällä ollaan kymmenen peninkulman päässä meren rannalta. Kesäilma on täynnä havumetsäin hajua, keväät ovat aikaisemmat, vikeriäisyys tuuheampi, luonnon vaikutus vähemmin häiritetty. Rautatie, kauppaliike, sotaväki voivat ainoasti hetkeksi synnyttää jotain liikunnan tapaista. Hetken päästä on jo Suomen luonto jälleen päässyt yksin valtakansa; sanoin selittämätön yksinäisyyden tunne leviää vastustamattomalla voimalla koreain, säännöllisten katujen, ihanain puistojen, rauhaisain järvien, vuoriharjujen ja tasaisen, avaran, äärettömän kankaan yli.

19. Maantie Tampereen seudulla.

(H. Munsterhjelm).

Syyskuu-päivä sateen perästä. Kaikki ojat täynnä vettä, puiden latvoista tippuu. Pilvet tulevat ohuemmiksi; järvi makaa hiljaa, synkkämielisenä, ääneti.

Maantie, muulloin niin kova ja tasainen, on nyt kuopautunut rattaitten jäljistä. Se on tiheäliikkeinen tie. Suomen rautateitten nykyisestä pohjoispäästä, Hämeenlinnasta, virtaa liike pohjoseenpäin Tampereelle, tehdaskaupunkiin. Monilukuiset matkustavaiset yhä kiistelevät raskaitten tavarakuormien kanssa puolesta tiestä. Tällä kertaa näemme kuitenkin ainoasti yhdet ajopelit, yksi hevonen edessä, jotka pohjoseenpäin kulkevat. Tilavat kyytikärryt ne on, joissa on puiset resorit, ketaroista tehty häkki; tämmöistä ajovärkkiä vähempivaraiset usein käyttävät matkoilla. Oikealla puolella kärryillä istuva on luultavasti talonvuokraaja tai vähempi maan-omistaja, joka menee syysmarkkinoille Tampereelle, kyytimies istuu hänen vieressään, puhellen hänen kanssaan vuoden pellavasaaliista. Sääty-ylpeydestä ei ole puutetta Suomessa, vaan ei sillä ole sijaa maantiellä. Suomen keskuskunnallisen olon perustuksena on kaikkein yhdenvertaisuus lain edessä; se seisoo siis kansavallan leveällä pohjalla — miksi siis ei köyhä kyytimies saisi istua maan-omistajan vieressä.

Maisema tässä kuvassa ei ole minkään puolesta ihmeittävä, millään tavoin merkillinen. Tämmöiset näkö-alat tulevat matkaajalle yhä vastaan. Nuot kaukaiset kukkulat tuolla, tuo

uinahtanut lampi, nuot mylleröidyt kivet tiepuolessa, tuo metsätöyry oikealla puolella vaihettelevin lehti- ja havupuinensa, sylvienpituisiin pinoihin ladotut halot, itse maantiekien sitä sulkevan aidan ja avatun portin kanssa, ne ovat kaikkein tavallisimpia näköjä jokaisella retkellä meidän maassa. Mutta huomaapas tyvenyyttä tässä kuvassa! Se on syyspäivän liikuttavaa nöyrää tyytymistä kohtaloonsa, koska elämän vuotuinen kierto on likellä loppuaan ja lakastumisen aika alkaa. Ei itkua, ei valitusta, ei alaspainavaa alakuloisuutta; ainoasti vieno, tuskin tuntuva surumielisyyden vivahdus on levinnyt tämän yksinkertaisen syys-maiseman yli. Luonto näkyy, luoden suoran, pelottoman silmäyksen hiljaista järveä ja pilvistä taivasta kohti, katselevan katoamisen alkua. Jos vaskipiirros saattaisi koivujen kirjavat värit kuvata, niin huomaisimme jo siellä, täällä niiden viheriäisyydessä kellastuneen lehden; vaan mäntyihin, noihin yksivakaisiin jöröihin, ei syksyn vaikutus ole pystynyt. Me näkisimme maankarvaiset kanervanvarret koristettuna vaaleanpunertavilla kukkasilla, näkisimme katajan tarjoilevan marjojansa ihmisille lääkkeeksi, näkisimme ruohon tiepuolessa vihannoida heloittavan niinkuin kevään alussa. Ja tämä luonne luonnon ilmiössä kuvasteleikse myös ihmismielessä. Jos saattaisimme nyt katsahtaa sisään kansan majoihin, jotka ovat piilossa tuolla metsän ja harjujen takana, niin näkisimme saman pelottoman, vakaisen, nöyrän onneensa tyytymisen, joka valittelematta kärsii välttämättömät.

Munsterhjelm on perinpohjin tutustunut näihin Suomenmaan osiin. Hän on, niin sanoakseni, saanut Suomen luonnon elävältä käsihinsä; sen omituinen luonne valuu hänen tekemättänsä hänen pensselistään. Siitä syystä huokuukin meille tästä syksyisestä maisemasta lämpöinen rakkauden hengähdys vastaan, ja paksuin sadepilvien takaa aavistelee jo tulevainen uusi kevät.

20. Iltahetki Aurajoella.

(B. Reinhold).

Tämän kuvan voisi sanoa pohjois-eurooppalaiseksi, ei vaan suomalaiseksi. Riikalainen luulisi tässä tuntevansa Väinäjoen, Lybekiläinen Traven, Hampurilainen Elben ynnä noihin jokiin kuuluvan kalastaja- ja merimies-väen kanssa. Tuo mies tuolla, joka, nojallaan mastoa vasten, huolettomasti tupruttelee savuja piippunysästänsä ja katselee jokea, saattaisi yhtähyvin olla Hollantilainen, Ruotsalainen taikka Tanskalainen. Meriväellä on jokapaikassa sukulaisuus keskenään, ja mikä nimeltään se joki lieneekin, jossa aluksensa on päässyt satamaan, niin näet merimiehen kasvoissa jokapaikassa saman suruttoman, vakaisen näön.

Kalastajaperhe saaristosta on kiinnittänyt aluksensa alisen sillan kaaren alle. Illallinen on syöty; siksi päivää ei ole enää mitään tekemistä. Yksi mies on jo mennyt levolle tuohon purjeista kyhätyn teltan suojaan. Se on ukko-vaari, joka vanhuuden etu-oikeutta hyväkseen käyttää. Poikansa yhä vielä nautiskelee illan ihanuutta, ahkera miniä levittelee mattoa etukokassa, ja kuusivuotinen tytön tynkkä, ponnistellen Nukku-Mattia vastaan, katselee kaupungin ihmeitä. Vene on saapunut perille niin myöhäisellä päivän ajalla, että enin osa kuormasta vielä jäi myömättä. Puolikot tuolla, täynnä silakoita sekä turskakaloja, ovat huomenna vaihdettavat suoloihin, jauhoihin, kahviin, tupakkaan sekä heliseviin markkoihin.

Kaikki on hiljaa, helinä kaduilla on hälvennyt, yksi joen pienistä höyryveneistä päästää

höyrynsä tähteet ilmaan; pian on koko toimelias Turku vaipuva uneen. Mutta vielä välkkyä kajahdus valppaasta Heinäkuun auringosta hehkuviissa ikkunalaseissa, puutarhoissa, rannassa sekä joen kuvastelevassa pinnassa. Kesä-ilta on valoisa, lämmin, tyyni; ei sillan kaarikaan saata luoda pimentävää varjoa veneessä istuvan perheen päälle. Autuas rauha! Toisen päivän tullen, on sama alus kenties turhaan osoitteleva satamaan jonakuna myrskyisenä syys-iltana, pilkkopimeässä, hyrskyvien karien keskellä — mutta sitä ei nyt muistele kukaan. Myrsky on nukahtanut, pimeyden voima on rauennut, ja alus on kiinni rauhallisessa rannassa yöttömänä suvi-iltana.

21. Naantali.

(B. Lindholm).

Alkupuolella 15:ttä vuosisataa hallitsi Suomen seurakuntaa Maunu Olavinpoika Tavast, Turun piispa. Se oli mahtava, loistava kirkko-ylimys; ei ole katolisuus koskaan ennen eikä koskaan myöhemmin ollut Suomessa yhtä majesteetillinen, yhtä voimallinen kuin silloin. Maunu Tavast v. 1443 muutti kymmenen vuotta ennen perustetun Birgittalais-luostarin meren rannikolle Raision pitäjään, puolentoista peninkulman päähän Turusta, ja rakennutti itselleenkin kartanon sen läheisyyteen. Täällä vietti tuo mahtava piispa sitten loppupäivänsä rauhassa, ja elettyänsä 95 vuoden ikään, saatuansa kyllin sekä ikää että kunniaa, kuoli hän täällä, sammuvat silmänsä yhä vielä kääntyneenä hänelle niin rakkaasen luostariin päin.

Nimeksi sille oli pantu *Vallis Gratiae* (ruots. *Nådens Dal*, suom. Armon Laakso), ja tuli siitä pian rikkain ja arvokkain luostari koko Suomen maassa. Birgittalais-nunnia sekä Dominikolais-munkkeja eli siellä eri konventeissa, noudattaen sangen ankaria sääntöjä samaan malliin kuin Wadstenan luostari Ruotsissa. Pahaa ei kuulunut tästä Armon laakson luostarista, mutta kyllä paljo hyvää, sillä se harjoitti hyvin runsaasti laupeuden töitä, hoiteli kaikkia seudun vaivasia, sairaita sekä sokeita, ja soi anteliaasti vieraanvaraa toivoretkeläisille majakartanoissaan; siihen kuului lastenkoulu ynnä myös kaunis puisto täynnä hedelmäpuita sekä kaikellaisia harvinaisia kasveja; sen maa-tilat olivat parhaiten viljeltyjä koko maassa. Pian syntyi luostarin edustalle kauppapaikka, sillä paljon kansaa vaelteli tänne paikan pyhyiden tähden, saadakseen anekirjan synteinsä anteeksi-antamiseksi. Pieni kaupunki kohosi tälle rauhoitetulle turvapaikalle, se kasvoi joutuisasti, ja 15:llä vuosisadalla sillä oli kaksi pormestaria. Mutta tämä kaupunki kukoisti ja lakastui yhdessä luostarinsa kanssa, ja sen kukoistus-aika oli sangon lyhyt.

Uskonpuhdistus tuli Suomeen hiljakseen, melkein ääneti, ja ankara vuosi 1527 kukisti yht' -äkkiä, niinkuin maanjäristys, katolisen kirkon maahan. Naantalilaisluostarille tuli sama kohtalo kuin sen muille veljille; sen maa-tilat annettiin entisten lahjoittajain suvuille tai kruunulle, sen kalleudet ryöstettiin: sen hurskaat, nyt periköyhät asujaimet saivat kuitenkin vielä vähän aikaa armoilla elää vanhalla paikallaan. V. 1569 viimeinen abbedissa Naantalissa, Birgitta Kurki rukoili kuningas Juhana III:lta Jumalan tähden apua muutamille vanhoille, aivan hyljätyille luostarisisaruksille, jotka vielä olivat entisessä konventissa jäljellä. Juhana kuningas tämän liikuttavan rukouksen kuuli; hän antoi luostarille takaisin pienen maa-tilan vuotuiset tulot, korjautti kirkon ja ilmoitti puolilla sanoilla, ei olevan hänellä mitään sitä vastaan, jos toisetkin vanhanpuoliset lesket tai neidet panisivat nunnahunnun päähänsä. Mutta nunnahuntujen aika jo oli auttamattomasti ollut ja mennyt. V. 1577 kuoli Birgitta Kurki, ja hänen kuoltuaan oli vaan kolme nunnaa

enää jäljellä, jotka tarjosivat luostarinsa vielä tallella olevat kalleusten tähteet kuninkaalle, sillä ehdolla että sen sijaan saisivat pienen talon omakseen. V. 1581 oli vaan yksi heistä elossa, jota ahneet voudit näkyvät ahdistelleen, sillä kuningas uhkaa ankarinta vihaansa sekä epäsuosiotansa niille, jotka Naantalin “yksinäisen nunnan” eläkettä supistaisivat. Sama uhkaus uudistettiin v. 1590. “Antakaa viimein vihdoinkin Naantalin nunnan, Elina Knuutintyttären, saada saatavansa”. Kuinka kauan sitten tämä “katolisuuden leski” vielä eli, sitä ei tiedetä; mutta näin köyhänä, näin turvatonna, näin yksikseen hyljättyinä katosi hänen kanssaan katolinen kirkko Suomessa, joka aikansa oli ollut niin rikas ja mahtava! Naantalin luostari on sen kirkkaimman loiston ja sen halvimmän alennuksen kuvana.

Luther’in usko katsoi velvollisuudekseen hävittää kaikki “paavilaisen taika-uskon” jäljet. Luostarin rakennukset purettiin tanteren tasalle; ainoasti luostarikirkko, nyt lutherilaisena, kohottaa vielä nytkin mahtavat, kauas meren seljille näkyvät muurinsa kallioiselta rannalta. Pyhain miesten kuvia, messupukuja, alttarivaatteita, kalkinpeittoja, jotka häviöstä ovat säilyneet, ynnä myös kahta (nyt haudattua) muumiata kirkon-alaisissa holveissa on viime aikoihin asti näytetty uteliaille jälkeisille. Taruja salaisista holveista sekä maan-alaisista käytävistä ei ole puuttunut; aukisilmäinen tutkintokin puolestaan on paljastanut ja kuvannut luostarin perustusmuurit. Jäännöistä nunnien uutterasta kätevyydestä ovat villasukat ja villavauvat, joita nykyisessä Naantalissa kudotaan.

Pyssymies eräänä päivänä ajeli lintua takaa, joka viimein valitsi turvapaikakseen kirkon rauhoitetun katon. Pyssymies ei pitänyt lukua pyhän Birgitan rauhasta; hän laukaisi, ja lintu putosi kuoliana maahan. Mutta latingin palava tappuratukko sytytti kirkon katon, kirkko rupesi palamaan, pyssymies sen näki ja tuli samana hetkenä — niin taru kertoo — sokeaksi. Se tapahtui Maalisk. 4;nä p:nä 1628. Paksut seinät kuitenkin kestivät tulen voiman, kirkko korjattiin jälleen ja laitettiin nyt nykyään täyteen kuntoon Suomen kruunun kustannuksella. Torni rakennettiin siihen v. 1797.

Naantalin kaupunki, jossa jokainen talo on pitänyt oman sukunimensä, on vaivalla ja tuskalla elää nytkytellyt vuosisadan vuosisatansa perästä, masentuneena mahtavan kilpaveljensä Turun likeisyydestä.

Meidän aikoinamme vaeltelee taas suuria toivioretkeläis-parvia tuolle muinaiselle pyhälle paikalle, mutta he eivät tulekaan enää pyhältä Birgitalta apua rukoilemaan, vaan pakanalliselta veden-jumalalta, tai hakevat Naantalin terveellisestä mudasta parannusta kivuilleen. Naantalin kylpylaitos on rikkain kävijöistä koko Suomessa; näille kaljuille kallioille kokoutuu joka kesä monta sataa kaikilta Suomen haaroilta tullutta kylpyvierasta, Itämeren tuoretta ilmaa hengehtimään ja Turkuun tai Turusta kulkevien höyrylaivojen savua katselemaan.

Lindholmin kuva näyttää meille kallioisen niemen, sinisen meren, tien täynnä käveleviä kylpyvieraita, pikkuisen kaupungin ja jalon kirkon; mutta kylpylaitoksesta näkyy vaan jokunen hämärä piirre vasemmalla puolella. Suomessa on monta nientä ihanampaa, vaan ei yhtään muistorikkaampaa. Kuvaa mielessäsi nämät rannat täyteen romalais-katolisen kirkon loistavia juhlasaattoja; kuvaa tähän päivän paisteessa loistavat, liehuvat liput, pyhain-kuvat, kullatut pyhainluu-arkut sekä luostarin kirjavat ikkunat; anna kellojen helistä; anna Dominikolais-munkkein mustissa, punaisella ristillä varustetuissa kaavuissansa, nuora vöillä, anna Birgittalais-nunnien harmaissa puvuissaan, mustissa hunnuissaan, hitaasti astua sivuitse, anna kuoripoikien veisata *jubilate*-virttä ja

harrasmielisten ihmisparvien sadoittain ma'ata polvillaan Neitsy Maarian taikka S:t Birgitan kuvan edessä; ajattele siihen lisäksi välkkyvä meri, täynnä kymmeniä valkeita purjeita — sitten sinä näet Naantalın entisessä muodossansa. Anna sitten kaiken tuon komeuden savuna haihtua; hävitä pois maan päältä tuo mahtava luostari kaikin vierasmajoineen, asukkaineen; aseta sen sijaan matalia mökkejä, kukkatarhoja ympärille, kukkaspottuja ikkunoille, sukkaa kutovia akkoja sekä hyväntahtoisia, säästeleviä porvareita, aseta määrä-aikoinaan sinne, tänne, kaljuille, harvaa männikköä kasvaville kallioille muutamia kylpyvieraita; anna tämän kaiken yli kaareutuvan pilvisen taivaan katsoa alas aution meren, suuren kirkon, pienen, köyhän, hiljaisen, unohdetun kaupungin puoleen — sitten sinä näet nykyisen Naantalın. Suomen Avignon'illa ei ole edes komeita raunioita muistomerkkeinä lyhyt-aikaisen loistonsa haudalla. Se on "yksinäisen nunnan" kaltainen, joka istuu muistoihinsa vaipuneena ja oudoksuvın silmin kallioltaan katselee uutta aikakautta.

22. Yksi Roineen selkä.

(H. Munsterhjelm).

Roine on kallihimpia helmiä Näsijärven vesistön laajassa järvijaksossa ja levittelee selkiänsä Hämeen sekä Yli-Satakunnan rajoilla. Keskellä metsäisiä kukkuloita ja viljavia peltoja pujahteleikse tämä kirkas järvi, 277 jalan korkeudessa meren pinnan yli, monina selkinä ja salmina, seudun kautta, joka on Suomen ihanimpia, huuhtoellen idässä Kangasalan harjun juurta. Tämän vesistön monet suuret sekä pienet järvet, Längelmävesi, Roine, Mallasvesi, laskevat Valkeakosken kautta Vanajaveteen, josta sitten, toisen järvijakson läpi juostuaan, kuljettavat vetensä Kokemäenjoen kautta mereen.

Näät suuret vedet näillä seuduilla ovat useammin kerroin väkivaltaisilla myllähdyksillä raivanneet itsillensä uusia laskupaikkoja. Suuret veden nousemiset ja äkilliset alenemiset ovat silloin muuttelleet maisemain koko näköä. Estääkseen Längelmäveden tulvia, kaivatti Suomen kruunu v. 1829 läpi sen 200 kyynärrä leveän ja 43 jalkaa korkean kannaksen, joka on mainitun järven sekä 6 1/2 jalkaa alemman Roineen välillä. Työ oli suurella huolella tehty valmiiksi, silta rakennettu kaivannon yli ja osa toetta varovasti avattu, koska vesi, yöllä Huhtik. 3:tta päivää vasten 1830, sai harjun löyhän hiedan läpileikatuksi, huuhtoi pois paalutuksen perustan ja viimein vei mennessään tokeen, sillan sekä kaivannon kivetyt reunaimet. Längelmävesi kauhealla voimalla kuohahti Roineesen. Muutamien tuntien kuluessa oli aukko levennyt 10:stä syllästä 20:ksi, Roineen rannikot joutuivat veden valtaan eikä kosken vimma asettunut ennen kuin molempain järvien pinta oli tasan. Silloin oli Längelmävesi alennut 5 jalkaa, 4,500 tynnyrin-alaa oli viljelyksen omaksi saatu, ja Roineen paisuneet vedet vähitellen vuodattivat liikansa muihin alempana oleviin järviin.

Kukaties on se aavistus tuosta suuresta voimasta, joka ihanan hopeakalvon alla piilee, josta Roineen sinertävät selät ovat saaneet viehättävän vaikutuksensa, Munsterhjelm on kuvannut yhden sen pienemmistä seljistä, joka leikitellen loiskii oikullisesti polvitteleville rannoille. Me näemme mutkallisen tien, yksinäisen purjeen, ilmoihin nousevan savun ja perempänä salmia, jotka toisille seljille vievät. Vasemmalla puolella, aivan reunalla katoaa kaitainen järvikaistale siintymättömiin. Tämän saman Roineen rannalla, Liuksialan kartanossa, itki Eerik XIV:n puoliso, Kaarina Maununtytär, monta pitkää vuotta poikaansa, kruunuansa ja kotimaatansa: hänen kyyneleistänsä, jotka näihin vesiin

tippuivat, on Roineen pinta saanut hopealle hohtavan välkkeensä.

23. Salainen viinanpoltto-kota Loviisan saaristossa.

(B. Lindholm).

Kerrotaan Walter Scott'ista, joka itse oli lakimies ja rauhatuomari, että hän välistä ei voinut olla tuntematta mieltymystä rohkeita tullivarkaita taikka muita heidän kaltaisiansa kohtaan. Mutta yhtä vähän kuin sen vuoksi tuon mainion romaanikirjoittajan laintottelemus on ollut epäluulon-alainen, yhtä vähän myös syytettäneen meidän maalaria luvattomasta työstä, jos joku lainvartija tästä huomaisikin hänen olleen salaisten viinanpolttajain epäluulon-alaisessa seurassa. Hyvänä kansalaisena hänkin varmaan sydämestään soisi, että nuot kolme, jotka tuossa hänen kuvassaan puuhaelevat raskaan viina-ankkurin poiskuljettamisessa, pian joutuisivat lain kynsiin, ja jos jotakin sopisi lukea hänen syykseen, niin se on se, ettei hän ole pannut nimismiehen kiiltäviä nappeja eikä siltavoudin vahvaa sauvaa vilahdamaan hoikkain mäntyin välistä. Hän näkyy tahallaan kuvanneen tuon laittoman työn aivan häiritsemättömäksi, sitä varmemmin voidakseen tuoda kaikki kolme lainrikkoojaa tänne yleisen mielen oikeuden eteen.

Maantieto on pitänyt huolen siitä että Loviisan kaupunki saaristoinen, Uudenmaan kaakkois-kulmalla, ilman syyttänsä tulisi pahaan maineesen. Eihän toki voi vaatia, että joku kaupunki tai saaristo siirtyisivät pois edulliselta asemaltaan, senvuoksi että vastapäätä sattuu olemaan Viron rannikko, josta monta monituista veneen täyttä paloviina-tyynyreitä on tullin ohitse salaa tuotu tänne mustina syksy-öinä, kunnes muutamille meidän omista rantalaisista tuli kiusaus itse keittää herkkunestettä Viron votkan sijaan. Ja vieläkin lopullisesti rauhoittaaksemme lainkuuliaisen lukijamme omaatuntoa, voimme lisätä, että maalari tässä on kuvannut tapauksen olleilta ja menneiltä ajoilta, jolloin talollisilta otettiin pois heidän kallis oikeutensa saada itse muuttaa peltonsa vilja myrkyksi, ja jolloin ensi-aikoina salaisia viinakotia kasvoi maasta niinkuin sieninä sateen perästä. Sitten tuli hätyytys-aika varanimismiehineen, palkintoineen ilmi-antajille sekä tuntuvin sakkoineen lainrikkoojille, ja seuraus oli se onnellinen, että noista luvattomista viinatehtaista pian vaan oli rauniot jäljellä, kummastukseksi jälkimaailmalle, samoin kuin muinaiset rosvopesät, joita vielä näytetään siellä, täällä Suomen maanteitten varrella. Tämöisen raunion on meidän maalari löytänyt ja taiteen oikeudella pannut sen tässä jälleen täyteen toimeen, aivan niinkuin muinaisen rosvopesänkin kuva tietysti tulisi siitä elävämmäksi, jos siihen kuvataan lisäksi puoli tusina oikeita rosvoja täydessä saaliin jaon puuhassa.

Paikka on hyvin valittu: yksinäinen, autio saari, tiheä hongikko, ja likellä ranta, joka monin salasolineen, lahdenpohjukka-piiloineen on ikään kuin luotu tullivarkaita varten. Viinatehdas on yksinkertaisinta laatua rakennukseltaan: siihen vaan tarvitaan havu-katos, juuri niin suuri että suojaa ja kätkee laittoman viinapannun ynnä muut siihen kuuluvat astiat ja jäähdytyskorvot sekä valmiin viinan. Yhtä helposti kuin tavara on tehty, yhtä helposti se myös saadaan kaupaksi, eikä ole auttavista ystävistä koskaan puutetta. Nuot molemmat miehet vasemmalla puolella ovat nähtävästi merimiehiä, jotka luvattomasta voiton osasta kernaasti ovat apuna. Tuo lihava vaari, joka itseksensä kantaa toista viina-ankkuria ja niin rakkaasti likistelee sitä koukkuisia polviensa vasten, taitaa olla varakas rusthollari, joka jo ennalta on tarkoin lukenut voittonsa markoittain, jopa pennittäin. Pitäähän pyytää itselleen elatusta otsansa hiessä tässä maailmassa. Ponnistus ja liikkuminen on terveellinen hänen pönkä-vatsalleen, ja muutama raippapari tuohon leveään selkään mahtaisi olla

vieläkin terveellisempää.

Paloviinan valta näillä kylmillä Pohjan perillä on kovin suuri ja turmiollinen, että se olisi voinut mainitsematta jäädä millään matkalla Pohjanmailla. Tarina kertoo että, koska Herra Jumala oli ihmisen luonut, paha henkikin tahtoi kilvoitella hänen kanssaan, ja loi apinan. Jotain samallaista varmaan myös tapahtui, koska Luoja teki viinin ilahduttajaksi ihmisen sydämelle: kohta ryhtyi paha henkikin puolestaan työhön ja opetti ihmistä viinaa polttamaan. Turhaan on viiniköynnös täällä ikäänkuin laskeunut maan tasalle; turhaan on viinimarja täällä muuttunut jaloimmiksi marjoiksi. Viluinen Pohjanperäläinen tahtoo kiihoitus-ainetta jähmettyneille jäsenilleen, eikä voi mikään, ei laki, ei järki, ei armahtavaisuuden tunne, estää häntä uuttamasta alkoholia leiväksi aiotusta viljasta, Kas se on pimentopilvi Pohjanmaiden yli, mustempi sen mustimpaa syksy-yötä.

Mutta sitä ei ajattele tuo lihava rusthollari tuolla, kallis taakkansa sylissä. Hän vaan lukee voittoansa, ottaen äänettömän hongikon todistajakseen, ettei hän ole koskaan varastanut muuta paitsi perhekuntain onnea, ei ole koskaan murhannut muita paitsi juomareita. Voi sinua rehellistä miestä, kuinka väärin sinun rehellisyyttä on tuomittu!

Tampereen kaupunki.

(J. Knutson).

Kaljuja harmaakivi-kallioita, mataloita huoneita säännöttömissä riveissä, yksi kirkko, yksi koivu, kaksi korkeaa savupiippua, pari järven lahtemaa, ja tuolla perällä harjuja, joiden epätasainen linja polvittelee taivasrannassa — siinäkös se onkin kaikki? Siinäkös se on Tampere, johon matkalaiset kulkevat, nähdäkseen kappaleen Suomen sydäntä ja ihaillakseen sen tuhansien järvien loistoa.

Ei, ei tämä ole kaikki. Maalari on huviksensa tähän maalannut kuva-arvoituksen, jossa jotain suurta on piilossa ulkonäön mitättömyyden takana. Laajenna kuvan näkö-piiri, niin että näet avaran, välkkyvän järvenselän, niin pitkältä kuin vaan silmäs ulottuu; johda siitä alaspäin leveä, valkeavaahtoinen juova, kulkuväyläksi ankaralle koskelle, joka juopi satojen järvien vedet ja kuitenkin yhä janoo lisää; aseta sen äyräille kuusikerroksisia jättiläis-rakennuksia, joista höyryn, vesi-rattaitten ja koneitten pauhina uupumattomalla uutteruudella yöt, päivät kuuluu, saattaen kosken kohinankin kuulumattomaksi; ympäröi tämä näky jyrkkävietteisillä, metsäharjaisilla selännteillä sekä silmäs eteen avaralle leviävillä viljavilla notkelmilla; silloin se olisi Tampere. Tämä kuva näyttää meille ainoasti yhtä jättiläisen helmankulmaa.

Tampereen kaupunki on Kustaa III:n luoma, mutta itse ajatus kuuluu jo häntä edelliseen “hyödyn aikakauteen”. Veden summaton työvoima oli täälläkin, niinkuin muualla Suomessa, kuohunut käyttämättä sivuitse, ja kun nähtiin sen ankaran kosken siellä, täällä pyörittelevän jonkun mitättömän jauhomyllyn ratasta, niin olisi luullut näkevänsä Suomen runon Kullervon — titanienvertainen voimaltaan — joka oli pantu pientä lasta keinuttamaan. Hyödyn aikakausi keksi että hänen hillitöntä voimaansa saattaisi hyödyllisempiin toimiin käyttää, ja Tampereen kaupunki perustettiin Lokak. 1 p. 1779. Yksi Hattu-puolueen päälliköistä Suomessa, presidentti vapaaherra Boije, soi siihen suuren apunsa, sillä että kaupunkia varten antoi kosken oikeanpuolisen rannan, jota vastaan vasemmanpuolinen yhä vielä kuuluu Hatanpään kartanon alle.

Vv. 1821, 1824 sai Tampere vapaakaupungin oikeudet, jota paitsi suurilla suojelustulleilla

masennettiin kaikki kilvoittelu sen kanssa. Tehtaita siihen syntyi englantilaisten rahavarain avulla; mutta kaikesta suojeluksesta teollisuuden uutteruus vaan laimenee. Vasta vapaamielisempäin kauppa-asetusten valtaan päästyä kohosi täälläkin tehdasliike meidän ajan vaatimusten tasalle. Koski nieli miljoonia kitahansa, mutta ajoi ne monenkertaiseksi karttuneina jälleen ylös rannoillensa, ikäänkuin kultahietaa. Nyt sen työvoima kehrää ja kutoo villa-, pumpuli- sekä liinakankaita, sotkee ryysyjä paperiksi, ja panee liikkeelle konepajoja ynnä kaikellaisia muita tehtaita. Enemmän kuin 6,000 henkeä työväkeä tottelee työkellojen kutsua; heidän lapsensa kokoutuvat kouluihin; purjevenheet tuovat yhä vereksiä joukkoja kaupungin karttuvan asukasluvun lisäksi. Aikaa on kestänyt, ennen kuin vapautta rakastava, autoissa saloissa kasvanut kansa on tottunut tehtaitten väentunkeeseen, umpinaiseen ilmaan sekä yksitoikkoiseen työhön. Mutta kärsivällinen, kestäväinen, oppimaan taipuvainen suomalainen luonne on vähitellen siihenkin tottunut, ja Tampereelta on uusi sivistysmuoto — tehdasteollisuus — levinnyt maamme eteläisten ja läntisten kulmain yli. Tampereen tehtaitten teokset enimmäksi osaksi menevät Venäjälle; mutta omassa maassa kuuluu yhä harvemmassa rukin hauska surina, sukkula on sujahtanut pois emännän ahkerasta kädestä, talon tyttäret eivät enää käy kotikutomissa, vaan puodista ostetuissa vaatteissa, ja tehtaot ostavat pellavat kun ne vielä pellolla kasvavat. Kaikki tämä hiljaa, vaan perinjuurin muuttaa kansantapoja; koneellisuuden rauta-aika on jo saapunut Suomen keskisydämeen. Kone on herrana, ja sen rätiseväin hammasrattaitten välillä liikkuu työväki kaasun valossa, vaaleana ja äänettömänä, niin kuin haahmoparvi.

Kaikesta siitä ei tämä kuva anna mitään tietoa. Se on tehty pohjosesta päin katsoen; avara Näsijärvi on siis alapuolella kuvan kansia, ja siitä lähtevä, tässä samaten näkymätön, ankara koski, kulkee aivan oikealla reunalla noitten tehdasrakennusten sivuitse, jotka tässä vaan parilla töröttävällä savupiipulla osoittavat olevansa olemassa. Vesikaistale tuolla kuvan taustassa kuuluu viherjäisillä kukkuloilla, niemillä sekä saarilla niin kauniisti seppelöityyn Pyhäjärveen — keskusjärveen, joka eri haaroilta ottaa vastaan Näsijärven vesistön vedet ja viepi ne majesteetillisen Nokiakosken kautta sekä läntisten järvien läpi Kokemäenjokehen. Tehtaitten alin-omainen pauhu ei ole voinut tukehduuttaa Tamperelaisten ihastusta kauniisen ympäristöhönsä. Ihanat puutarhat kylpevät kosken ryöpsähyttelemässä vesihuurussa, ja kaukana kohinasta ja pauhusta saa väsynyt kävelijä korkealla Pyynikki-vuorella levähdyttää mieltänsä kaukaa kimaltelevain vedenselkäin ihaelemisella.

25. Imatran alku.

Vierasmajasta oikealla virranrannalla käypi polku ylös putouksen niskalle päin. Harva matkustavainen jättänee tämän käynnin tekemättä, ja penkkejä on sille paikalle asetettu, leposijaksi niille, jotka eivät tahdo epätasaisilla kallioilla istua.

Murhenäytelmän kolme eri kohtaa — syy, lankeemus ja sovitus — ovat selvästi eroitettavana tässä luonnon suuressa draama-runoelmassa. Nyt nähtävänä olevassa kuvassa on maalari tuonut etehemme ensimmäisen kohdan, syyn. Virta on lähtenyt hiljaisesta kodistansa, järvestä, kulkien niinkuin ihminenkin elämässään, välin hyrskypaikkoja, välin suvantoa. Hän on alkukoskissa oppinut nuoren voimansa tuntemaan; hän on nuori jättiläinen, jonka sydän kuohuu halusta tulla mainioksi tämän elämän taistelussa, raivata itselleen tietä kalliomuurien läpi, kunnialla kruunattuna päästä tuntemattoman meren syliin. Hän ei pelkää mitään, hän ei tiedä että raskaudenluonnon-

sääntö on häntä itseään voimallisempi, hän ei tiedä että hän itse, parhaan voittonsa hetkenä, on räiskähtävä miljoniksi vaahtopisaroiksi. Hän kuvaa itsekästä voimaa, joka ainoasti omaan itseensä luottaa, tietämättä että silläkin on korkeampi valta ylitsensä, valta, joka häntä johtaa ja on ennaltaan määrännyt hänelle pyrinnön perän sekä tien. Näkemättä vastustamatonta sallimusta, joka häntä syvyyteen sysää, hän kuitenkin tuntee itsessään jonkunlaisen levottomuuden. Katsele näitä ristiin rastiin käyviä kuohu-aaltoja, jotka jo kaukana jyrkkyyden reunasta saattavat mahtavan virran rinnan kohoamaan, ennustaen sen pian tapahtuvaa lankeemusta. Mikä vertauskuva tässä luonnon ilmiössä! Nämät levottomat laineet ovat aivan kuin lakkaamatta vastakkain käyvät, lakkaamatta toisiansa vastaan riitelevät aavistukset, ajatukset ja himot kadotukseen rientävän ihmisen sielussa. Mahtavimmatkin historian jättiläisistä — Aleksanterit, Caesar'it, Napoleonit — ovat kaatumisensa edellisenä iltana tunteneet sielunsa salaisimmassa pohjukassa noita ennustelevia, ristinriitaisia, kalvavia laineita, ja heidän teoissaan on tämä sisällinen taistelu ollut nähtävänä. He ovat voittaneet tämän aavistelevan tunteen, sanoen sitä heikkoudeksi, he ovat rohkeasti niinkuin Imatrakin käyneet tietänsä eteenpäin, ja syvyys on heidät niellyt.

Itse tämä kaikki-nielevä syvyys on jo ollut kuvattuna toisessa paikassa tässä teoksessa. Kolmas kohta, Imatra putouksensa alapuolella, on vielä näkemättä — se hetki, jolloin erilleen ryöpsähtäneet pisarat jälleen yhdistyvät uuteen elämään, ja jolloin loppuun kuluneesta tapauksesta on jäljellä ainoasti tragillisen suuruuden vuosisatoja ihmeyttävä työ: särjetyt muurit ja vapautteen raivattu tie.

Luonnon vertauskuvien vaikutus ihmis-sieluun on huomaamaton, vaan ihmeellisen voimallinen. Harva ihminen — vaikka kuinka hiljainen, hidasmielinen, mielikuvitusta vailla oleva — lienee kauemmin aikaa katsellut Imatraa sen näljäiseltä, liukkaalta äyräältä, tuntematta itsessään käsittämätöntä, melkein kuin pahan hengen viekoituksesta tulevaa halua syöksemään itsensä alas tuohon kiehuvaan pyörteeseen. Moni, sitä tunnetta tunnettuaan, ei ole toista kertaa tohtinut tulla Imatran salaisen viekoitus-voiman piiriin, ja hän on siinä tehnyt oikein, sillä onpa joskus tapahtunut, että kiusaus on tullut kovin suureksi — tapaturmioita on tapahtunut, joiden syyksi on luultu kallioin liukkautta — mutta Jumala yksin tietää Imatran uhrin ja ihmis-sielun synkät syvyydet.

Noita huvimatkalaisia tuolla ei näy tämmöinen pelko vaivaavan. He nauttivat kesäpäivän ihanuutta koivujen varjossa, ja yksi tyttönen likiseudulta tarjoilee heille mansikoita kaupaksi. Levottomasti lainehtivan, melkein tuskallisen kosken rinnalla tekee Suomen luonnolle omituinen rauhallisuus virran rannoilla ja tuossa lehtosaareissa kuvan taustassa sanomattomasti hauskan vaikutuksen. Tässä ovat elämän molemmat suuret vastakohdat aivan rinnakkain, tehden toinen toisensa kauneuden vielä täydellisemmäksi, vielä ihastuttavammaksi.

26. Juustilan sulku.

(B. Reinhold).

Taaskin eurooppalainen kuva; mutta samassa myös suuren kansallisen työn kuva, Juustilassa on viimeinen, eteläisin Saimaan kanavan 28:sta sulusta.

Saimaan avaralla vesistöillä, jonka alimmat selät ovat 256 1/2 jalkaa Suomenlahden pinnan yli, on luonnollisena viemärinä Vuoksi, joka Laatokkaan laskee. Mutta Vuoksi

syökseyytyy niin jyrkkiä könkäitä (putouksia) ja niin ankaria koskia myöten alas, että enin osa sen juoksua on mahdoton aluksin kulkea, eikä se siis voi olla kulkuväylänä Saimaan ja meren välillä. Jo 1600-luvun alussa ruvettiin siis kaivamaan kaivantoa Saimaan ja Suomenlahden välille; mutta se työ lakkasi kesken, ja hyvä onni se olikin, voipi sanoa. Sillä siihen aikaan oli sulkuin rakentamisen taito vielä sangen huonolla kannalla, ja Savon suurten järviselkän vedet olisivat siis luultavasti hirmuisena tulvavirtana ryöpsähtäneet rantamaan ylitse. Kaivannon kaivamisen tuuma heräsi sitten uudestaan vasta v. 1826, jolloin 13 talonpoikaa tuli Savosta, tuoden anomusta siitä maamme suuriruhtinaan etehen. Hankkeita ja valmistuksia siihen johti Suomen tie- ja vesi-yhdistysten silloinen päällikkö, paroni Kaarle v. Rosenkampff, joka kaatuikin taisteluun tämän tuuman puolesta, vaivoista murtuen. Saimaan kanavan kaivaminen päätettiin keisarin kirjeellä Syysk. 21:ltä päivältä 1844, kanava avattiin kululle Syysk. 7 p. 1856 ja tuli aivan valmiiksi v. 1858.

Sanomattomat vaikeudet olivat tässä työssä voitettavat. Kanavan koko läpi kuljettava matka mereen asti, 55 1/2 virstaa pituudeltaan, oli peri-vetinen. Siellä oli matalia järviä, joissa piti kulkuväylä syventää, polvittelevia jokia, jotka piti syrjälle johtaa, pohjattomia soita, jotka piti täyttää, ja höllä maaperä, joka teki että laidat kerta kertansa perästä vyörivät kaiventoon. Mutta kymmenvuotinen uutteruus, viisaus ja suuttumattomuus voitti kaikki esteet, ja Suomen insinöörit, joiden ylijohtajana oli Ruotsalainen, eversti Niilo Erikson, kuuluisan Amerikkalaisen veli, saattoivat viimein antaa maansa käytettäväksi työn, joka on jaloimpia lajiansa Euroopassa ja on vaan maksanut verrattavasti pienen summan, 12 miljonaa 381,000 Suomen markkaa.

Saimaan kanava yhdistää mereen järvirannikoita sadoin peninkulmin, ylimaun kaupungeita on koko joukko tullut merikaupungeiksi, salojen korkeat hongat pääsevät ulos maailmoille, kauppa ja sivistys pääsevät sisään syrjäisiin takamaihin. Tämmöisen työn loppupaikka maksaa muistamisen vaivan. Juustilan sulussa, kanavan suulla, Suomenvedenpohjan ylimmäisessä päässä, on meillä tilaisuus nähdä kuinka lujasti, huolellisesti se suuri työ on tehty. Kanavan laidat ovat hienosti silitetyllä harmaakivellä päällystetyt; me näemme sulkukammion, joka on vuoreen hakattu, vahvoilla porteilla suljettu, ja jonka yli käy sievä vääntämällä aukeava silta. Veden pinnan korkeuden eroitus sulkujen yli- ja alapuolella on keskimäärin vähän kymmenettä jalkaa. Kanavan leveys on vaihtelevainen 31:stä jalasta, vedenpintaa myöten lukien, missä se käy suoraan, aina 90:äänkin jalkaan polvipaikoissa; syvyys on 9 jalkaa.

On päiväpaisteinen suvipäivä kohta päivällis-ajan perästä. Ylöspäin kulkeva höyrylaiva on juuri tullut sulun sisään Viipurin puolelta, sulunvartijat par'-aikaa ovat sulkemassa alaporttia, ja laivan edessä oleva silta on jo vasemmalle auki väännetty. Kaksi laivan matkalaisista on, käyttäen tätä viivytystä hyväkseen, astunut maalle kävelläkseen, ja saavat kohta tuon pääsemättömän marjatyön kimppuhunsa; toiset matkalaiset kärsivällisesti istuvat laivassa, kulun jatkamista odotellen; muutamat katselijat silmäilevät laivan menemistä sulun kautta. Sulunvartijan tupa vasemmalla puolella, sievä metsä oikealla ynnä kanavaa myöten käyvä tie edustalla, muuta ei seudusta näe, sillä kanavan sininen vyö pokjoiseenpäin on peitossa sillan takana. Ei myöskään näy niitä monia somia huviloita, jotka kanavan varsia yhä koristelevat ja matkustajan silmiä ihastuttelevat. Höyrylaiva on saattava niille meidän terveisemme ja on turvallisella, hausalla matkallaan epäilemättä saava monta vastatervehdystä niistä liehuvilla nenäliinoilla.

27. Savon linna ynnä osa Savonlinnan kaupunkia.

(H. Munsterhjelm).

Kustaa III:n sihteeri Ehrenström kertoo seuraavan jutun. Muutamana kolkkona iltana keväällä 1790 oli Kustaa III Drottningholmen huvilinnassa, ajatellen sotatuumiansa ja lähtöä Suomeen. Kuningas seiso i mieltiväisenä, lämmitellen itseään takan edessä, ja kääntyi yht' -äkkiä Leopold'in puoleen näillä sanoilla: "Mais il faut avoir le diable au corps, que de quitter toutes ces aisances ç i, pour aller s' enfoncer dans les déserts du Savolax — kylläpä pitää olla pirun riivaama, jättääksensä kaiken tämän mukavuuden täällä ja tunkeutuakseen Savon salomaiden sydämeen!" — Tämä kuva näyttää meille yhden noita "Savon salomaita", joiden tähden se nerokas kuningas rohkeni uhrata mukavan olentonsa. Mutta jos Savon linnassa ei olekaan koskaan voinut olla Drottningholman linnan vertaa hienossa, jalossa ylellisyydessä, voipa se sentään luonnon kauneuden puolesta vetää vertaa vaikka millekin kuninkaalliselle huvilinnalle.

Tuo vanha linna keskellä kuvaa syntyi v. 1475, jolloin rohkea ritari Eerik Akselinpoika Tott rakensi sen suojaksi Venäläisten päällekkarkauksia vastaan; — se oli sama ritari, joka omin päin julisti sotaa Venäjän suuriruhtinaalle, peloittavalle Iivana III:lle Wasilinpojalle, ja teki suuren hävitysretken hänen alueelleen, saattaen 20-30 peninkulman avaralta maan ani-autioksi. Savon linnaa — eli sen-aikuisella nimellään *Olavinlinna* — rakennettaessa oli ajat niin rauhattomat, että työmiehillä, käydessään hiekkaa, kiviä, ja kalkkia hakemassa, aina piti olla sotamiehiä myötä suojanansa. Se saikin sitten monta kertaa, vihollisten ahdistaa, koettaa muuriensa lujutta, ja jos se ei olekaan voinut kestää säännöllistä piiritystä, niin on se kuitenkin sitä useammin torjunut ensimmäisen rynnäkön ja täten kiitettävällä tavalla täyttänyt velvollisuutensa rajalinnana. Savon linna oli alussa erityisen läänin pääpaikkana, vaan kuului sitten välin Wiipurin, välin Käkisalmen alle. Se on ollut vuoroitellen Ruotsalaisten, Tanskalaisten sekä Venäläisten hallussa; se tuli 1743 vuoden rauhasovinnossa lopullisesti Venäjän vallan alle; turhaan pitivät sitä Ruotsalaiset saarroksissa v. 1788. Siinä asuva pieni venäläinen linnaväki marssi pois v. 1849, jättäen sen haltijain vartioittavaksi. Aika vei voittamattomat pataljonansa rynnäkölle sitä vastaan ja alkoi sen vanhoja seiniä murentaa; mutta Suomen kruunu lähetti muutamia tuhansia markkoja puolustusväeksi, ja Savon linna oli vielä kerran pelastettu. Se on pieni linna, mutta jalolta näyttävät kuitenkin sen kolme paksua tornia, sen lujat seinät, sen uhkaavat vallinkulmat, — se on kaunein, eheimpänä säilynyt keski-ajan linna mikä meillä on Suomessa.

Savon linna on rakennettu saareen, keskelle Kyrönsalmea, joka yhdistää kaksi kaunista, Saimaan vesistöön kuuluvaa järveä, Haukiveden pohjois- ja Pihlajaveden eteläpuolella. Kaupunki on saanut sijansa toiseen likeiseen saareen ja on luultavasti yksin ajoin syntynyt kuin linnakin; se on ollut linnan ruoka-aittana ja ulkokuoneena, jonka kohtaloksi aina tuli: vihollisten saapuessa palaa tuhaksi. Vasta v. 1723 ilmautuu Savonlinnakin näkyviin Ruotsin vallan kaupunkien luettelossa; 1741 ja 1788 vuosien sodissa se oli kavalain valtiollisten juonien pesäpaikkana. Meidän aikanamme on se Saimaan kanavan kautta saanut avaramman hengehtimisen sijan. Savon voi ei ole saattanut virrata sivuitse, johonkin määrään lihoittamatta kaupunkia; Savon nero ei ole myös jälkiä jättämättä kulkenut sivuitse. Savonlinna, järvi- ja lehdikkomäkireunoinensa olisi epäilemättä kehuttu ihanimmaksi kaupungiksi, jos ei sen maineen loistoa vielä ihanampi maakunta pimentäisi.

Meidän kuvassamme näemme talvisen maiseman. Ensimmäiset köykäiset Marraskuunlumet ovat valkaisseet katot ja kukkulat, mutta Kyrönsalmen jää on kirkas kuin tanssisalin permanto. Kuka voi tämmöistä tanssikutsua vastaanseisoa? Huomatkaatte luistinten piirtämät viivat jäässä, jotka maalari sekä vaskeenpiirtäjä ovat niin mestarillisesti kuvanneet! Kouluilla on joutopäivä, nuoriso virtaa ulos, posket ruusuisena, jalka teräkseen puettuna, ja vanha, harmaa, synkkä linna katsastelee ykstötisesti tuota nyky-ajan hyöriä.

28. Varkauden koski.

(H. Munsterhjelm).

Leppävirtain pitäjän läpi käyvät Saimaan vesistön lahtemat ja selänteet ristiin ja rastiin, niin että se on pikemmin saaristoa, kuin mannermaata. Siinä on lukematon joukko saaria, niemiä, salmia ja lahtia. Kaikki vedet virtaavat eteläänpäin. Pohjoiset järvet purkavat vetensä Kallavedestä (277 jalkaa meren pinnasta) Konnuskosken kautta Unnukkaveteen; vaan Konnuksen kaivanto viekkaasti kiertää kosken sivuitse. Unnukkavesi vuorostaan vyöryy kohinalla Varkauden kosken kautta 18 jalkaa alempaan Äimisveten; mutta senkin kosken kiertää taas yhtä viekkaasti Taipaleen kaivanto, joka kahden sulun avulla viepi laivat tuon vaarallisen paikan ohitse. Äimisvesi puolestaan on Saimaan vesistön keskusjärven, Enoveden, pohjoisin selkä.

Varkauden kosken varrella on samanniminen tehdas, suurenmoinen laitos, jossa on iso saha ja rautaa valmistava masuuni. Pitkä silta, jonka alla nieriäiset loiskuttelevat, liittää tehtaan — tekispä mieli jo nytkin sanoa: *kaupungin* — toiseen rantaan. Kuvassa näemme ainoasti pienen osan tehtaan monista, kaunispaikkaisista rakennuksista.

On sydäntalvi, Tammikuu. Koivut seisovat lehdettömänä, männyt lumella peitettynä, ja kosken huurun synnyttämä härmä on hopealla siloittanut vanhan, pahkaisen, väärän pihlajan. Lumen peitossa ovat kaikki katot, kivet ja rannat; savu nousee hauskannäköisten huoneitten piipuista, luvaten matkalaiselle runsaasti vieraanvaraa. Kaikessa ilmoittautuu pohjoisen talvipäivän hauska rauhallisuus, — kaikessa paitsi tuossa aina rauhattomasti pauhaavassa koskessa. Se ei kärsi päällään mitään kahletta, se ei tottele pakkasta, se kuohuu edelleen, aina vaahtoisenä, aina vapaana. Se on ainoa nyt elossa oleva vesi täällä; suvannot sen ylipuolella ja alipuolella ovat kuolleet. Tää avara, musta vesi edustalla kyllä myös liikkuu, mutta se liikkuu hitaasti, raskaasti hengehtien, melkein kuoleman teossa, sillä se on täynnä jääsohjaa, se on kohta lujaksi jääksi jähmettyvä. Eipä kuitenkaan lujaksi, vaan aina petolliseksi jääksi; sillä virralla on täälläkin vielä sen verran voimaa, että se lakkaamatta kalvaa kahlettansa: se jäätyy ja sulaa vuoroitellen, jää on epätasainen, niinkuin olisi vesi laineina kohmettunut — varokoon itseään se, joka tälle epäluotettavalle sillalle astuu! Teollisuus yksin on saanut vedenhaltijat täydesti valtoihinsa: ne pauhaavat ja peuhaavat, takoen ja sahaten; ne pureksivat rautaa, ne viilaisevat honkaa, ja menevät sitten, suu täynnä raudan kuonaa sekä sahajauhoja, puhdistamaan itseänsä kylvyllä Saimaan kristallinkirkkaisessa altahassa.

29. Lohipato.

(A. v. Becker ja B. Lindholm).

Me olomme alapuolella Imatraa, Jääsken pitäjässä, noin kolme peninkulmaa koillispuolella Viipurista.

Vuoksi ei ole suuren hyppäyksensä perästä kauan levähtänyt. Se syökseyytyy, vielä innoissaan ensimmäisestä sankartyöstään, taas toisiin koskiin. Niissä on sama näkö nähtävänä kuin Imatrassakin, vaikka paljon pienemmässä määrässä: samat nuolena kiitävät laineenreunat, sama pyöriskelevä vaahto, samat aina kosteat, kallioiset, metsäkupeiset rannat. Imatrasta ei lohi taida ylipäästä; se on hänenkin pontevalle voimallensa liian jyrkkä este, liian ankara vastustus. Mutta näistä pienemmistä koskista se joka vuosi kulkee ylös, totellen luonteensa vietytystä. Tällä rohkealla retkellensä se sangen usein puuttuu tässä kuvassa nähtävään satimeen.

Suuret lohipadot ovat rakennetut suurella taidolla ja tarkalla virran suunnan arvioimisella. Ne ovat seipäistä nuolenkärjen muotoon rakennetuita tarhoja, joiden kärki on käännetty vasten virtaa ja kulman kainalossa on aukko. Uidessaan ylöspäin virtaa, kohtaa lohi aitauksen, jota myöten etsien pääsöpaikkaa pujahtaa pelkäämättä aukosta sisään, tottunut kuin se on ahtaita kivien lomina kulkemaan. Mutta taas tulee hänelle toispuolinen aituus eteen; virta viskaa hänet tarhan syrjäsoppiin, joista hän ei enää pääse minnekään. Pyytäjä, kun käypi pyydöstään kokemassa, nostaa koko patomuksen ulos vedestä ja antaa veden valua ulos; lohi silloin vengottelee kuivillaan pohjassa ja tapetaan nuijan sivalluksella vasten kuonoa.

Tällä tavoin saadaan Pohjanmaan jo'ista monesti toista sataa lohta kerrassaan. Tässä kuvassa nähtävä patomus on vähemmin konstikkaalla tavalla rakennettu, vaan kuitenkin samaa petosta tarkoittava. Se on laitettu johonkuhun kosken sivuhaaroista, muutamien kivien päälle asetettuihin kuorimattomaihin pölkkyihin avulla. Patomus tässä ei ole vedestä nostettava, vaan siihen sattuneet lohet otetaan ulos väkäisellä ahraimella. Seisominen

noilla aina kosteilla ja liukkailla pölkyillä vaatii rohkeutta ja varovaisuutta. Kalastaja, sitä tehdessään, on paljain jaloin, samoin kuin poikanenkin, joka lapsimaisella uteliaisuudella katselee päivän saalista. Sama uteliaisuus on myös viekoittanut kaksi nuorta, koreaan Jääsken vaateparteen puetettua naista ulos tuolle vaaralliselle portaalle, mutta jopa he katuvat rohkeata yritystään ja alkavat pakoon pötkiä. Kukaties ei liene aivan väärin, jos arvaamme, että tytöt enemmän ovat tulleet katsomaan tuota nuorta, rohkeaa kalastajaa kuin itse lohia, joista yksi jo on vasuun pantu, Viipurin tai Pietarin herkkusuiden pöydälle lähetettäväksi.

Ilmi-elävät henkilöin kuvat tässä ovat A. v. Beckerin, ja itse hauska koski-maisema B. Lindholmin maalaamat molemmat otetut kansan jokapäiväisestä elämästä jalomuotoisen luonnon keskellä.

30. Loviisan kaupunki.

(O. Kleineh).

Koska Kyminjoki v. 1743 oli tullut Suomenmaan ja Ruotsin vallan rajaksi Venäjän keisarikuntaa vastaan, pyysivät muutamat kauppiaat Venäjän vallan alle joutuneissa Haminan ja Lappeenrannan kaupungeissa lupaa, saadakseen muuttaa kauppansa Pernon pitäjään sisäänpistävän merenlahden rannalle, puolentoista peninkulman päähän Kymin suusta. Ruotsin hallitus katsoi hyödylliseksi että siihen rajakaupunki syntyisi, osti 300:lla vaskitaalarilla Degerbyn seterikartanon Porvoon kymnaasin lehtorilta Kraftman'ilta ja julistti Kesäk. 26 p. 1745 perustuskirjan uudelle *Degerbyn* kaupungille.

Ruotsi ja Suomi olivat tosin silloin tasavaltana, kuningaskunnan nimellä, mutta "luonto se kuitenkin voitti", eikä ole koskaan nöyremmästi kumarrettu kuninkaallista nimeä, kuin juuri tällä Vapauden-ajalla. Ylinmäärin suureksi kunniaksi katsottiin siis, että kuningas Aadolf Fredrik, Suomessa matkustelussaan v. 1752, myös kävi tässä uudessa kaupungissa ja soi sille nimen Loviisa, muistoksi hänen puolisostaan Loviisa Ulrikasta, joka silloisessa historiassa kyllin on tuttu. Kuninkaan puolison kaimaa pidettiin nyt onnen kantamoisena ja ennustettiin sille suurta tulevaisuutta, Se sai kohta merikaupungin-oikeuden, jota niin suuresti kadehdittiin; se sai runsaasti alusmaata ynnä muita etuja. Kyminkartanon maaherra otti siihen asuntonsa ja 500 miestä sotaväkeä siihen majoitettiin rajan vartijoiksi.

Ensi-alussa oli Loviisa myös rajalinnaksi aiottu. Muurien alkuja nähdään sen itä- ja koillis-puolella; kasarmit ja ekseerauskenttä ovat myös todistuksena kaupungin sotaisasta lapsuuden-ajasta. Mutta sitten muuttui hallitsevain tuumat. *Svarthohnan* saari lahden suussa linnoitettiin; mutta ei sekään täyttänyt maan toivoa seuraavissa sodissa. Sen lyhyt historia päättyi Maaliskuussa 1808 arvaamattomalla antaumuksella.

Sillä välin oli Loviisan kaupunki joutuisasti vaurastunut, niin että sillä tämän vuosisadan alussa oli 2,700 asukasta, suuri määrä kyllä siihen aikaan. Loviisa oli nähnyt sotatapaukset sekä salaliitot naapuristossaan 1788 vuoden sodan aikana; se oli hurrannut Kustaa III:lle, huvittanut itseään vapaamuurari-salatempuilla, vienyt ulos rautaa sekä puuta, saanut oman historiankirjoittajansa, Henrik Backman'in, v. 1776, ja havaitsi v. 1809 arvaamatta joutuneensa Venäjän puolelle Ruotsin rajaa. Siihen aikaan jo oli kaupungin lyhyt kukoistus-aika lähennyt syksyään. Loviisa kuningatar oli jo aikaa kuollut, loppunut oli jo käytännöllisyyden aikakausi, kuollut Kustaa III, ja pian olivat myös Kyminkartanon maaherranlääni sekä Kymin raja muuttuneet paljaiksi, aikakirjoihin kätkeyiksi muistoiksi.

Maaherra oli jo v. 1779 siirtänyt asuntonsa Heinolaan, Loviisan satama oli mataloitunut ja laivain pääsö sen rantaan tullut vaikeaksi, kauppa sai pahoja loukauksia useampain haaksirikkoin kautta ja raukeni. Tästä ajoin on kuninkaan puolison kaima ollut vapauden ajan nöyränä leskenä Suomessa, kyllin nuorena yhtähyvin seurustellaksensa uuden ajan kanssa ja ottaaksensa osaa sen toimihin. Se on nyt tiheästi asutun, varakkaan maanseudun asiamiehenä, koristelee itseänsä kukkasilla ja rakastaa taiteita. Pentti Lindholm on sen poikia, mutta on, peläten että hän ei voisi tasapuolisesti kuvata äitinsä kauneutta, antanut sen toimen O. Kleineh'lle.

Tässä me näemme kaupungin maapuolelta, puuryhmiä ympärillään, korkea kirkko keskellä. Se on pieni soma kaupunki, joka vielä on somistunut palonsa perästä yöllä Heinäk. 5-6 p. 1855, eikä ole suinkaan sennäköinen kuin olisi se vaan lakastunut lehti menneeltä suvelta. Näin tuuheita vaahteria kuin täällä ei näe monin paikoin Suomessa, Loviisa Ulrika olisi ihastuksissaan niistä, ja ne ovat vihriäisenä seppelenä hänen muistopatsaansa päällä.

31. Silakanpyynti Uudenmaan saaristossa.

(B. Lindholm.)

Maassa, jolla on sata peninkulmaa merenrannikkoa sekä monta sataa peninkulmaa järvirantoja, kalastus tietysti on sangen tärkeä elatuskeino. Harva mies Suomessa ei ole joskus pyytänyt veden karjaa; harva nainen ei ole joskus huuhtonut kalansuomuksia hyppysiltään; harva lapsi ei ole joskus pitänyt onkivapaa kädessään.

Kalastusta täällä harjoitetaan huvina, sivutulona taikkapa pää-elatuskeinona. Rantamaan kansa kalan pyynnissä ovat mestareita ja ylenkatsovat meitä muita tilapäisiä kalastajia. Miehet, jotka yöt, päivät kiikkuvat heikossa veneessään, keskellä meren myrskyjä, pitävät onkimista ainoasti laiskurin virkana. Tavallinen suomukalan pyynti on vaivan ja joudon vaihettelua. Lohi, siika, silakka, turska, ne ne koettavat kalastajan miehuutta alin-omaisella raskaalla työllä, vahvistavat hänen käsiensä voiman ja kasvattavat hyviä merimiehiä.

Ennen muinoin saatiin sillejä jokapaikasta Itämerestä. Mutta mitä suolattomammaksi Itämeri on tullut siihen yhä laskeutuvien monien jokien vedestä, ja mitä enemmän sen vesikasvien lajit siitä syystä ovat muuttuneet, sitä enemmän on silli paennut, jättäen sijansa pienemmälle, heikommalle sukulaiselleen, hopeanhohtavalle, säkenöivälle silakalle. Tälläkin on sama taipumus suuriin seuroihin ynnä myös halu pitkiin matkustuksiin. Koko legionat näitä pieniä kaloja, joitten koko vaihtelee sillin suuruudesta aina salakan suuruuteen asti, täyttävät tiheillä parvillansa meidän rantavetemme, kulkien välin rannoilta syvyyteen, välin syvyydestä rantalahtemiin. Lukemattomin joukoin pyydetään niitä Huhtikuusta Lokakuuhun, vieläpä toisinaan kevättalvellakin, ja viedään suolattuina ylimaahan. Suomen talonpoika, joka harvoin näkee herkuttomalla pöydällään muuta liharuokaa paitsi joulukinkkua, viljelee yleisesti suolattua silakkaa särpimenä ja höystimenä ruisleivällensä sekä potaateilleen. Näissä on samoin varakkaan talollisen kuin myös köyhän ruotuvaivaisen jokapäiväinen ruoka, jos ei kato- ja nälkävuosi pakoita molempia pettuleipään turvaamaan. Silakka on meillä kansallisin, enimmin haluttu kaikista veden asujaimista. Sen hintaa markkinoilla aina ensiksi tiedustellaan; jos sitä on runsaasti, arvelee niin varakas kuin köyhäkin ei olevan

mitään hätää ruoasta; jos sitä on vähän ja hinta kallis, ei ole muuta sijaan panna kuin muikku, ja muikku — järvikalan laji — ei löydy niin runsain määrin eikä kaikin paikoinkaan.

Silakkaa pyydetään taikka nuotalla taikka jataverkolla, Nuotta on vanhempi näistä pyydyksistä, jataverkko on uuden-aikuisempi, hienosilmuisempi, joskus 5:nkin syllän syvyinen. Se lasketaan yöksi luotopaikalle mereen, missä on 6-10 syltää vettä; taikkapa pannaan se, Gotlannin tavalla, pulloilla varustettuna, laineita myöten ajelemaan juuri veden pinnan alla. Tämä kalanpyynti on kaikista vaarallisin ja vaivaloisin, mutta myös parhain saalista antava. Usein nousee pimeällä yöllä myrsky. Kalastajalla on kallioluodolla mökkinsä katolla tuulihyrrä; monta kertaa yöllä hän herkistää korviaan sen ääntä kuuntelemaan, ja jos se myrskyn tuloa ennustaa, rientää hän viipymättä veneelleen ja lähtee korjaamaan pois kalliimman tavaransa mustista laineista. Taikkapa myös on hän kiinnittänyt veneensä ankkurin pohjaan samaan luotoon, mille on jataverkkonsa laskenut, useamman peninkulman päässä lähimmästä maasta. Yksi mies vuoroitellen valvoo; myrsky nousee, sade rapisee, ja usein täytyy silloin hakata ankkuriköysi poikki, jättää kalliit pyydykset veteen, ja laskea vene tuulta myöten menemään, minne meneekin kaukaisille, vieraille rannoille, sillä se on ainoa hengen pelastus.

Nuottamies ei ole näiden vaarojen alainen. Hänellä tosin on raskas työ, usein sateessa ja pakkasessa; hänen on ponnisteleminen tuulta ja virtaa vastaan; mutta hän pyytää saalistansa myrskyltä suojatusta lahtemista, ja käypi tavallisesti makaamaan, jos aalto jonakuna päivänä on kovin ankara. Lindholmin ensimmäisessä kuvassa näemme lahteman, jolla on syvät, kallioiset rannat, ja lahtemalla kolme venettä väkineen. Kaksi niistä on rantaan kiinnitettynä; valkea on viritetty, ja pata tarjoo lämpimiä potaatteja, luvaten toisella kerralla antaa täytensä silakkaa. Kaksi miestä seisoo jouten, nälkäisen näköisenä; poikanen lämmittelee kohmettuneita käsiänsä valkealla. Kaikki odottelevat kolmatta venettä, joka pian on saanut nuottansa ulospannuksi.

Tätä venettä pannaan, Uudenmaan tavan mukaan, liikkeelle niin, että yhdellä airolla kokassa soudetaan, toisella perässä huovataan. Soutamassa on vaimonpuoli harmaissa vaatteissa. Monestikin on puolet nuottaväkeä naisia, hameet ylös-sonnustettuna, rivakoita soutajia ja kaikkiin vaivoihin tottuneita, yhtä paljon kuin miehetkin. Etukokan kärjellä ratsastaa pikku, hyvää toivoa itsestään herättävä Jouto-Jussi, punatupsu lakissa, ikään kuin täten oikein mukavalla tavalla opiskellen vastaista virkaansa. Viidentoistavuotinen poika paitahisillaan huopaelee; ahvettunut mies pruunisessa jakussa, lakki silmille vedettynä, on ottanut osakseen raskaimman työn, nimittäin nuotan ulospanon, jolla aikaa kahdentoistavuotinen apumies selittelee verkkoa, ettei se veneessä sekaannu. Pian on vene menevä rantaan; vaimonpuoli — aina etumaisena, aina uupumattomimpana — on käyvä istumaan polkuveivilleen toiseen veneeseen ja hitaasti jaloin polkien hinaava sisään toisen nuotansivun köyttä. Mies ja pojat aivan mukavasti rannalta auttavat nuotan vetämistä, ja näin on se väljä piiri, joka meren vapaat asukkaat on kietonut, ahdistuva ahdistumistaan, kunnes koko kalakarja sätkyttelee nuotanperässä. Minkälainen on saalis tuleva? Niinkö runsas, että kaikki saavat hauskaa työtä yltäkyllin, vai ainoasti muutamia yksinäisiä karkureita merenkuninkaan väestä, tuskin niin paljon että pata rannalla tulee täyteen? Sitä ei tiedä kukaan, mutta kaikki silmät ovat nöyrällä onneensa tyytymyksellä kääntyneet toivotun saaliin puoleen. Tulkoon kapallinen, tulkoon nelikollinen, tulkoon 50 tynnöriä

kalastaja on tottunut saamaan erilaisia lippuja onnen arpapyörästä, ja hän odottelee vakaisella mielellä.

32. Silakan suolaus.

Nähtävästi on saalis ollut runsas, sillä toisessa kuvassa näemme kalamiehet täydessä kalojen suolaamisen puuhassa. Edessämme on yksi noita pieniä lahtiloukeroita, jotka ovat veneille soveljaita satamapaikkoja. Ranta asuinhuoneen edessä on viettävää, punertavaista kalliota, jonka muinaiset meren-aallot ovat sileäksi nuolleet. Oikealla puolella näemme jokseenkin rappiolla olevan kala-aitan, vasemmalla pitkiä parsia, nojallaan patsaita vasten, joille ripustetaan nuotta kuivumaan. Yksi mies ja yksi poika ovat juuri tässä toimessa. Veneet ovat kaikki kolme rannassa. Vaimonpuoli, hihat ylöskääritynä, tuopi silakoita veneestä; se on sama "kalamies", joka taannoin souteli, mutta hänen pruuninen hameensa ei ole enää sonnustettuna. Toinen vaimo istuu, kalalauta edessään, ja ottaa juuri-vasun sisällystä vastaan. Nuori, paljasjalkainen tyttö seisoo hänen vieressään, ja katselee, varjoten silmiänsä kädellä, ohitse-purjehtivaa alusta. Vielä enemmän oikealla näemme toisenkin vanhanpuolisen vaimon, sininen huivi kaulassa, joka myöskin, kalalauta edessään, odottaa perattavia vasusta saadakseen. Yksi mies kaataa kapasta suoloja puoleksi täytettyyn nelikkoon, ja koska tämä tulee täyteen kalaa, on hän paneva painon kannelle. Kahdella muulla miehellä aitan vieressä on työnä jo täytettyin nelikkoin vanteitten tiukemmaksi lyöminen.

Tämä näkö täällä saattaisi olla hiukan toisellainen toisessa apajapaikassa. Kala-aitta on tavallisesti aivan venelaiturin vieressä, ja nuottaparret enimmiten ovat vaakasuorassa asemassa. Mutta kalastajan elämä kuitenkin on samallinen joka paikassa — samaa taistelua hillittömiä luonnonvoimia vastaan, samaa vaivaa, samaa nöyrää kohtaloonsa tyytymistä, jos pyynti on ollut huono, ja samaa riemua, jos se hyvin onnistui — kädet suomuksisena, posket ahvettuneena, leikkipuhetta kaikilla huulilla, ja iloisia lapsia, jotka matkivat aika-ihmisten toimia.

33. Kuopion kaupunki.

(H. Munsterhjelm).

V. 1650 sai kreivi Pietari Brahe kuningatar Kristiinalta Kajaanin vapaherrakunnan läänityksekseen. Se oli avaruudeltaan kuningaskunnan vertainen, se sisälsi äärettömiä saloja, järviä sekä soita Pohjanmaan koilliskulmassa sekä Savon pohjois-sopessa, mutta se oli vaan hongan ja karhun kotimaata, siinä ei ollut yhtään ainoatakaan kaupunkia. Pietari Brahe aikoi perustaa kaupungin, Kallaveden rannalle, Kuopion kirkon likeisyyteen. Pohjapiirros tulikin jo valmiiksi, mutta ei sitä kerjitty toimeen panna, ennen kuin Suuri Kruunun-ryöstö tempasi pois tämän vapaaherrakunnan niinkuin muutkin suuret läänitykset. Sata kaksikymmentä kuusi vuotta sen perästä lähetti maantiedon kirjoittaja Tuneld Pietari Brahen pohjapiirroksen Kustaa III:lle ja koska kuningas tahtoi asettaa eri maaherran Savonmaahan, niin perustettiin Kuopion kaupunki v. 1776 Koljolan talon maalle, Kallaveteen ulospistäväälle niemelle. Perustuskirja on Maalisk. 4:ltä päivältä 1782.

Niinkuin kaikki kuninkaanlapset, sai Kuopiokin erityiset etuuksensa, muun muassa myös ammattivapauden, mutta kaikki sille osaksi tullut suosio olisi ollut turha, jos ei se paikka olisi ollut erittäin sovelias kaupalle ja jos ei ympäristö olisi ollut Savon parhaiten viljeltyjä ja tiheimmin asuttuja seutuja. Karjalaisen kauppias-taidosta on myös hänen nuorempi

veljensä, Savolainen, saanut osansa. Koska Viipuri oli Venäjän vallan alla, tuli Kuopio koko ruotsinpuolisen Itä-Suomen kauppakeskukseksi, ilman kilpailijatta likempänä kilin 30 peninkulman päässä. Sen markkinat olivat suurimmat koko maassa ja välittivät tavarain vaihtoa idän ja lännen välillä. Kun sitten Viipuri taas Suomeen yhdistettiin ja aloitetun Saimaan kanavan kautta näkyi aikovan vetää koko liikkeen puolehensa, sai Kuopio taas toisellaisen korvauksen, sillä että siihen v. 1844 perustettiin kymnaasi ja v. 1851 asetettiin piispa asumaan. Markkinat alkoivat vähentyä, mutta Kuopio sen sijaan tuli opin ja kirkon pesäpaikaksi, synnytti Snellman'in sanomalehden, uutta aikakautta aloittavan Saimalehdon, ja väitteli Raamatusta Savon kerettiläisten kanssa.

Eipä ole sen historia sotamuistojakaan vailla. Kuopio sekä lähellä, koillisessa, oleva Toivalan salmi olivat 1808 vuoden sodassa tanterena Sandels'in, Malm'in ja Duncker'in mainioilla urhotöillä. Yöllä Toukok. 12:tta päivää vasten valloitti Malm 180:n Savon jääkärin ynnä muutamien satojen talonpoikien kanssa Kuopion, nelituntisen kovan taistelun perästä, ja sai enemmän vankeja, kuin mitä hänellä itsellään oli miehiä. Vihollinen tuli takaisin suuremmalla voimalla: Kuopio tuli taistelun aineeksi; kaksi kertaa, Kesäk. 26 p. sekä Heinäk. 1 p., ryntäsi Sandels rohkeasti päälle, vaan torjuttiin takaisin. Nyt toivat Venäläiset tykkivenheistön Kallaveden seljille; alkoi pieni vesisota täynnä romantillisia tappeluita maallenousuineen, yöllisin päällekkarkauksineen, viekkain temppuineen sekä urhotekoineen molemmin puolin. Sandels oli peräytynyt Toivalaan, jota salmea sitten puolusti ihmeteltävällä rohkeudella, siksi kuin hänen, takaapäin lähenevän vihollisjoukon tähden, täytyi peräytyä, saadakseen loistavan voittonsa Virran sillan luona.

Kuopio on rakennettu tasangolle, jolla on vettä kolmella taholla, ja sen pitkissä riveissä venyvien, matalien huoneitten yli kohoaa v. 1815 valmistunut tuomiokirkko. Täyttää käsitystä Kuopion kauneudesta ei voi kuitenkaan saada, ennen kuin on noussut tuolle kuvan taustassa kohoavalle harjulle, Pujovuorelle, joka ylöskiipeemisen vaivan palkitsee ihanimmalla näöllä Kallaveden selkien ynnä niiden satojen saarien, luotojen, salmien, lahtien, ruokorantojen, savuavain höyrylaivain ja kaukaa paistavain purjeitten yli.

34. Laatokka.

(B. Lindholm).

Laatokka on avarin ja syvin notkelma Euroopan manterella. Siihen jäi osa valtameren vesiä, koska muinainen leveä salmi Vienanmeren ja Itämeren välillä maatui umpeen, ja tällä tavoin syntynyt järvi kadotti vähitellen suolaisuutensa monien siihen virtaavain jokien kautta. Jos Suomenmaan ja Skandinavian poisluemme, niin koko muun Euroopan järvet yhteensä eivät täyttäisi Laatokkaa. Se on 17 peninkulmaa pitkä, 10 1/2 leveä, 292 neliöpeninkulmaa avara, ja syvyys muutamien kohdin sen etelä-osassa, missä laskinluoti ei 200:nkaan syllän päästä vielä tapaa pohjaa, on suurempi kuin yhdessäkään paikassa Itämeressä, Laatokan muoto on soikulaisen pyöreä taikka paremmin sanoen on se suorakulmiona, joka eteläänpäin kaariutuu; suurin pituus käy pohjois-luoteesta eteläkaakkoiseen. Laatokkaan valuu 70:n suuremman ja pienemmän joen kautta tuhansien järvien vedet Maanselän kumpaiseltakin vietteeltä, ja Nevajoki ne sitten vie Laatokasta ulos Suomenlahteen. Lukemattomat. Vellamon tyttäret vievät täten veronsa tälle hallitsevalle, suurimmalle sisarelleen — vievät vetensä läpikuultavat, kirkkahat kuin kristalli, liian viattomat oikeastaan, tullakseen suuren pääkaupungin saastaisuuden huuhtojiksi.

Ympärillä asuvat kansat sanovat Laatokkaa *mereksi*, ja meri onkin hyvin sopiva nimi järvelle, jonka rannoilta ei mikään silmä voi toista rantaa eroittaa, Sen nimeä arvellaan väännellyksi alkuperäisemmästä nimestä, *Aldogas* (= Aallokas); sen eteläisellä rannalla olikin muinoin vanha vikingi-linna Aldeigja-borg. Ja aallokaspa onkin Laatokka enemmän kuin moni muu vesi; sen kepeät vedet kuohahtavat pienimmästäkin tuulen puuskahduksesta ja nielevät monta alusta pelättyyn poveensa. Laatokan aallolla onkin eri nimensä suomen kielellä: sitä mainitaan *kareeksi*, joskus *mainingiksi*. Kylminä talvina jäätyy koko tää suuri järvi lopulla Tammikuuta, mutta alkaa siintää jälleen Helmikuun lopulla. On oltu havaitsevinaan että sen pinta aikakausittain nousee ja laskeutuu.

Laatokan pää-selkä on ääretön vesilakeus, jossa ei näy ainoatakaan saarta; saaristoa on tässä järvestä ainoasti pitkin korkeakukkulaista, monilahtemaista pohjois-rannikkoa, ja kolmen peninkulman päässä rannasta kohoovat sillä kulmalla keskiselästä ne saaret, joilta kuuluisan Valamon luostarin kullatut torninhuiput välkähtelevät. Etelässä on Laatokka huuhtonut kolme leveää poukamaa Inkerin pehmeämpään maahan.

Laatokka tätä nykyä kuuluu puoleksi Venäjän keisarikuntaan, puoleksi Suomen suuriruhtinaanmaahan; meidän on koko pohjoinen ranta ja melkein kaikki läntinenkin. Mutta itäiselläkin rannalla paikoittain asuu Suomalaisia, ja monta vuosisataa takaperin oli Laatokka keskustana läntisen Suomalaisheimon alueessa. Tämän järven rannat ovat olleet sen vanhimman, hämärän historian tanterena; näistä rannoista on se taistellut jo ammoin unohdettuja taisteluita. Täällä arvellaan Kalevalan ja Pohjolan muinoin taistelleen Sammosta; täältä myös muutamat arvelevat Rurikin lähteneen, koska hänet kutsuttiin Venäjän vallan perustajaksi. Laatokan kautta kävi Keski-ajan koko loppupuoliskolla länsimaiden suuri kauppatie Novgorodiin ja itämaille; Laatokan kautta imee Pietari nytkin vielä suuren osan sille idästä ja pohjosesta virtaavia tarpeitaan. Laatokka yhä vieläkin, niinkuin muinoin, on itäsuomalaisen kaupan suurena valtasuonena.

Lindholmin kuvassa me näemme edustassa aution vuorimaiseman Laatokan läntisrannalla, Suomen puolella, Kurkijoen pitäjässä. Muutamat harvat männyt sekä kuuset töröttävät kallioin raoista, pieni lammaslauma hakee tästä niukkaa ravintoansa, ja paimenpoika puhelee vuorten yli poikkitietä tulleen miehen kanssa. Kauempana näkyy tiheä lehto; siellä satakieli laulelee; sen sisässä kenties piilee joku kalastajan mökki. Kaitainen lahdeke tunkeutuu kallioiden lomaan, ja sen takana leviää silmiemme eteen Laatokan ääretön avaruus. Se makaa nyt rauhallisena, hopeanhohtavaisena, välkkyen kajanteesta pilkistävän auringon paisteessa, niin tyynenä ja kirkkaana, kuin ei tietäisi se mitään myrskyin möyrynnästä, kuin ei olisi koskaan merimiesten henki, jopa koko känsäinkin kohtalo ollut sen läikkyväin lainehien nojalla. Vesien haltija nukkuu — älkäämme häiritkö sen lyhyt-aikuista unta, nyt kun aution erämaan hiljaisuus sen on viihdyksiin saattanut.

35. Kotiin-tulo linnunpyynniltä.

(A. Edelfelt).

Talonpoikais-tupa Uudenmaan rannikolla.

On iltapäivä lopulla Elokuuta, jolloin telkänpojat ovat tulleet “syötäviksi” ja kallis-arvoinen nahka ei enää ole lain suojan alla, Eerik Fagerholm on kovin viisas metsästäjä, ettei hän pitäisi metsästyssääntöä pyhänä. Hän ei tosin katso kaikkia noita herrain keksimiä uusia metsäviljan suojelemisen keinoja niin erittäin viisaiksi. Hän ei myös huoli

toimittaa poliisin virkaa kaikkia lainrikkokkia vastaan, jotka aikaiseen kesällä soutelevat saaresta saareen, poimien merilintuin munia ja ampuen emiäkin kuvilla. Mutta Eerik Fagerholm tietää että, jos hän luvattomalla ajalla vie lintuja Helsinkiin, niin joutuu hänen saaliinsa, vieläpä hän itsekin ensimmäisen kalasatamassa vastaan tulevan poliisikonstapelin kynsiin. Sitä hän syystä pitää ikävänä seikkana ja päättää senvuoksi luvallista aikaa odottaa.

Hänen nuottansa on nyt par'-aikaa korjattavana, ja hän käyttää tämän loma-ajan linturetkeen. Huomattuansa telkkäpoikuuden kaidan salmen likeisyydessä, on hän parilla myötään-viedyllä verkolla sulkenut tämän salmen suun ulkopuolelta. Sitten on hän kokeneen linnustajan varovaisuudella ja taidolla ajanut poikuuden sisäselältä salmeen ja oikealla ajalla päästänyt haulinsa ratisemaan veden pintaa myöten. Muutamiin on sattunut, toiset ovat menneet sukelluksiin ja koettaneet, uiden veden alatse, päästä ulkoselälle. Juuri sepä olikin linnustajan tarkoitus. Hän poimii huolettomasti ensin kaikki jääneet kokoon, ja lähtee sitten verkkojansa kokemaan. Niistä hän löytää useimmat poikuuden onnettomista pakolaisista, kaula puuttuneena silmukoihin. Tuskin on yksi tai kaksi päässyt pakoon.

Eerik Fagerholm on tullut kotiin tupahansa. Ilta-aurinko paistaa ikkunoista sisään lattialle, takalle sekä, kaksin kerroksin kohoavalle, seinässä kiinni olevalle, pumpuli-uutimilla varustetulle sängylle. Sen alla seisoo arkku, joka talon harvoja kalleuksia talleltaa ja vieressä juurivasu villakerää sekä muuta pientä varten. Likellä ikkunaa riippuu kivipiirros — muotokuva — mustissa kansissa. Silmämme kaipaa noita tavallisia kirjavia nimipäivä-onnentoivotuksia: ne koristavat luultavasti toista seinää, joka ei tässä näy, vastapäätä sänkyä. Työkaluin puute ei todista kovin suurta taitoa kotiteollisuudessa.

Karoliina emäntä, vielä verevä, vaikka jo kolmansilla kymmenillä, paitahihasillaan ja viiruhameessa, pumpuli-liina päässä, on täydessä nuotan paikkaamisen toimessa; hänellä on yksi kappale edessään; muut — niin monta kuin talon osaksi tulee — ovat heitetyt tuolille. Tästä työstä sanoo tuttu arvoitus: *hakee mitä ei soisi löytävänsä*, nimittäin reikiä. Emännän vieressä seisoo rasiallinen nuottarihmaa ja pieni saavi eli korvo. Emäntä on ahkera nainen, hän ei tahdo istua kädet ristissä, sillä aikaa kuin perunat eli potaatit kiehuu.

Tällä hetkellä astuu mies sisään ja näyttää aika hahkaa, jonka pehmoiset untuvat kenties ovat aiotut emännän omaan päin-alaiseen. Eerik on roteva mies, noin 40 vuotta ijältään, sinisessä tröijyssä, harmaissa housuissa, pitkävartisissa, hyvin rasvatuissa, vettä päästämättömissä saappaissa. Hänellä ei ole tapana hätäillä merimies-hatun päästään ostamisessa. Emäntä vaihettelee hänen kanssaan pari sanaa, työstään lakkaamatta. Sitä enemmän on lasten uteliaisuus hereillä. Kymmenvuotisella Eemil'illä on ollut se onni että sai seurata isän kanssa; hän on nyt jo ennen kiirehtinyt kotiin, tuoden kimpun tapettuja lintuja, jonka on viskannut lattialle, ja kaikki ne urhotyöt aikaan-saaneen pyssyn on hän asettanut tuolin nojalle. Eemil hiukan ylpeilee. Lakki niskassa, nostaa hän pari lintua maasta ja kertoelee ihmettelevälle siskollensa, viidenvuotiselle Edlalle, retken eriskummallisista tapauksista. Edla kädellään silittelee linnun pehmeitä höyheniä, ja hänen hellempi sydämensä pikemmin soisi että lintuset vielä olisivat hengissä. Mutta Eemil vakuuttaa että ainoasti kuolleita lintuja voi höyhentää ja paistaa, ei eläviä. Tähän selitykseen Edla tyytyy ja pyytää jo ennalta luvan saada muutamat kaikkein koreimmista sulkasista.

Itse kuva, nuoren taideniekan tekemä, on täynnä elämää ja totuutta. Kun Eerik Fagerholm

jo aikaa sitten on laskenut pyssyn vanhuudesta raudentuneesta kädestään, kun hänen vaimonsa Karoliina on jo aikaa sitten lakannut näkemästä nuotan repiämiä, niin, kun Eemil ja Edlakin jo aika-ihmisinä ja vanhuksina ovat soutaneet Uudenmaan rantoja — on tämä kuva yhä vielä säilyttävä muiston tästä ihanasta Elokuu-illasta, jolloin lintumies saaliinensa tuli kotiin vesiltä.

36. Mikkelin kaupunki.

(J. Knutson.)

Neljännellätoista vuosisadalla ei ollut Savossa enempää kuin yksi ainoa kirkko, ja sitä sanottiin Suur-Savon eli S:t Mikaelin kirkoksi. Saimaan viljavat ja kalaiset rannat olivat jo silloin tiheään asutut, uusia kirkkoja rakennettiin yks toisensa perästä, mutta maakauppa kulki yhä vielä kolmen salmen, Väättämsalmen, Vuolteensalmen ja Siikasalmen kautta tuohon vanhaan keskuskohtaan. Mikkelin kirkonkylään asetettiin 1743 vuoden rauhan perästä postikonttori sekä raja-tullikammari. Ruotsin hallituksella oli jo silloin aikomus perustaa tähän kaupunkia, mutta tämä aikomus toteutui vasta meidän aikana, jolloin kirjoituksella Maalisk. 7:ltä p:ltä 1838 Mikkelin kaupunki perustettiin Olkkalan ja Maunusalon talojen maalle, syvän Saimaasta maahan tunkeuvan salmen rannalle.

Mikkeli on siis nuorimpia kaupungeita Suomessa. Sen alku oli nöyrä. Se oli varakas kylä, joka oli saanut ylimaan kaupungin oikeudet ja kaupitteli hevosia, pellavia, viljaa sekä voita markkinoillaan, jotka olivat suurimmat koko Suomessa, Kuopion markkinain perästä. Mutta 1843 muutettiin tänne kuvernöörin asunto Heinolasta, ja v. 1872 perustettiin tähän uusi täydellinen lyseo. Me näemme kaupungin leviävän likeisiltä kukkuloilta alas tuolle suurelle, metsättömälle lakeudelle päin, johonka kasket ovat painaneet poltinmerkin ja jotka aura on vakoilut viljaviksi pelloiksi. Katsos noita äärettömiä, yksitoikkoisia lakeuksia, joita vasta tuolla kaukana matalat harjut rajoittavat! Mutta jos nousisimme tuolle kukkulalle, jonne meille näkyisivät Saimaan läntiset selät lakeuksien takaa, silloin näkisimme ettei Mikkelikään ole kauneuden puolesta jäänyt osattomammaksi kuin muu Savon maa.

Arki-enkelin kaupungin toki pitäisi ennen muita olla vahva ja valtava. Kaupunki on kuitenkin liian nuori, että olisi vielä itse sotaa nähnyt. Sen likeisyydessä on kuitenkin Vuolteensalmi, jossa 1788 vuoden sota sai alkunsa, sillä että Hastfehr'in suomalaiset rakuunat, Venäläisiksi puettuna, tekivät päällekkarkauksen. Ja 3/4 peninkulmaa täältä on kuuluisa Porrassalmi, jossa Aminoff 500:n Savolaisen kanssa — vasta lopulla tuli Porilaisia ja Pohjalaisia avuksi — Kesäk. 12 ja 13 p. 1789 piti puoltansa 23 tuntia paljoa lukuisampaa vihollista vastaan. Täällä Adlereretz ja Döheln leikkasivat ensimmäiset laakerinsa. Koko tuon pitkän taistelun aikana istuivat Mikkelin äidit ja nuoret tyttäret Kellovuorella, tykyttävin sydämin katsellen poikiensa ja veljiensä sankaritekoja.

Loppusanat.

Tähän loppuvat selitykset tämän “Matkustuksen Suomessa” ensimmäiseen jaksoon. Hyvin epätasaisesti on tähän tullut kuvia eri maakunnista, Pohjanmaalta on ainoasti yksi kuva (n:o 2); Ahvenanmaalta samaten yksi (n:o 5); Hämeestä 3 (n:o 8, 16, 18); Varsinais-Suomesta 4 (n:o 6, 17, 20, 21); Satakunnasta niin-ikään 4 (n:o 10, 19, 22, 24); Savosta 7 (n:o 1, 13, 14, 27, 28, 33, 36); Karjalasta saman verran (n:o 7, 11, 12, 25, 26, 29, 34); Uudeltamaalta 9 (n:o 3, 4, 9, 15, 23, 30-32, 35).

Syyt tähän epätasaisuuteen ovat helpot selittää. Helsingissä asuvat taideniekat ovat ensiksi kuvanneet ne maamme osat, jotka olivat likinnä tai joihin oli helpoin päästä. Mutta tämän jakson perästä on tuleva toinen, missä nyt niin syrjään jääneet pohjoiset ja läntiset seudut ynnä myös maamme keskikohdat saavat vuoronsa.

Aika, milloin tämä toinen jakso on seuraava, riippuu siitä että ensimmäisen jakson suuret kustannukset saataisiin takaisin. Muistettava näet on että melkein jokainen näistä kuvista on teräkseen piirretty varsituisesti sitä varten tehdyn alkuperäisen maalauksen mukaan. Holmbergin maisema Pirkkalassa, Ekmanin Lyytinen sekä Janssonin kajuutta ovat ainoat vanhemmat alkukuvat.

Suomen yleisö, kuinka suuresti se rakastaakin kotimaatansa, ei jaksa kuitenkaan yksinään kannattaa tätä teosta. Siitä syystä toimitetaan paitsi ruotsalaista alkuperäistä tekstiä ynnä sen suomennosta vielä franskalainen, saksalainen, venäläinen, kukaties englantilainenkin painos.

Koska kerran kaikki Suomen maakunnat, niin täydellisesti kuin tässä on mahdollista, ovat kuvatut, niin hyvin luontonsa kuin kansan-elämänsäkin puolesta, niin on selityksistäkin selvemmin näkyvä mikä missäkin on omituista ja mikä yhteinen side kaikki yhdistää.

Helsingissä Marrask. 25 p. 1873.

Z. T.

End of Project Gutenberg's Matkustus Suomessa, by Zacharias Topelius

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK MATKUSTUS SUOMESSA ***

***** This file should be named 55649-8.txt or 55649-8.zip ***** This and all associated files of various formats will be found in: <http://www.gutenberg.org/5/5/6/4/55649/>

Produced by Tapio Riikonen

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.org/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The

Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org/license

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or

1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY,

BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-

tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pglaf.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pglaf.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements

concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.org>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.